ŠEJH SADI ŠIRAZI

ĐULISTAN

ŠEJH SADI ŠIRAZI

Đ U L I S T A N

گلستان شيخ سعدي شيرازي

ترجمهء صربوكرواتي و تعاليق

بقلم

صالح علي تراكو

ŠEJH SADI ŠIRAZI

ĐULISTAN

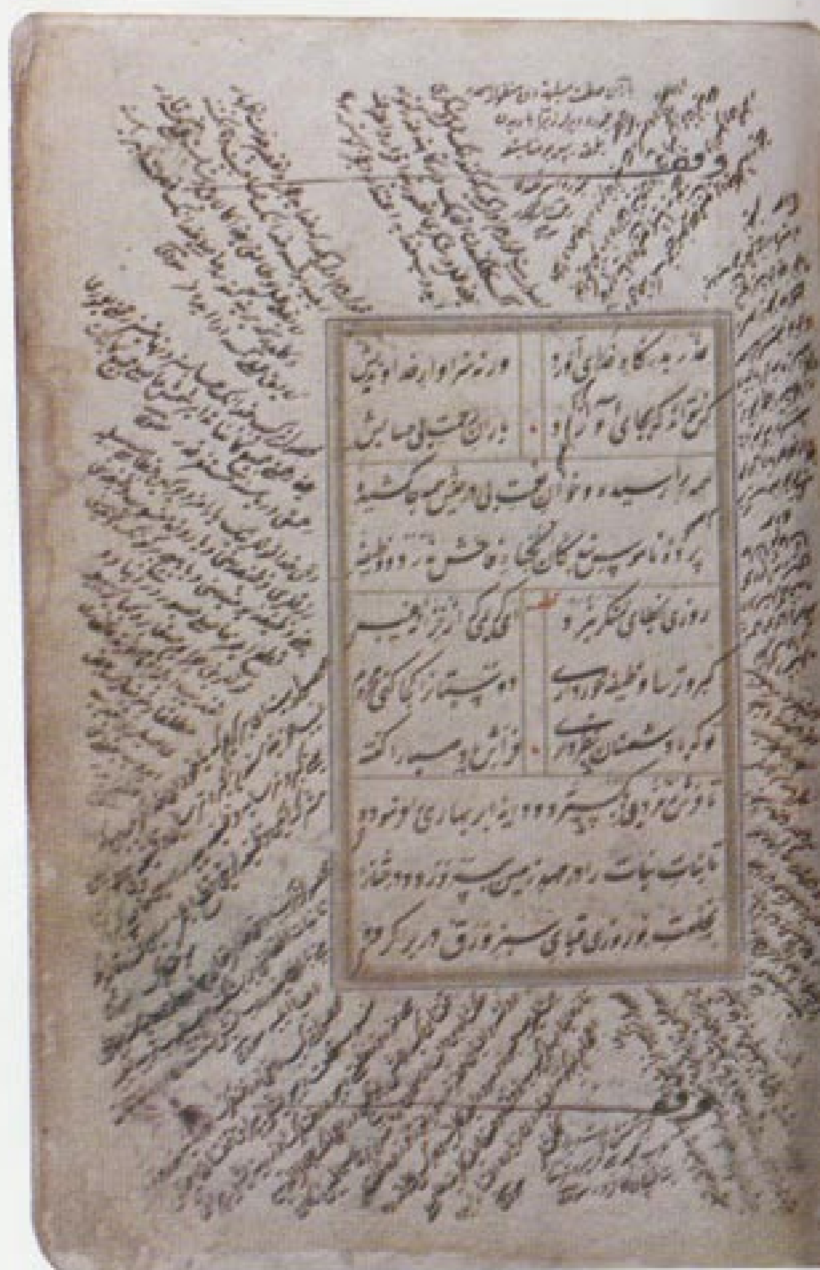
Prevod sa perzijskog,
bilješke i objašnjenja:

Salih A. Trako

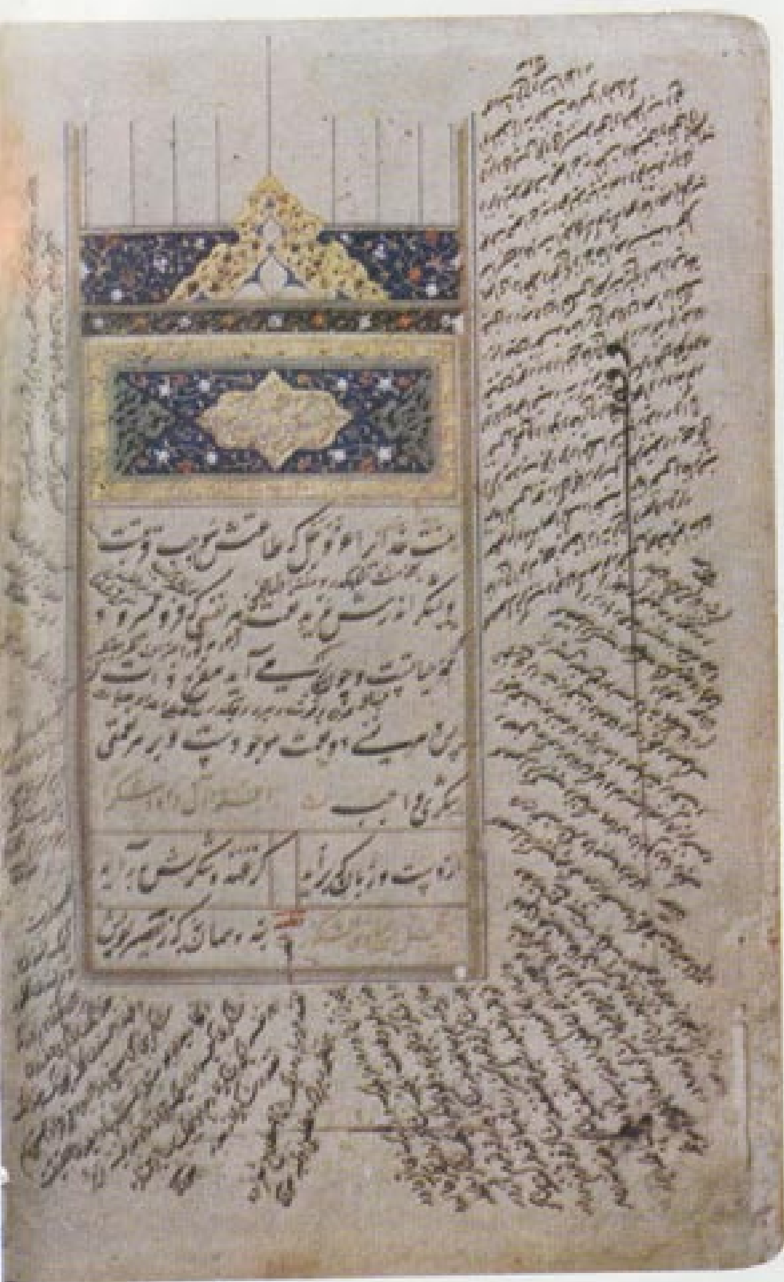
القلم
El-Kalem

Sarajevo, 1989.

Ovaj trud posvećujem uspomeni rahmetli roditelja, hadži Alije i Zulejhe Trako

Dvije početne stranice rukopisa Đulistana sa komen
begova biblioteka u Sarajevu, rukopis br. 3880)

tarom Ahmeda Sudije na margini. (Gazi Husrev-

SADRŽAJ

UZ OVO IZDANJE 10

UVOD 15

POVOD ZA PISANJE DJELA.. 20

POGLAVLJE PRVO - O ŽIVOTU CAREVA...................................... 27

POGLAVLJE DRUGO - O NARAVI DERVIŠA 65

POGLAVLJE TREĆE - O VRIJEDNOSTI ZADOVOLJSTVA ONIM ŠTO SE IMA.. 96

POGLAVLJE ČETRVTO - O KORISTIMA ŠUTNJE....................... 120

POGLAVLJE PETO - O LJUBAVI I MLADOSTI 127

POGLAVLJE ŠESTO - O NEMOĆI I STAROSTI 148

POGLAVLJE SEDMO - O UTICAJU ODGOJA 155

SADIJEVA PREPIRKA S LAŽNIM DERVIŠEM O BOGATSTVU I SIROMAŠTVU... 167

POGLAVLJE OSMO - O PRAVILIMA DRUŽENJA 175

RJEČNIK MANJE POZNATIH RIJEČI.. 208

UZ OVO IZDANJE

Mada je trinaesto stoljeće u književnostima islamskih naroda dominantno obilježeno tesavvufom (a ovaj pogled na svijet niti počinje niti se završava u tom vremenu), u Perziji se javlja jedan pisac bliži životu i njegovim vrijednostima. To je književnik i na Istoku i na Zapadu poznat kao Šejh Sadi, a puno ime mu je Abû Abdullah Mušrifuddin ibn Muslih aš-Širazi. Naravno, bilo bi pogrešno odricati Šejhu Sadiju pripadnost tesavvufu, jer je tesavvuf duboko ukorijenjen i u tradiciju i u zbilju toga vremena. Ali, Šejh Sadijevo tesavvufsko poimanje svijeta razlikuje ga od većine savremenih stvaralaca po tome što mu se on slijepo ne predaje, jer uz ideje o vječnom, nudi i svoje sada.

Za svoga dugog zivota Šejh Sadi je ostavio impozantno djelo, koje je, nakon njegove smrti, sabrano u dvadeset i tri knjige proze i poezije.[1] Među njima se evo vijekovima, kao najpotpunija i najvrednija, ističu Bustan i Gulistan[2], koja je napisao u najzrelijim godinama života.

Šejh Sadi je rođen u Širazu 1213. godine, a umro je također u rodnom gradu 1292. godine. Nakon završenog osnovnog obrazovanja, kao tipični istočnjak, životnu i stvaralačku zrelost stiče na putovanjima po širokim prostranstvima islamskog svijeta u druženju sa učenim i uglednim kao i običnim ljudima, što je bio običaj mnogih učenjaka islamskog Istoka. Obilazi tako, zaustavljajući se kraće ili duže, Irak, Siriju, Egipat, Anadoliju, Horasan, Indiju, Mavaraunnehor (do Kašgara u istočnom Turkestanu), a dosta dugo boravio je i u Indiji. Zadržavanje kod poznatih savremenih indijskih mislilaca bilo mu je od velikog

[1] Seyyit Kemal Karaalioglu, Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü, Istanbul, 1978, str. 620.
[2] U daljem tekstu Đulistan, uobičajeni naziv za to djelo kod nas.

značaja, a poseban uticaj na njega je izvršio glasoviti pjesnik toga vremena Emir Husrev Dihlevi.[3]

Na ovim, skoro tri decenije dugim putovanjima, imao je i teških i neobičnih situacija, a svakako je najozbiljniji udarac doživio kada je u Jerusalimu pao u ropstvo krstaša. Sticajem sretnih okolnosti uspio je da se izbavi iz te nevolje i da nastavi svoja putovanja.

Sredinom vijeka (13. v.) Šejh Sadi je ponovo u rodnom Širazu, a tada perzijskom pokrajinom Fars vlada sultan iz dinastije Selgurijan - Ebu Bekr ibn Sa'd ibn Zengi (vladao 1231-1260), poznati mecena pjesnika i naučnika. Za njegove vladavine Šejh Sadi ima relativno miran i lagodan zivot. U znak zahvalnosti za zaštitu Šejh Sadi je 1257. godine ispjevao svoje poznato djelo *Bustan* i posvetio ga tome vladaru. Godinu kasnije nastaje njegovo najčuvenije, rekli bismo, životno djelo, *Đulistan*, napisano također u spomen tog vladara. Nakon što je dinastija Selgurijan izgubila moć i Perzija 1264. godine potpala pod vlast Mongola, Šejh Sadi ponovo kreće na put. Jedna od stanica mu je i Mekka gdje je obavio hadž (hodočašće, koje je u životu izvršio četrnaest puta), zatim putuje po okolnim zemljama, da bi se, nakon nekoliko godina, zauvijek vratio u rodni Širaz.

Mada je Šejh Sadi sa svojim književnim djelima postao relativno rano poznat i izvan svoje zemlje, iako su mu se stihovi pronosili po svijetu, piscu su svjetski glas i nezaborav pribavila dva već spomenuta djela: *Bustan* i *Đulistan*.

Đulistan, u doslovnom značenju - ružićnjak (gül - ruža, stan - sufiks za označavanje mjesta gdje se nešto događa ili gdje se nešto nalazi), prozno je djelo protkano stihovima; to je zbornik kratkih priča (hikaja) i pjesničkih aforizama u kojima se rimovana proza preplíće sa stihovima; po karakteru tih aforizama i sadržini priča, *Đulistan* spada u

---

[3] *Emir Husrev Dihlevi* - Emir Husrev ibn Emir Seyfuddin Mahmud Šemsi (1253?-1325), poznati i vrlo plodni pjesnik i prozaist turskog porijekla, koji je svoja djela stvarao na perzijskom jeziku. Otac mu se doselio izokoline Belha u Indiju, gdje se pjesnik u blizini Delhija i rodio. Već kao djecak pokazivao je sklonost prema umnom radu i izuzetan talenat. Ostavio je četrnaest pjesničkih djela (*Islam Ansiklopedisi*, *V*, Istanbul, 1950, str. 601).

poučna, didaktička djela. Osnovni cilj Šejha Sadija je dati savjet moralne ili čisto praktične naravi u formi ovih privlačnih priča, zanimljivih slika ili izreka prožetih dubokim humanizmom u kojima se nudi mnoštvo asocijacija o ljubavi, ljepoti, pjesmi, radosti... U *Đulistanu* zaista ima svega toga, a ipak najviše mudrosti, one iskonske, narodne, nataložene u ljudskom rodu valjda otkada on postoji. I zato nas *Đulistan* i danas, nakon punih sedam stoljeća, poučava, razveseljava i zanosi, čini nas boljim, plemenitijim, mudrijim, i kao uhvaćeni u zamku, a da nismo svjesni toga, počinjemo i sami razmišljati o onim primarnim pitanjima: dolasku na svijet, smislu življenja i besmislu - a Šejh Sadi vjeruje u smisao, u ono dobro u čovjeku.

Po svom dubokom misaonom sadržaju, zanimljivim motivima, slojevitosti, iscizeliranom stilu i nedostiznoj ljepoti u jednostavnosti stila (*sehli mumteni`),* Šejh Sadijev *Đulistan* je nadživio vijekove i zadivio civilizirani svijet. U svakoj misli, svakom stihu, ogleda se autorovo životno iskustvo i mudrost. Za njega su moralne vrijednosti društva i čovjeka kao jedinke na prvom mjestu. Komponenta koja dominira ovim djelom je duhovna snaga, što pisac uvijek i na svakom mjestu naglašava. Odnos siromaštvo - bogatstvo, poštenje - nepoštenje, bogobojaznost - razvrat, darežljivost - škrtost, pravda - nepravda i slične kategorije, jasni su simboli *Đulistana*.

Đulistan se sastoji od Uvoda (*Mukaddima*), osam poglavlja (*bab*), i kratkog završnog teksta (*Hatima*).

Poglavlja sadrže priče (*hikaje*), pisane u prozi protkanoj stihovima. Znatan dio priča zapravo su plod autorovog životnog iskustva, a dio njih ima podlogu u onome što je on slušao ili čitao. Kazivanja vlastitog doživljavanja prepoznaju se po tome što je tu pripovjedač, Šejh Sadi, u prvom licu. Stihovi nisu samo formalan ukras ovih priča, oni su organski vezani i za sadržaj i za ideju, oni su na neki način poenta, autorova poruka, pa bila ona savjet, satirična žaoka ili ironija.

U idejnom pogledu Šejh Sadi nije predan samo mističkom razmišljanju, on se više okrenuo svakodnevnom životu, moralu i pouci. U *Đulistanu* se ovaj pjesnik pokazuje kao istinski majstor naracije i

suptilnih opservacija o životu i ljudima sve sa željom da ljude pouči, razveseli, život osmisli i olakša.[4]

Đulistan je, po svom duhu, pun života i ideja kako ga iskoristiti najbolje a biti i ostati ljudski čestit. Vjerovatno tim humanističkim osobinama i filozofski intoniranim porukama uspio je da se probije izvan mjesta nastanka, na Istoku i na Zapadu. Čitalac će sam najbolje osjetiti vrijednost i snagu misli Šejha Sadija. Što se nas tiče, trudili smo se da pokažemo kako je jezik kojim je *Đulistan* pisan uistinu savršenstvo lijepe riječi, koje su mnogi veliki pisci poslije njega pokušavali da dosegnu. Trudili smo se da tu nedostižnu stilsku ljepotu (*sehl mumteni`)* približimo čitaocu, iako smo svjesni da nije objektivno moguće u prevodu izraziti snagu originala.

Popularnost *Đulistana* vidljiva je i po tome što danas gotovo nema velike biblioteke u svijetu koja ne posjeduje ovo djelo, bilo rukopisno, bilo štampano.

Sa Osmanlijama, od kraja XV stoljeća pa nadalje, i u naše krajeve stižu djela perzijskih klasika, među njima i Šejh Sadijeva. I *Đulistan* vremenom postaje obavezna lektira u mnogim medresama širom Bosne i Hercegovine i drugih naših krajeva. Iako je perzijski jezik, na kojem je *Đulistan* napisan, bio prepreka da ovo djelo dopre izravno do naroda, njega čitaju i izučavaju znalci orijentalnih jezika, raspravljaju i prepričavaju hikaje, citiraju stihove u raznim zgodama, sve u cilju da poduče. Popularnosti *Đulistana* možda su najviše doprinijeli kružoci po tekijama. To je sve uticalo da su se izreke ili stihovi iz *Đulistana* često prenosili od usta do usta i sve više poprimali obilježje poslovica i mudrih narodnih izreka.

Đulistan je komentarisan i prevođen na svim stranama islamskog svijeta, a i danas se prevodi i na Istoku i na Zapadu. Iz rukopisnih primjeraka Đulistana sačuvanih kod nas saznajemo da su ga prevodili i komentirali poznati osmanski učenjaci: Jakub ibn Seyyid Ali (umro 1524), Mahmud Lami'i (umro 1531), Muslihuddin Mustafa

---

[4] Džemal Ćehajić, Fevzi Mostarac, život i djelo (*Bulbulistan*), Sarajevo, 1973, str. 17-18.

Sururi (umro 1561), a od komentatora našeg porijekla istaknuto mjesto zauzimaju Ahmed Sudi Bosnevi, rodom iz sela Sudića kod Čajniča (umro 1598) i Mustafa Šem'i iz Prizrena (umro poslije 1600).

Ahmed Sudi je najpoznatiji komentator ne samo Šejh Sadijevih djela *Bustana* i *Đulistana*, nego i drugih poznatih perzijskih klasičnih djela - *Mesnevije* Dželaluddina Rumija (1207-1273) i *Divana* Hafiza Širazija (1320-1389). Ahmed Sudi je umro u Istanbulu 1598. g. i pokopan na Aksaraju, u groblju pokraj Jusuf-pašine džamije.

Posebno treba podvući da je Šejh Fevzija Mostarac, iz XVIII stoljeća, napisao (1739) na perzijskom jeziku svoj *Bulbulistan* (Perivoj slavuja, koji je kod nas izdat u prevodu sa komentarima Džemala Čehajića), ugledajući se na *Đulistan* Šejha Sadija, koji i po formi (pjesnička proza protkana stihovima) i po mističko-didaktičkoj sadržini asocira na svoj uzor.

Još jednu činjenicu treba ovdje iznijeti: *Đulistan* je po načinu izlaganja, lijepom jeziku i sadržaju postao veoma popularan, prepisivan i čitan te i do danas sačuvan u velikom broju primjeraka. Mnogi od tih primjeraka prepisani su sa velikom ljubavlju i pijetetom prema autoru i djelu, što se vidi i iz prekrasnog pisma kao i iz cjelokupne umjetnički rađene opreme tih primjeraka *Đulistana*.

Ovaj kratki tekst zaključujemo konstatacijom da je Šejh Sadi, uz Dželaluddina Rumija, Hafiza Širazija, Abdurrahmana Džamija i druge perzijske klasične pjesnike, a i pjesnike kasnijih vremena, ostavio vidan uticaj na književno stvaralaštvo bosanskohercegovačkih Muslimana na orijentalnim jezicima. Ali, to je druga tema, a mi ovdje čitaocu predajemo, prvi put u integralnom prevodu, *Đulistan* - da sam procijeni zbog čega ovo djelo toliko dugo privlači pažnju.

Prevodilac

UVOD

U IME ALLAHA, MILOSTIVOG, SAMILOSNOG

Hvala Allahu, Uzvišenom i Velikom. Pokornost Njemu je put da Mu se približi, a zahvalnost Njemu uvećava Njegove blagodati. Svaki put kad se udahne produžuje se život, a kad se izdahne dolazi olakšanje. Dakle, u svakom disaju su dvije blagodati, a za svaku blagodat dužnost je iskazati zahvalnost.

Čije su ruke i jezik u mogućnosti
Da Njemu iskažu odgovarajuću zahvalnost?!

„O, porodico Davudova, iskaži zahvalnost! O, kako je malo zahvalnih među robovima mojim!“[5]

Dobar je onaj rob koji za svoje grijehe
Oprosta traži od Allaha Uzvišenoga.
Inače, što je dostojno Allaha
Niko ne može u potpunosti da izvršava.

Kiša Njegovih bezbrojnih milosti pada na sve; stolnjak Njegovih bezgraničnih blagodati razastrt je posvud. On ne skida zavjesu čestitosti sa svojih robova zbog njihovih teških grijeha, ne uskraćuje im nasušni hljeb zbog njihovih nedostojnih postupaka.

O, Plemeniti, iz svoje nevidljive riznice
Ti hraniš i vatropoklonika i kršćanina.
Zar možeš uskratiti svoju darežljivost prijateljima
Ti, koji i neprijatelju ukazuješ milost?!

On je naredio ferrašu, istočnom povjetarcu, da razastre smaragdni ćilim; dadilji, proljetnom oblaku, naložio je da hrani i poji

[5] Kur'an sura Sebe, ajet 13.

nejake kćeri biljaka u kolijevcizemlji; drveće je zaodjenuo u proljetnu odjeću - ogrtač od zelenih listova; na glavu njihove djece, grančica, dolaskom proljeća, navukao je kapice cvjetova; sok trske Njegovom moći i odredbom pretvara se u prekrasni med; palmina sjemenka Njegovom dobrotom izrasta u veliku palmu.

I oblak, i vjetar, i Mjesec, i Sunce, i nebo staraju se
Da ti dobiješ nasušni hljeb i da ga ne jedeš u nemaru.
Sve ti je pokorno i spremno da ti služi!
Zar bi bilo pravedno da ne budeš pokoran volji Njegovoj?

Predanje koje dolazi od krune svega postojećeg, Ponosa stvorenja, onoga koji je Božja milost čovječanstvu, najboljeg među ljudima, završetka svih vremena, Muhammeda Odabranika - neka ga Allah pomiluje i neka ga spasi!

On je naš zagovornik, vjerovjesnik, velikodušni,
On je onaj koji dijeli dobro, muhurom obilježeni.
Što da bude zabrinut narod koji ima zaštitnika kao Ti?!
Zar ima straha od morskih valova onaj kome je
lađar sâm Nuh?!
On je dostigao ugled svojim savršenstvom,
Rastjerao je tminu svojom ljepotom.
Sva Njegova svojstva su prelijepa.
Neka je Božja milost Njemu i Njegovoj porodici!

Kad neko od griješnih robova, pritješnjen nevoljom, u pokajanju podigne ruke u nadi da će mu Allah - Veliki i Uzvišeni - udovoljiti molbi, a Uzvišeni Gospodar ne pogleda na njega, pa se rob ponovo molbom obrati, a on mu opet ne udovolji, a rob i po treći puta ponizno i kroz plač zamoli, Allah Uzvišeni naredi: 'O meleki Moji, Ja sam se postidio svoga roba, jer on nema drugog gospodara osim Mene. Ja sam mu oprostio grijehe, udovoljio sam njegovoj molbi, otklonio sam njegovu nevolju, jer me stid mnogih dova i gorkog plača Moga roba.

Pogledaj plemenitosti i milosti Allahove:
Grijehe počinio rob, a stidi se On!

Pobožni služitelji hrama Njegove veličine priznaju nedostatke svog služenja Njemu:

„Mi Te ne obožavamo onako kako bismo Te morali obožavati," a oni koji su pokušali opisati Njegovu ljepotu ostali su zapanjeni: „Nismo Te spoznali kako bismo Te morali spoznati."

Ako bi me neko upitao kako Njega opisati,
Šta može da kaže zaljubljenik o Onome koji nema obilježja?!
Zaljubljenici su žrtve onoga koga vole,
A od mrtvih žrtava ne dolazi glas.

Neki pobožni mudrac pognuo glavu i zamislio se nad morem neotkrivenih tajni. Kad je izišao iz tog stanja, upita ga jedan prijatelj u šali: „Kakav si nam čarobni dar donio iz bašče u kojoj si bio?" „Mislio sam", odgovori on, „kad se primaknem ružinom grmu, da za dar prijateljima napunim skut ružama. Ali, kad sam nekako dospio tamo, miris ruže me tako opio da mi je skut ispao iz ruku."

O ptico ranopjevico, od leptirice nauči šta je ljubav!
Ona, sažežena, dušu ispusti, a glasa ne izusti.
Oni koji pričaju o ljubavi ne znaju šta je to,
A Onaj ko je spoznao ljubav - od njega nema glasa.
O Ti koji si van mašte, poređenja, predstave i poimanja,
Iznad svega što su nam govorili, što smo slušali i čitali,
Naš sastanak se završio, život došao kraju,
A mi, kao i prije, ostali na početku Tvoga opisa.

Lijep spomen o Sadiju, koji kola od usta do usta, dobar glas o njegovom djelu, koji se raširio po zemlji, slatka datula njegovog kazivanja, koju kao šećer žvaću, dijelovi njegovih napisanih tekstova, koji se kao zlatni listovi svijetom raznose - sve se to ne može pripisati samo savršenstvu njegove učenosti i rječitosti. Naprotiv, Gospodar svijeta, stožer kruženja vremena, nasljednik Sulejmana[6], zaštitnik

[6] Sulejman (Solomon Mudri) - vjerovjesnik i vladar Izraeličana, treći po redu izraelićanski vladar. Naslijedio je svoga oca Davuda 1001. g. p.n.e. Poznat je po

vjernika, veliki car careva, najveći atabeg, selgurovički sultan Muzafferuddin Ebu Bekr ibn Sa'd ibn Zengi[7], sjena Božja na zemlji - Bože, budi njime zadovoljan i učini ga zadovoljnim - pogledao je svojim pokroviteljskim pogledom, izrazio potpuno odobravanje, izrekao iskrenu naklonost, zbog čega su svi ljudi, odlični i obični, zdušno zavoljeli Sadija, jer „ljudi slijede vjeru svojih vladara."

Otkad ti blagonaklono gledaš na mene siromaha,
Moja su djela postala glasovitija od sunca.
Iako su prvi ovom robu mnoge mane,
Svaka mana koju sultan prihvata je vrlina.
Mirisava ruža u hamamu jednog dana
Dospje u moje ruke iz ruku jednog sluge.
Ja je upitah: ,,Jesi li ti mošus ili ambra
Pa se opih tvojim zanosnim mirisom?"
Ona odgovori: „Ne, ja sam bila obična ilovača,
Ali sam neko vrijeme proboravila s ružom.
Savršenstvo susjeda djelovalo je na mene,
Da toga nije bilo, ostala bih ilovača, ono što sam i bila."

Allahu, usreći muslimane njegovim (atabegovim) dugim životom, umnoži nagradu za njegova dobra djela, uzvisi njegove prijatelje i namjesnike, uništi njegove neprijatelje i zlobnike, kako je o tome rečeno i u kur'anskim ajetima. Allahu, zaštiti njegovu zemlju, sačuvaj njegova nasljednika!

Svijet je usrećen njime, neka je trajno sretan,
Neka mu Allah pomogne znamenjem pobjede.
Neka raste mlado drvce, čiji je korijen on,

---

svojoj moći i pravednosti, bogatstvu, znanju i mudrosti. Umro je 962. ili 976. g. p.n.e. (Islam Ansiklopedisi, XI, Istanbul, 1970, str. 172-174).

[7] Ebu Bekr ibn Sa'd ibn Zengi - šesti vladar iz dinastije Selgurijan, koji su kao atabezi (namjesnici sultana) vladali oko 120 godina u pokrajini Fars u Perziji. Na vlast je došao 1231. g. i nakon vladavine od oko trideset godina umro je 1260. Bio je praveden vladar, prijatelj nauke i učenjaka. Njemu je Šejh Sadi posvetio svoj *Gulistan* i tako sačuvao spomen na njega i dinastiju Selgurijan. (Šemsuddin Sami: Kamus I, Istanbul 1888 str. 690).

Neka cvjeta rastinje od darežljivosti njegova potomstva.

Neka Uzvišeni Allah čuva u punoj sigurnosti čistu zemlju Širaza, ugledom i dostojanstvom pravednih vladara i zalaganjem pravih učenjaka do Dana proživljenja.

Pokrajini Fars nema tuge od nedaća vremena
Dok njome upravlja Božja sjena kao što si ti.
Niko danas na zemlji ne može pokazati
Blagoslovljeno utočište kao što je prag tvojih vrata.
Na tebe pada dužnost da čuvaš srca bijednika;
Na nas pada zahvalnost tebi, a na Allahu je da nagradi.
Allahu, čuvaj pokrajinu Fars od vjetra smutnje
Sve dok zemlja i vjetar postoje.

POVOD ZA PISANJE DJELA

Jedne noći razmišljao sam o minulim danima i žalio za uludo provedenim životom; zidove kućice srca bušio sam dijamantom suza i govorio ove stihove, koji su bili slika moga stanja:

Svakog trena život odmiče za po jedan disaj,
I kad pogledaš: malo ostalo.
O ti, kome je minulo pedeset, još spavaš;
Možda ćeš shvatiti vrijednost ostalih pet dana!
Neka se stidi onaj ko je otišao a posao nije uradio;
Zabubnjali odlazak, a on nije prtljag natovario.
Slatki san u jutro polaska na put
Spriječi, zadrži pješaka od putovanja.
Ko god je došao i sagradio novu kuću
Otišao je a kuću drugom ostavio.
Onaj drugi gajio je istu želju, maštao,
Ali niko nije dugo ostao u domu tom.
Ne zaljubljuj se u nestalna prijatelja,
Taj izdajnik nije dostojan ljubavi.
Ako već mora umrijeti i dobri i nevaljali,
Srećan je onaj koji se odlikovao vrlinama.
Životne potrepštine pošalji u svoj grob;
Niko ih neće donijeti za tobom ako sam ne pošalješ.
Život je kao snijeg pod julskim suncem;
Sasvim malo ostalo a čovjek se još u nemaru zavarava.
O ti, što ode na pazar praznih ruku,
Bojim se da ćeš donijeti prazan rubac.
Ko god svoj usjev pojede u klasu,
Kad žetva dođe, podbiraće klasje.

Nakon što sam razmišljao o ovome, zaključio sam da je najbolje da se povučem u mir i osamu, da napustim prijatelje, da pročistim knjigu od praznih riječi te da od sada ne govorim uprazno.

Čovjek odrezanog jezika, koji sjedi u uglu gluh i nijem,
Bolji je od onoga koji ne može da vlada svojim jezikom.

Jedan od mojih prijatelja, koji mi je bivao saputnik u palankinu i školski drug, dođe mi, po starom običaju, u posjetu. Iako se silno trudio da me razonodi i razveseli, nisam odgovarao ni dizao glavu s koljena pobožnosti. Uvrijeđen, pogleda me i reče:

Sada, kad imaš mogućnosti da govoriš,
Govori, brate, milo i vese/o.
A sutra, kad stigne vjesnik smrti,
Hoćeš-nećeš, uvući ćeš jezik, ušutjećeš.

Neki od mojih bliskih drugova razjasni suštinu ovoga događaja: „On je čvrsto odlučio da ostatak života provede u pobožnosti i šutnji. I ti, ako možeš, budi pametan i kreni putem uzdržljivosti i umjerenosti!“

On prozbori: „Kunem se veličinom Svevišnjega i našim prijateljstvom, neću ni daha dahnuti, ni koraka kročiti, dok ne krene razgovor po ustaljenom redu i od davnina zavedenom običaju. Jer, vrijeđati prijatelje je neukost i neučtivost; nije teško prekršiti zakletvu, ali se to protivi razboru i ispravnom rezonovanju; ne slaže se sa rasuđivanjem pametnih ljudi da Alijin mač stoji u koricama i Sadijev jezik za zubima.”

O mudri, šta je to jezik u ustima?
To je ključ vrata riznice mudraca.
Kad su vrata zaključana, kako iko može znati
Je li iza njih draguljar ili staretinar?!
Iako šutnja, po sudu mudraca, znači uljudnost,
Kad je potrebno, potrudi se da govoriš.
Dvije stvari su nerazumne: šutjeti
Kada treba govoriti, govoriti kada treba šutjeti.

Ukratko, nisam imao snage da se uzdržim od razgovora, niti sam smatrao da je ljudski prekinuti razgovor s njim, jer bio je dobar drug i iskren prijatelj.

Ako si vojnik, vodi borbu s onim

Koga možeš pobijediti ili od njega pobjeći.

Ipak smo počeli razgovor i pošli u šetnju izvan grada. Bješe proljeće, hladnoća popustila i nastupili dani carstva cvijeća.

Košulje od listova na drveću -
Poput bajramske odjeće sretnika.
Početak mjeseca urdibihišta po dželalijskom kalendaru,
Slavuji pjevaju na minberima grana.
Na rumenim ružama pao biser rose
Poput kapljica znoja na licu srdite ljepotice.

Dogodilo se da smo prenoćili u vrtu jednoga prijatelja. Bješe to lijepo mjesto, puno cvijeća. Drveće u zagrljaju, zemlja kao prekrivena sitnim mozaikom, a grozdovi vinograda vise poput zviježđa Plejada.

Zeleni proplanak sa slatkovodnim potocima,
Na granama ptice milozyučno cvrkuću.
Proplanak pun raznobojnih tulipana,
A grane iskićene raznovrsnim plodovima.
Vjetrić u sjenama drveća Razastro ćilim šareni.

Ujutro, kada je želja za povratkom domu navladala uživanje i radost, vidio sam kako se moj prijatelj spremio za povratak i nabrao pun skut ruža, bosiljka i zumbula. Rekoh mu: „Kao što znaš, cvijeće iz vrta nije dugovječno, vrijeme ružičnjaka je varljivo i mudraci vele: „Što god nije trajno, ne zaslužuje da se voli i da se čovjek za to srcem veže.” „A gdje je izlaz?”, upita on.

Odgovorih: „Da bih razonodio gledaoce i obradovao prisutne, mogu napisati *Gulistan*, čijim listovima ne može naškoditi okrutna ruka jesenjeg vjetra, a tok vremena ne može njegovo radosno proljeće preobratiti u sjetnu jesen.

A što će ti poslužavnik s ružama,
Odaberi jedan list iz moga Gulistana.
Ruža živi pet-šest dana,
A ovaj Gulistan biće vječno svjež.”

Kad sam izrekao ove riječi, on istrese cvjetove iz krila, objesi mi se o skut i uzviknu: „Plemeniti, kad si obećao ispuni obećanje!”

Tog istog dana bila je napisana jedna glava: „O pravilima ponašanja i vođenju razgovora”, i to u takvom obliku da je mogla dobro doći govornicima, a i spisateljima - da ih nauči ljepoti stila. Kratko rečeno, ružama iz vrta još nije bilo prošlo vrijeme cvjetanja, a *Gulistan* je bio završen. A ipak, biće završen tek onda kad bude s odobravanjem primljen na dvoru cara zaštitnika svijeta, sjene i odbljeska božanske milosti, bogatstva vremena, oslonca mira i sigurnosti, ljubimca neba, pobjednika nad neprijateljima, desnice pobjedonosnog carstva, svjetionika prečiste vjere, ljepote čovječanstva, ponosa islama, Sa'da sina atabega velikoga, moćnoga cara careva, vladara naroda, pokrovitelja arapskih i nearapskih vladara, sultana na kopnu i moru, nasljednika Sulejmanova carstva, Muzafferuddina Ebu Bekra ibn Sa'da ibn Zengija - neka im Allah učini sreću dugotrajnom, neka im udvostruči ugled, neka učini da im kraj bude srećan i kada ga on pročita pogledom carske milosti.

Ako ga njegova carska blagonaklonost ukrasi,
Postaće kineska galerija slika i Eržengovo umijeće.
Nadati se da se neće namrštiti od negodovanja,
Jer, Gulistan nije mjesto čame i dosade.
Posebno zato što je u njegovom carskom predgovoru
Srećno ime Sa'da ibn Ebu Bekra ibn Sa'da ibn Zengija.

Međutim, mlada nevjesta moje misli nema ljepote i stoga ne podiže glavu niti odvaja pogled od nogu zbog zbunjenosti i stida, i neće zablistati u društvu ljudi čistoga srca sve dok ne bude ukrašena nakitom blagonaklonosti i lijepog prijema velikog emira, učenoga, pravednoga, pobjedonosnoga, oslonca carskog prijestolja, savjetnika u poslovima države, utočišta siromaha, pribježišta putnika-namjernika, učitelja učenih, prijatelja pobožnih, ponosa naroda Farsa, desnice carstva, gospodara odabranih, carskog dvorjanina, ponosa države i vjere, oslonca islama i muslimana, stuba vladara i sultana - Ebu Bekra ibn Ebu Nasra - da mu Allah produži život, da mu ugled podigne, da mu nagrade

umnoži - koga hvale veliki ljudi, na sve strane, kod koga su se sabrala sva plemenita svojstva.

Svako ko se nalazi pod njegovom zaštitom
Grijeh mu postaje pokornost, dušmanin - prijatelj.

Svakom od ostalih robova i povjerljivih osoba data je određena dužnost. Ako bilo ko od njih bude nemaran i lijen u ispunjavanju dužnosti, dolazi na odgovornost i biva kažnjen.

Međutim, derviška je dužnost da zahvaljuju velikim ljudima na njihovim dobročinstvima, da ih lijepim spominju i blagoslove, a bolje je da se taj dug ispunjava u njihovoj odsutnosti nego kad su prisutni jer ono prvo je daleko od licemjerja i biće brže uslišano, a ovo drugo je ulagivanje i dodvoravanje.

Povijena leđa vasione ispravila su se od radosti
Kada je majka u našem vremenu rodila takvog sina.
Čista mudrost je kada milost Tvorca svijeta
Predodredi svoga roba za pomoć ljudima.
Vječno je sretan onaj ko je proživio dobrim glasom
Jer i poslije njega lijep spomen i ime mu žive.
Hvalili te ili ne hvalili učeni (isto je);
Lice ljepotice ne treba ukrašavati frizer ni kozmetičar.

Moji propusti i odstupanja u služenju na carskom dvoru objašnjavaju se na slijedeći način. Jedna grupa indijskih mudraca raspravljala je jednom o vrlinama Buzurdžimihra.[8] Na koncu su mu kao jedinu manu našli to što je spor u govoru, to jest, mnogo oteže i slušalac mora dugo da čeka dok on nešto kaže. Čuo to Buzurdžimihr pa reče: „Bolje je razmišljati šta da kažem nego se kajati za ono što sam rekao."

Iskusni starac koji zna cijenu riječi
Razmisli pa onda nešto kaže.
Ne počinji razgovor bez razmišljanja,

---

[8] Buzurdžimihr - vezir vladara Nuširvana Pravednoga iz dinastije Sasanijan. Postao je poznat po bistrini i mudrosti i ušao u legende. Dobavljao je mnoge knjige iz Indije i dao ih prevoditi na pehlevijski (predislamski srednjeperzijski književni jezik). Dugo je živio i umro 580, a po nekima 590. (Š. Sami: Kamus al-alam, II, 1889, str. 1307).

Govori pametno, nije strašno ako sporo govoriš.
Razmisli, pa onda govori,
Završi govor prije nego kažu: Dosta!
Darom govora čovjek se razlikuje od životinja,
A životinja je bolja od tebe ako ne govoriš istinu.

Posebno, ako bih se odvažio nizati riječi pred uglednicima njegova carskog veličanstva - neka su proslavljene njegove pobjede čiji je dvor stjecište učenjaka i centar visokoobrazovanih, napravio bih veliku drskost, nedostojno bih se ponio prema njegovom veličanstvu; jer kremen na bazaru dragulja ne vrijedi ni koliko zrno ječma; svjetlo lampe na suncu se ne primjećuje; visoka munara u podnožju planine Elvend izgleda veoma niska.

Ko god glavu digne i prkosi
Sa svih strana na njega navale neprijatelji.
Sa'di u miru i slobodno leži;
Niko ne napada onog ko je miran.
Prvo misao, zatim riječ;
Najprije temelj, potom zid.

Ja umijem praviti umjetne cvjetove, ali ne u ružičnjaku; prodajem ljepotu, ali ne u Ken'anu.

Pitali Lukmana: „Od koga si se naučio mudrosti?" On odgovori: „Od slijepih, koji, dok ne opipaju tle, ne stavljaju na njega nogu." „Razmisli najprije kako ćeš izaći, pa onda uđi!" „Ispitaj najprije muškost, pa onda se ženi!"

Iako je pijetao iskusan i vičan boju,
Zar se može boriti sa sokolom snažnih i oštrih kandži?
Mačka je lav u lovu na miševe,
Ali je miš u sukobu s tigrom.

Ipak, uzdajući se u blagorodna svojstva velikih ljudi, koji zatvaraju oči od mana i nedostataka potčinjenih i ne razotkrivaju greške običnih ljudi, sakupili smo u ovoj knjizi nekoliko kraćih kazivanja o neobičnim događajima, zatim poslovice i stihove, predanja i životopise

bivših careva, uloživši u to jedan dio svog života. Eto, to je povod pisanju Đulistana - a pomoć je od Allaha!

Ovi stihovi i kazivanja godinama ostaju,
A prah naših tijela posvuda razasut.
Namjera je da od nas ostane neki trag
Jer znam da život nema trajanja.
Možda će nekad neki prosvijetljeni pobožnjak
Uputiti dovu za djela derviša.

Kad se pažljivo pogleda raspored ove knjige i njenih poglavlja, mislimo da je korisno da u ovom raskošnom vrtu bude osam „vrata" kao u raju.[9] Tako je ukratko izloženo, da ne bi bilo dosade:

Poglavlje prvo - O životu careva

Poglavlje drugo - O naravi derviša

Poglavlje treće - O vrijednosti zadovoljstva onim što se ima

Poglavlje četvrto - O koristima šutnje

Poglavlje peto - O ljubavi i mladosti

Poglavlje šdsto - O nemoći i starosti

Poglavlje sedmo - O uticaju odgoja

Poglavlje osmo - O pravilima druženja.

U ono vrijeme kada je bilo najljepše doba
Bijaše 656. godina po Hidžri.[10]
Cilj su nam bili savjeti, pa smo ih izrekli,
Preporučismo ih Allahu i otputovasmo.

---

[9] U istočnjačkim knjigama podjela knjige na „glave" najčešćese označava arapskom riječju „bab" - vrata. Pošto „gulistan" - ružičnjak može da asocira na rajsku bašču, onda treba da i ovaj „ružičnjak" ima osam „vrata" (kao u raju, kako se to u islamskoj eshatologiji opisuje).

[10] Godina 656. po Hidžri = 1258. godina naše ere.

POGLAVLJE PRVO - O ŽIVOTU CAREVA

Hikaja (1)

Čuo sam da je neki car naredio da se jedan zarobljenik pogubi. Bijedni zarobljenik, u očaju i beznadu, poče na svom jeziku grditi cara i nepristojne riječi mu upućivati. Jer, kažu, ko se sa smrću pomiri, govori sve što mu je u srcu.

U nevolji kad izlaza nema
Ruka hvata za vrh oštra mača.
Kad čovjek padne u očaj, pruži jezik
Kao što mačka svladana od psa na njega nasrne.

Car upita: „Šta kaže?" Nato će jedan dobronamjerni vezir: „Gospodaru, zarobljenik spominje kur'anski ajet: „...i oni koji se u srdžbi svladavaju i opraštaju ljudima..."[11]

Car se na njega smilova i odusta od izvršenja smrtne kazne. Drugi vezir, koji je bio protivnik prvom, dostojanstveno izjavi: „Ljudima našeg položaja ne priliči da u carevoj prisutnosti govore išta drugo nego istinu. Ovaj zarobljenik je cara grdio i nepristojne riječi govorio." Na ovo se car namršti i dodade: „Meni se njegova laž više sviđa nego istina koju si ti kazao. Njegova laž je izrečena s namjerom da popravi stanje, a tvoja je istina zasnovana na rđavoj namjeri. Mudri su kazali: „Laž, izrečena u dobroj namjeri, bolja je od istine koja sije smutnju."

Svaki čovjek po čijim riječima i car postupa
Veliku štetu čini ako govori išta osim dobro.

Na Feridunovom[12] dvorcu bijaše napisano:

---

[11] Kur'an, sura Alu Imran, ajet 134.

„Ovaj svijet, brate, ne ostaje nikome!
Svoje srce veži za Stvoritelja svijeta i to ti je dosta.
Ne pouzdavaj se u moć ovoga svijeta i ne oslanjaj se na njega,
Jer mnogo je takvih kao što si ti uzgojio pa ih usmrtio.
Pošto čista duša ima namjeru da odseli,
Isto je da li će umrijeti na carskom prijestolju ili na goloj zemlji.”

Hikaja (2)

Jedan od careva Horosana[13] usnio je sultana Mahmuda Sebuktegina[14], sto godina poslije njegove smrti ovako: cijelo tijelo mu se raspalo i pretvorilo u zemlju, osim očiju, koje su se pokretale u očnim dupljama i gledale kao da je živ. Nijedan tumač snova nije znao značenje tog sna, osim jednog derviša koji ga ovako objasni: „Još mu oči gledaju kako je njegovo carstvo u rukama drugih.”

Mnogo je znamenitih ljudi pokopano
I od njih ne osta nikakva traga na zemlji.
Onaj stari leš, koji su zakopali pod zemlju,
Zemlja je tako izjela da od njega ni kosti ne osta.
Ali, još živi blagoslovljeno i po dobru poznato ime Noširevana[15]
Premda je proteklo mnogo vremena kako je nestao.
Čovječe, dobro čini, i ovaj život smatraj pravom prilikom za to!
Iskoristi ga prije nego što dođe poziv da se „putuje”.

---

[12] Feridun - po legendi ličnost iz predislamske iranske istorije; unuk Džemšida i peti vladar iz dinastije Pišdadijan, koji je osim Irana vladao i dijelovima arapskih i turskih zemalja (Š. Sami: Kamus II, str. 3405).
[13] Horasan - prostrana pokrajina u istočnom dijelu Irana.
[14] Mahmud Sebuktegin - poznatiji pod imenom Mahmud Gaznevi (970-1030), turski sultan iz dinastije Gaznevijan, koja je vladala današnjom Perzijom, Maveraunnehrom, Taberistanom i Afganistanom (Enzyklopaedie des Islam, sv. II Leipzig, 1927, str. 163-167).
[15] Noširevan - dvadeseti vladar iz dinastije Sasanijan. Naslijedio je oca Kubada 531. g. Bio je poznat po pravednosti i državničkoj sposobnosti pa je prozvan „Veliki”. U jednom boju pobijedio je poznatog bizantijskog cara Justinijana, koji mu je pedeset godina plaćao danak. Umro je 579. g. (Š. Sami: Kamus VI, 1898, str. 4621).

Hikaja (3)

Čuo sam kako je neki carević bio niskog rasta i neugledan, a braća mu bila visoka i naočita. Jednom ga otac pogleda s prezirom i omalovažavanjem. Mladić bistrim umom to shvati i reče: „Oče, nizak a pametan bolji je od visokog glupana. Nije sve što je po rastu više i po vrijednosti bolje. Ovca je čista, a slon je kao lešina.

Najmanje brdo na zemlji je Tur,
Ali je ono kod Boga najveće po vrijednosti.
Zar nisi čuo kako je mršavi a učeni
Rekao jednog dana glupom debeljku:
„Konj arapske rase, makar bio slab i mršav,
I takav, bolji je od čitave staje magaraca.”

Otac se nasmija, prisutnim dvorjanicima se to dopade, a braća se do srca uvrijediše.

Dok čovjek nešto ne kaže,
Njegove mane i vrline ostaju prikrivene.
Ne misli da je svaki grm prazan,
Možda se u njemu tigar sakrio.

Čuo sam da je protiv tog cara pošao jedan snažan neprijatelj. Kad su se vojske suočile, prvi koji je svog konja na mejdan istjerao bio je onaj neugledni mladić koji je vikao:

Nisam onaj čija ćeš leđa na dan mejdana vidjeti,
Nego onaj koga ćeš vidjeti ogrezla u krvi i bojnoj prašini.
Jer onaj ko boj bije; životom se igra,
A onaj ko bježi, igra se životom cijele vojske.

To izusti pa navali na neprijateljsku vojsku i poobara nekoliko iskusnih boraca. Kad dođe pred oca, poljubi zemlju pred njim i reče:

Ej ti, koji si me nipodaštavao,
Ne smatraj debljinu nekom vrlinom!
Vitki konj je za mejdan,
A ne debeli bik.

Pričaju da je neprijateljske vojske bilo mnogo, a ove malo. Jedna grupa je imala namjeru da uzmakne, a ovaj mladić iz sveg glasa povika: „Ej, junaci, pazite da žensku odjeću ne obučete!” Od tih riječi konjanicima dođe odvažnost, zajednički navališe na neprijatelja i pobijediše. Car ga zagrli i u oči poljubi. Svaki dan mu je postajao draži pa ga učini prijestolonasljednikom. Međutim, njegova braća postaše zavidni i staviše mu otrov u hranu. Njegova sestra to primijeti i zakuca mu na prozor. Mladić shvati, povuče ruku od jela i reče: „Nije red da pametni umiru a glupani njihova mjesta zauzimaju.”

Niko ne bi došao pod sjenu sove
Ako bi Huma[16] sa svijeta nestala.

O ovom slučaju obavijestiše oca, a on pozva njegovu braću i primjerno ih kazni. Nakon toga, svima dade po jednu pokrajinu svoga carstva, da bi nestalo smutnje i svađe između njih. Jer, vele: „Deset derviša spavaju na jednom ćilimku, a dva cara ne mogu u jednoj zemlji da opstanu.“

Bogobajazan čovjek, ako jede polovinu hljeba,
Drugu polovinu dijeli siromasima.
Car oholi zauzima jednu zemlju,
A u isto vrijeme smišlja da zauzme i drugu.

Hikaja (4)

Jedna družina arapskih pljačkaša bijaše zaposjela vrh neke planine i zatvorila karavanski put. Žitelji tih krajeva bili su u strahu od njih, carska vojska razbijena, a pljačkaši zauzeli nepristupačne prolaze na planini i pretvorili ih u svoje sklonište.

Upravljači tih krajeva dogovarali su se kako da se spase, jer ako bi se pljačkaška banda održala još neko vrijeme, bilo bi joj se teže oduprijeti.

[16] Huma (Feniks) - bojoslovna ptica koja donosi sreću ljudima. Po legendi, čovjek koga ona nadleti i njena sjena padne na njega, postaće car. Nasuprot tome vjeruje se da je sova vjesnik nesreće.

Drvo koje je tek uhvatilo korijen
Moguće je iščupati snagom jednog čovjeka.
Ako ga tako ostaviš duže vrijeme,
Nećeš ga iščupati iz korijena ni vitlom.
Moguće je izvor zatrpati lopatom,
Ali kada se razlije, ne možeš ga preći ni na slonu.

Riješili oni da pošalju jednog čovjeka u izvidnicu i da čekaju zgodnu priliku. Jedanput, kada su razbojnici otišli u pljačku a svoje prebivalište ostavili nečuvano, nekolicina boju vičnih vojnika zaposjedne mjesto u gorskom prolazu. Kad su se pljačkaši uveče vratili s otetim plijenom, poskidali su oružje i razdijelili plijen, a onda ih je napao prvi neprijatelj - san. Pošto je prošla prva četvrtina noći,

Sunčev kolut sakrio se u noćnu tamu
Kao Junus[17] *u ždrijelo ribe,*

hrabri vojnici su iskočili iz zasjede, jednom po jednom razbojniku vezali ruke na leđima i u zoru ih priveli u carski dvor. Car naredi da se svi pogube. Među njima je bio jedan mladić. Plodovi njegove procvale mladosti tek su dozreli, a zelenilo ružičnjaka njegovih obraza jedva izbilo. Jedan vezir poljubi podnožje carskog prijestolja i u znak molbe položi lice na zemlju pa reče: „Ovaj dječak nije ni okusio ploda iz bašče života, niti slasti sretne mladosti. Ja se uzdam u carsku dobrotu i plemenitost da će ukazati meni, robu svome, milost i poštedjeti mu život."

Na te riječi car se namršti, jer se to protivilo njegovom mišljenju, pa reče:

„Savjet dobrih ne prima onaj u koga je narav zla;
Poučavati nedostojnoga isto je kao bacati orahe na kubbe.

Najbolje je presjeći njihovu izopačenu lozu i iščupati korijen potomstva, jer utrnuti vatru a ostaviti žišku, ubiti zmiju a poštedjeti mladunče, nije posao pametnih.

[17] Junus (Jonas sin Matejov) - vjerovjesnik koji je upućen Izraeličanima grada Ninive da ih pozove u vjeru. U Kur'anu se spominje u suri Junus.

Premda oblak izlijeva vodu života,
Nikad nećeš okusiti ploda od vrbe.
Ne trati vrijeme na nikogovića
Jer iz rogozove trske nećeš dobiti šećera.“

Vezir sasluša ove riječi i morade ih odobriti, pohvali dobronamjerne careve misli i reče: „Ono što je blagoizvolio reći vladar - neka mu je dugovjeka vladavina - zaista je istina. Međutim, kad bi ga odgajali oni nevaljalci, on bi primio njihovu narav. Ovaj rob se nada da bi mladić, odgajajući se u društvu poštenih ljudi, primio njihovu narav i usvojio savjete pametnih, jer on je još dijete, u njemu se još nisu učvrstile osobine pljačkaške družine, a hadis veli: „Svako se dijete rodi u islamu, a roditelji kasnije učine da bude Jevrejin, kršćanin ili vatropoklonik.”

Lutova[18] *žena se sprijateljila s pokvarenjacima,*
Zato je njegova poslanička porodica propala.
Pas Pećinskih Spavača[19] *je neko vrijeme*
Išao za dobrima i postao čovjek.”

Pošto je to izgovorio, i još mu se pridružilo nekoliko caru bliskih podanika podržavši ga, car mladiću poštedi život i reče: „Ja sam mu poklonio život iako ne smatram da je to dobro.

Znaš li šta je govorio Zal junaku Rustemu[20]*?*
Ne smije se dušmanin smatrati beznačajnim i slabim.
Često smo vidjeli kako na izvoru nejaka voda,
Kad nabuja, odnese i kamilu i tovar.”

---

[18] Lut - vjerovjesnik, bratić vjerovjesnika Ibrahima s kojim je prognan u Harran i Ken'an, a onda je bio poslat narodu Sodome da ga uputi u pravu vjeru. Kako ga nisu htjeli poslušati, a ni njegova žena, taj narod je stradao u velikim vremenskim nepogodama (Š. Sami: Kamus al-a’lam, VI str. 4015).

[19] Pećinski Spavači - ne zna se ni ko su ni kada su se sklonili u pećinu progonjeni od inovjernika. Postoje mnoge legende o ovom pojmu, a spominje ih i Kur'an (Kur'an, Preveo Besim Korkut,Sarajevo, 1977, str. 682).

[20] Rustem, Zalov sin - najpoznatiji perzijski junak. Opjevao ga je i Firdusi u Šahnami (Š. Sami: Kamus al-a’lam, III, str. 2276).

Ukratko, vezir okruži dječaka pažnjom i nježnošću, odredi obrazovana učitelja da ga odgaja, da ga nauči kako će se lijepim riječima obraćati, davati odgovore te ostalim pravilima služenja carevima, što se svim uglednicima dopalo. Jedanput vezir u prisustvu cara ispriča nešto o lijepim dječakovim osobinama, kako je odgoj pametnih uticao na njega i iz njegove svijesti otklonio nevaljalštine. Nato se car nasmija i reče:

„Vučić na kraju krajeva postaje vuk
Makar rastao sa čovjekom i uz njega."

Prođu od tada dvije-tri godine, a grupa nevaljalaca iz toga mjesta povežu se s mladićem i sprijatelje s njim. On iskoristi zgodnu priliku, ubije vezira i dvojicu njegovih sinova, odnese nebrojeno blago te se naseli u pećini pljačkaša na mjestu svoga oca. Izbezumljen, car uze gristi prste i povika:

„Kako neko može skovati mač od loša gvožda?!
O mudri, nitkov ne postaje čovjek odgojem!
Iako je kiša po svojoj prirodi jednako blagotvorna,
U cvjetnjaku rastu tulipani, a na slatini trnje.
Na slatini ne rastu zumbuli;
Ne bacaj na nju sjemena ni truda.
Dobro činiti zlikovcima isto je
Kao zlo činiti dobrim ljudima."

Hikaja (5)

Pred dvorskim vratima cara Uglumiša[21] vidio sam sina jednog čauša, koji je posjedovao izvanrednu bistrinu i oštroumnost. Na njegovom čelu su, još u djetinjstvu, bili vidljivi znaci zrelosti i ozbiljnosti.

Na njegovoj glavi od oštroumnosti i bistrine
Sjala je zvijezda ugleda i veličine.

[21] Uglumiš - o ovoj ličnosti u dostupnim nam izvorima nismo našli podataka (prim. prev.).

Ukratko, caru se veoma dopao jer je imao vanjsku ljepotu i unutrašnji sklad, a pametni su kazali: „Bogatstvo je u vrlinama, a ne u imetku; veličina je u pameti, a ne u godinama.”

Njegovi vršnjaci su mu bili zavidni pa ga optužiše radeći mu o glavi, ali bez uspjeha.

Šta može da učini dušmanin kad se nađe milostiv prijatelj?

Car ga upita: „Šta je uzrok njihovom neprijateljstvu prema tebi?” Mladić odgovori: „Pod zaštitom carske moći, zadovoljio sam sve osim zavidnika, koji može biti usrećen jedino nestankom moga dobra i sreće.”

Mogu da ne vrijeđam ničijega srca,
Zavidniku ne mogu pomoći, jer je sâm teško bolestan.
Zavidniče; umri da bi se spasio, jer zavist je bolest,
Od nje te samo smrt može izbaviti.
Nesrećnici iz dna duše žele
Srećnicima nestanak blagostanja i sreće.
Ako ne vidi danju oko slijepoga miša,
Kakav je grijeh sunca - izvora svjetlosti?
Pravo treba reći: Hiljadu takvih očiju
Bolje da oslijepe nego da sunce potamni!

Hikaja (6)

Pričaju da je neki od perzijskih careva posegnuo nasiljem za imovinom podanika. Počeo ih je toliko tiranisati da su se zbog njegovog zuluma uputili u tuđinu i razišli po svijetu. Time se broj podanika smanjio, zemlja počela nazadovati, državna blagajna se ispraznila, a neprijatelji počeli pobjeđivati.

Ko želi da ima podršku u teškim danima
Reci mu nek čini dobro u mirnim danima.
Rob što nosi halke u ušima, pobjeći će ako ga lijepo ne gledaš
Lijepo postupaj, pa će i tuđin postati poslušan.

Jedanput su na carskom divanu iz Šahname čitali o slomu vladavine Dahhaka[22] i dolasku na vlast Feriduna. Vezir upita cara: „Kako objasniti, kako je Feridun, koji nije imao ni riznice, ni imanja, ni družine, ni pratnje, uspio doći na vlast?" Car odgovori: „Kao što si čuo, oko njega se okupio narod veoma odan i pomogao mu da se domogne carstva!" Vezir reče: „O care, ako je okupljanje naroda izvor i osnova carstva, zašto ga ti rastjeruješ? Zar ne umiješ upravljati carstvom?

Treba se zdušno brinuti o vojsci
Jer sultan vlada uz pomoć vojske."

Car upita: „Šta je to što okuplja vojsku i narod?" Vezir odgovori: „Vladar mora biti velikodušan da bi se ljudi oko njega okupljali, mora biti milostiv i pravičan da bi pod zaštitom njegove vlasti ljudi živjeli mirno i sigurno, a kod tebe toga nema."

Silnik ne može carevati
Jer, vuk ne može biti čobanin.
Car koji vlast zasniva na nasilju
Potkopava temelje svoga carstva.

Savjet vezirov ne bijaše caru po volji. Namršti se na njegove riječi i posla ga u tamnicu. Nije prošlo mnogo vremena, a protiv njega se dignu njegovi stričevići, povedu vojsku protiv njega želeći da vrate posjed svoga oca. Ljudi koji su, dovedeni do očaja carevim nasiljem, bili napustili zemlju, počeli su se okupljati oko njih pa car izgubi, a oni se dograbiše vlasti.

Vladaru, koji dozvoli nasilje nad podanicima,
Prijatelji se pretvore u ljute neprijatelje u teškim danima
Budi s podanicima u miru i ne boj se borbe s neprijateljem,
Jer pravednom vladaru podanici su vojska.

[22] Dahhak (Zahhak) - vladar iz iranske dinastije Pišdadijan (Š. Sami: Kamus al-a'lam, IV, 1894, str. 2977).

Hikaja (7)

Neki se arapski car ukrcao na brod s jednim dječakom. Dječak, koji nikada nije vidio more ni iskusio tegobu plovidbe, poče od straha plakati i drhtati. Koliko god su ga tješili, nisu ga uspjeli umiriti. Caru se zbog toga pokvarilo raspoloženje, a nisu znali šta da učine. Na brodu se zadesio neki mudrac. On se obrati caru: „Ako naredite, ja ću dječaka utješiti na svoj način.” Car odgovori: „Bilo bi to veoma lijepo i plemenito.” Mudrac naredi da dječaka bace u more. Pošto se nekoliko puta zagnjurio, uhvate ga za kosu i izvuku na brod. On se objema rukama prihvati za kormilo, i kad se uspeo, sjeo je u jedan ugao i primirio se. Car se začudi: „Kakva je mudrost bila u tome?” Mudrac odgovori: „On ranije nije doživio nevolju i opasnost utapanja i nije znao vrijednost sigurnosti na brodu. Jer, cijenu sreće zna onaj ko doživi nesreću!”

O siti, tebi se ječmeni hljeb ne dopada;
Ono što tebi izgleda ružno, meni je drago.
Za rajske ljepotice čistilište je pakao;
One u paklu pitaj, njima je čistilište raj.
Razlika je između onoga u koga je voljena u zagrljaju
I onoga ko je iščekuje i ne skida oči sa vrata.

Hikaja (8)

Hurmuza[23] su pitali: „Kakvu krivicu si našao kod vezirâ svoga oca pa si ih dao staviti u okove?” Odgovori: „Nikakve krivice nisam našao, ali sam primijetio da je u njihovom srcu beskrajan strah od mene i da nemaju povjerenja u mene. Pobojao sam se da bi oni, iz straha za sebe, pokušali da me ubiju, pa sam pretvorio u djelo riječi mudraca koji vele:

Boj se onog koji se tebe boji, o mudri,
Makar se mogao nositi sa stotinu takvih kao što je on.

---

[23] Hurmuz (Hurmuzd, Hormidas) - jedan od četvorice vladara s ovim imenom iz dinastije Sasanijan. Nije jasno na kojeg se ovdje misli.

Zar nisi primijetio da mačka u očajanju
Može kandžama iskopati oči tigru?
Zmija ujeda čobanina za nogu,
Zato što se boji da će joj kamenom razmrskati glavu.

Hikaja (9)

Neki od arapskih careva razboli se u dubokoj starosti i izgubi nadu da će preživjeti, kad izbi jedan konjanik na vrata s radosnom viješću: „Blagodareći carskoj sreći, mi smo zauzeli tu i tu tvrđavu, dušmani su zarobljeni, a vojska i narod te zemlje iskazali su pokornost."

Car bolno uzdahnu i reče: „Ta radosna vijest nije za mene, nego za moje dušmane - nasljednike moga carstva!"

Ah, dragocjeni život mi prođe u željama
Da se ostvare želje moga srca.
Neostvarene želje se ostvariše, ali kakva korist -
Nema nade da će se minuli život vratiti.
Ruka smrti udari u bubanj odlaska!
O oči moje, opraštajte se od glave!
O dlanovi, podlaktice i lakti,
Opraštajte se jedno od drugog!
Na mene napao dušmanin ljuti!
Posjećujte me, posljednji put, o prijatelji!
Život mi prođe u neznanju;
Ne bijah svjestan, budite bar vi!

Hikaja (10)

Jednom sam se našao u molitvi pokraj groba vjerovjesnika Jahjaa u Omejevićkoj džamiji u Damasku. Jedan arapski vladar, koji je bio poznat po svome zulumu, slučajno je posjetio tu džamiju, klanjao i molio se zbog nevolja u koje je zapao.

I bogati i siromašni sluge su Božje,
A oni koji su bogatiji, oni su potrebniji.

Zatim se okrenu meni i reče: „S ovog mjesta, gdje caruju derviška velikodušnost i njihovi iskreni postupci, dajte mi savjet, jer ja se plašim jednog jakog i opasnog dušmanina.” Ja mu rekoh: „Smiluj se siromašnim i slabim podanicima da ne doživiš nevolju od tih ljutih neprijatelja.”

Pogreška je jakim mišicama i pesnicama
Skršiti ruke nemoćnom siromahu.
Neka se boji onaj koji slabima ne oprašta
Jer ako padne, niko mu neće pružiti ruku.
Ko god loše sjeme sije a dobru se nada,
Beskorisno mozak zamara i uzalud se nada.
Izvuci pamuk iz uha i pravdu dijeli narodu,
Jer ako je ti ne dijeliš, znaj da postoji Dan pravde.
Ljudi su dijelovi jednoga tijela,
Jer čovjek je stvoren od iste materije.
Kad jedan dio oboli,
Ni drugi ne ostaju u miru
Ti, koji se ne brineš za nevolje drugih,
Nisi dostojan da te zovu čovjekom.

Hikaja (11)

Neki derviš bogougodnik pojavi se jednog dana u Bagdadu. Hadždžadž-i Jusuf[24] ga pozva i reče mu: „Obrati se molitvama Bogu za moje dobro!” Derviš otpoče: „Bože, uzmi dušu Hadždžadžovu!” Na to Hadždžadž povika: „Zaboga, kakva je to dova?” Derviš odgovori: „To je dova za tvoje dobro i za dobro svih muslimana!”

Zulumćaru, koji slabe i nemoćne mučiš,
Dokle će trajati tvoj zulum?!

---

[24] Hadždžadž-i Jusuf (661-714) - poznat kao Hadždžadž Zalim, omejevićki valija u doba vladara Abdulmelika i sposoban državnik. Poznat je po energičnim vojnim mjerama protiv pobunjenika u Iraku i na Arabijskom poluostrvu (Islam Ansiklopedisi, V, str. 18-20).

Čemu tvoje carevanje?
Bolje je da umreš nego da ljude mučiš!

Hikaja (12)

Jedan nepravedni vladar upita nekog pobožnjaka: „Koja je molitva najbolja?" Pobožnjak če na to: „Tebi da prespavaš podne, da makar tada nikome zuluma ne činiš."

Vidio sam jednog zulumćara zaspalog u podne
Rekoh: „Taj smutljivac je dobar kada spava!"
Taj ko je bolji kada spava nego kad je budan,
Takav nesrećnik bolje da je mrtav nego živ.

Hikaja (13)

Čuo sam kako je nekada neki car proveo noć u društvu, piću i uživanju, pa na kraju pijanke reče:

Na svijetu za mene nema ugodnijeg časa od ovog
Jer ne mislim ni dobro, ni loše i ni za kog ne brinem.

To čuo jedan siromah koji je vani, na studeni, polugo ležao pa mu doviknu:

„Ej ti, kome u sreći na svijetu nema ravna! Uzmimo da nemaš nikakve brige, znači li to da je ni mi nemamo?!"

Caru se ove riječi dopadoše, pa kroz prozor pruži kesu sa hiljadu dukata i povika: „Bijedniče, raširi skute!" Siromah mu na to odgovori: „Kako da raširim skute kad nemam nikakve odjeće na sebi?!" Car se na njega još više sažali pa mu i odijelo darova.

Za kratko vrijeme prosjak je taj novac potrošio pa opet poče tražiti milostinju.

Imetak se ne zadržava u rukama rasipnika,
Ni strpljenje u srcu zaljubljenoga, ni voda u rešetu.

Car ga je bio već zaboravio, pa kad mu za njega rekoše, rasrdi se i namršti. Zato se i kaže da iskusni i pametni treba da se čuvaju carske srdžbe. Jer, briga careva je većinom upravljena na poslove i probleme države, stoga ne podnose da im ljudi dosađuju.

Neka je haram carsko dobročinstvo
Siromahu koji ne pazi na pravu priliku i vrijeme.
Dok ne vidiš da je prilika i mjesto da nešto kažeš,
Ne upropaštavaj svoj ugled i čast govoreći gluposti.

Car naredi: „Otjerajte tog prosjaka gladnih očiju, koji je toliki novac potrošio za tako kratko vrijeme! Zar on ne zna da je državna blagajna zalogaj za sirotinju, a ne za đavolsku braću i družinu!“

Glupaka koji u po bijela dana pali svijeću od kamfora
Uskoro ćeš vidjeti kako noću nema ulja u čiraku.

Jedan od vezira-savjetnika reče: „Vladaru, mislim da bi bilo pametno da ovakvima odredite opskrbu u svakodnevnim obrocima, kako ne bi rasipali i preko mjere trošili. A što se tiče vašeg naređenja da mu se milostinja uskrati, smatram da nije dostojno ugleda velikodušnih i plemenitih da nekoga svojim dobrom i darom ostave u nadi pa ga ponovo bace u beznadežnost i uskrate mu milostinju.”

Na njegovom licu nije moguće otvoriti vrata pohlepe
Kad su već otvorena, ali se ne mogu ni silom zatvoriti.
Niko ne može vidjeti da se žedni putnici Hidžaza[25]
Skupljaju na obali slane rijeke
Tamo gdje je slatkovodni izvor,
Tu se skupljaju i ljudi, i ptice, i mravi!

---

[25] Hidžaz - prostrana pokrajina u zapadnom planinskom dijelu Saudijske Arabije. Pruža se duž Crvenog mora i uz njegove obale prelazi u ravnicu Tihama. Glavni grad Meka sa oko 150.000 stanovnika.

Hikaja (14)

Neki od bivših careva nije vodio brigu o državnim poslovima, a vojsku je držao u bijedi i oskudici. Naravno, kada ga je jednom napao silni neprijatelj, svi su se dali u bijeg.

Ako se žali novac trošiti na vojnika,
I on će žaliti da prihvati rukom za mač.

Jedan od vojnika koji su otkazali službu bio mi je prijatelj. Prekorio sam ga i rekao: „Nevaljalac je i nezahvalnik, podlac i nečastan onaj ko pri maloj promjeni situacije okreće leđa starom gospodaru i zaboravlja dugogodišnje dobro."

On će na to: „Trebalo bi da mi velikodušno oprostiš, jer moj konj je u ovom boju bio bez ječma, ćebe založeno. Ako sultan žali novac od vojnika nemoguće je praviti podvige s oduševljenjem."

Daj novac vojniku da bi se žrtvovao;
Ako mu uskratiš, otići će glavom bez obzira.
Kad je vojnik sit, on će se vatreno boriti.
Onaj ko je praznog stomaka u bijeg se daje.

Hikaja (15)

Neki vezir bi svrgnut s položaja pa dođe u krug derviša. Njihov način života ugodno je na njega djelovao i dopao mu se. Međutim, vladar se na njega smilova i naredi da ga vrate na njegov položaj, ali on ne prihvati i reče: „Bolje je biti bez položaja nego na položaju."

Oni koji su u kutu zaštite i sigurnosti sjedili
I psima i ljudima su usta zatvorili.
Poderali su papir i skršili pera
I od zlih ruku i jezika se spasili.

Vladar reče: „Ali nama treba jedan ugledan i pametan čovjek, koji je dostojan da vodi državne poslove." Svrgnuti vezir na to dodade:

„Prvi znak da je neko pametan je to što neće da se u takve poslove miješa.”

Huma je vrednija od svih drugih ptica
Što kost glođe, a ništa živo ne lovi.

Pitali hijenu: „Kako si i zašto odabrala da stalno pratiš lava?” Ona odgovori: „Da jedem ono što preostane od njegove lovine i da živim pod njegovom zaštitom, sigurna od napasti i zla neprijatelja.” Opet je zapitaše: „Sada, kad si dospjela pod njegovu zaštitu, priznaješ njegove blagodati i dobročinstva i na tom si zahvalna, zašto mu se ne približiš da bi te uveo u krug svojih odabranika, prisnih prijatelja i uvrstio te u svoje najodanije sluge?” Hijena odgovori: „U tom slučaju ne bih bila sigurna od njegove srdžbe i zlovolje.”

Ako vatropoklonik sto godina vatru loži, brine se i potiče je,
Samo za trenutak ako u nju padne, sigurno će izgorjeti.

Hikaja (16)

Jedan mi se prijatelj potuži na vrijeme i teške životne prilike i reče: „Sredstva za život su mi mala, a porodica brojna, pa nemam više snage da podnosim teret siromaštva. Često razmišljam da odem u neki drugi kraj gdje niko ne zna ni za dobro ni za zlo moje, pa kako god živio.

Mnogo je gladnih zauvijek zaspalo,
a niko ne znade ni ko su ni odakle su.
Mnoga duša je izašla a da za njom niko ne zaplaka.

Razmišljam o zlobi neprijatelja koji moj trud i brigu o porodici smatraju kao nečovječnost, za mnom se zlurado i podrugljivo smiju i govore:

Pogledaj onog nitkova, koji
Neće nikada ugledati lice sreće.
On za sebe i svoje tijelo odabire udobnost
A ženu i djecu ostavlja u bijedi.

Međutim, kao što je poznato, ja se ponešto i u matematiku razumijem, pa ako bih, blagodareći vašem visokom ugledu, bio postavljen na kakvu dužnost koja bi mi donijela mir i spokojstvo, cijelog života bih vam bio zahvalan.” Na to mu ja odgovorih: „Prijatelju, služba caru ima dvije strane: jedna je nada da će se zaraditi opskrba, a druga je strah da se ne padne u nemilost caru i tako dovede život u opasnost. Pametni smatraju da nije mudro radi onog prvog pasti u ovo drugo.”

Niko ne dolazi pred kuću siromaha da kaže:
Plati porez i desetinu na njive i vinograde!
Ili se zadovolji siromaštvom i nevoljama,
Ili stavi utrobu pred vranu![26]

Prijatelj moj će na to: „Nisi kazao ono što se odnosi na moje stanje niti odgovorio na moje pitanje. zar nisi čuo da su kazali: 'Ko prevaru snuje, pri obračunu ruka mu se trese.'”

Pravičnost donosi Božje zadovoljstvo;
Ne vidjeh da je iko nastradao na pravom putu.

Mudraci su kazali: „Četiri osobe smrtno se boje od četiri druge osobe: razbojnik vladara; kradljivac čuvara; prevarant potkazivača i bludnica šefa policije.” Onaj čiji je račun čist, zašto da ga plaši obračun?

Ne budi na dužnosti nemaran, ako hoćeš
Da, kad te smijene, dušmaninu budu usta zatvorena.
Budi čist, brate, i ne boj se nikoga!
Prljavo rublje lupaju pralje na kamenu.

Rekoh mu: „Tvome stanju odgovara priča o lisici, koju su vidjeli kako bježi glavom bez obzira, pa je neko zapita: 'Kakva je nevolja uzrok tolikom strahu?' Ona odgovori: 'Čula sam kako devu hvataju, pa je bez ikakve plaće tovare i jašu.' Taj neko opet zapita: 'Ludo, kakve veze i sličnosti ima deva s tobom?' Lisica odgovori: 'Šuti, ne govori

[26] Staviti utrobu pred vranu - izložiti se opasnosti; u ovom slučaju misli se na stupanje u carsku službu.

tako, jer ako zavidnici zlonamjerno kažu: Ovo je deva, pa me uhvate, ko će se pobrinuti da to ispita i da me izbavi?!'

Dok lijek bude donesen iz Iraka, onaj koga je zmija ujela može umrijeti!' Ti, prijatelju, posjeduješ sve moralne vrline i dobre kvalitete, ali, zavidnici su u zasjedi i stalno vrebaju, pa ako budu za tvoje vrline protivno tvrdili i ti dospiješ pred cara na odgovornost, ko će onda moći da te brani i opravda? Mislim da je najpametnije da se držiš zadovoljstva onim što imaš, a da se okaniš službe caru. Pametni vele:

U moru su bezbrojne koristi,
Ali, ako tražiš spas, na obali je."

Moj prijatelj ovo sasluša, rastuži se, namršti lice bolno progovori: „Kakva je to pamet, oštroumnost i bistrina! Pravo su kazali mudraci: 'Prijatelji pomažu u nevolji, a za gozbenim stolom svi neprijatelji se pokazuju kao prijatelji.'"

Ne smatraj prijateljem onog ko u dobru laska,
Podilazi i prijateljstvo iskazuje.
Pravi prijatelj je onaj ko prihvata
Prijatelja za ruku u muci i nevolji.

Primijetio sam kako se moj prijatelj mijenja i moj savjet s nepovjerenjem sluša i prima. Tada odoh do vezira. Kako smo bili od ranije znanci, ispričah mu o stanju svoga prijatelja, opisah njegovu sposobnost pa ga postaviše u carsku službu na jedan niži položaj. Neko vrijeme je tako prošlo pa kad uvidješe njegovu dobru narav i pametno poslovanje, unaprijediše ga i postaviše na viši položaj. Tako se njegova zvijezda sreće počela penjati dok ne stiže do zenita i željenog cilja. Moj prijatelj posta povjerljiva careva osoba i pouzdanik uglednih i visokih ličnosti, na koga se prstom upiralo. Obradovao sam se njegovom uspjehu i rekoh:

Ne misli na teškoću i bezizlaz i ne budi tužan
Jer u tamnim dubinama je izvor života.[27]

---

[27] Ovo je aluzija na vjerovjesnika Ilijasa (Elijas), koji je živio među Izraeličanima prije n. e. pozivajući ih da napuste obožavanje idola pa je bio proganjan i prisiljen da živi u

Ne budi tužan, mučeniče, jer
Bog posjeduje tajnu milost i dobrotu.
Ne sjedi namršten zbog sudbine, jer
Alojevo drvo, premda gorko, ima sladak plod.

U međuvremenu, otputovao sam s prijateljima u Meku radi hodočašća. Kad sam se vraćao s putovanja, moj prijatelj mi iziđe u susret na dva konaka hoda. Opazih da je potišten, rasijan i u siromaškoj odjeći te ga zapitah: „Kako si?" On odgovori: „Onako kako si ti kazao; ljudi su mi pozavidjeli i obijedili me za izdaju. Vladar nije naredio istragu da bi saznao istinu. Stari prijatelji se povukoše, ne kazaše šta znaju, zaboravivši staro prijateljstvo."

Zar ne vidiš kako pred moćnim i bogatim
Laskavci drže ruke na prsima hvaleći ga?
Ali, kad ga sudbina obori,
Cio svijet mu stavlja nogu na glavu.

„Ukratko, pretrpio sam razne nedaće, kazne i nevolje. Ove godine, kad stiže vijest o sretnom povratku hadžija, mene oslobodiše teških okova, a imetak koji sam naslijedio uzeše za državnu blagajnu."

Ja mu rekoh: „A onda nisi primio moj savjet. Služba caru je poput putovanja po moru: korisna, ali i pogibeljna; ili ćeš se obogatiti, ili ćeš se u talasima utopiti."

Ili će pune ruke neko iznijeti iz mora na obalu,
Ili će ga jednog dana valovi izbaciti mrtva na obalu.

Smatrao sam da nije pametno njegovu ranu na srcu noktom prijekora još više pozljeđivati i na nju so sipati, pa sam razgovor skratio i sa ova dva stiha završio:

Zar nisi znao da će ti noge biti u bukagijama
Stoga što nisi slušao savjete pametnih?
Drugi puta, ako nemaš snage da podneseš ubod žaoke,

---

pustinjama i pećinama. Legenda kaže da je on identičan sa Hizrom, koji je, živeći u svijetu tmine, pio vodu života i tako postao besmrtan (Š. Sami: Kamus alalam, II, str. 1027).

Ne stavljaj prst na rupu u kojoj je skriven škorpion.

Hikaja (17)

Nekoliko osoba rado su se družile sa mnom. Njihov vanjski izgled, ukrašen pobožnošću, odavaše suštu dobrotu. Jedan bogati i ugledni čovjek imao je lijepo mišljenje o ovim ljudima pa im odredi stalna primanja za izdržavanje. Međutim, jedan od njih učini nešto što nije bilo u skladu s ponašanjem bogougodnika. Mišljenje bogataša se izmijeni i njihova primanja prestaše. Zaželio sam da na neki način ta njihova primanja obnovim pa krenuh da posjetim onog bogataša, ali me vratar ne pusti unutra. Nisam mu zamjerio jer su rekli:

Oko vrata emirâ vezirâ i sultanâ
Ne obilazi i ne zadržavaj se bez razloga.
Pas i vratar kad nadu stranca -
Vratar ga hvata za jaku, a pas za skut.

U tom času prepoznaše me dvorjanici tog bogataša, s poštovanjem me uvedoše i ponudiše mi počasno mjesto. Iz skromnosti sjedoh malo niže i rekoh:

Prođite me se, ja sam mizerni sluga;
Treba da sjedim gdje oni sjede.

Bogataš će na to: „Zaboga, kakvog ima smisla ovako govoriti?“

Da mi na glavi sjediš,
Ti si meni potreban, a ne ja tebi.

Ukratko, sjedoh i povedoh razgovor o svemu dok dođe red na moje ponižene drugove i prijatelje, pa rekoh:

Kakav grijeh je vidio darežljivi gospodar,
koji je ranije dobrotu pokazao,
Pa bijednog slugu smatra nedostojnim?
Bogu pripada veličina, dobrota i darežljivost,
Jer On vidi grijeh pa ipak dijeli opskrbu
i nikada je ne uskraćuje.

Bogatašu se ove riječi dopadoše pa naredi da se daju životna sredstva mojim prijateljima, kao i ranije, čak da im namire i za ono što je propušteno. Lijepo sam zahvalio i izvinio se, a kad sam izlazio, dodadoh:

Budući da je Kaba tamo gdje ljudi traže svoju potrebu,
Izdaleka dolaze da je posjete prevaljujući velika prostranstva.
Tebi dolikuje da podnosiš teret siromaha, kao što smo mi,
Jer niko se ne baca kamenom na drvo bez ploda.

Hikaja (18)

Neki carević naslijedi od oca veliko bogatstvo pa otvori darežljivu ruku i bezbrojno bogatstvo prosu među vojsku i narod.

Ne osjeća se miris od komada alojeva drveta.
Stavi ga na vatru pa će kao ambra mirisati.
Ako želiš slavu i veličinu, budi darežljiv,
Jer dok zrno ne posiješ, ono ne raste.

Jedan od njegovih savjetnika, koji ne bijaše mnogo pametan i dalekovid, poče ga savjetovati riječima: „Pređašnji vladari su ovo blago s mnogo truda stekli i ostavili da se troši u važne poslove i poduhvate. Povuci ruku od ovakvog postupka, jer su pred tobom mnogi važni događaji, a neprijatelji su iza tebe, pa ne daj Bože da ostaneš nemoćan u nevolji."

Ako dijeliš blago narodu,
Svakom dopadne koliko jedno zrno pirinča
Zašto ne uzimaš od svakog srebra koliko zrno ječma
Pa će ti se, dan po dan, sakupiti dosta?

Carević se na ovo namršti, jer se ove riječi nisu podudarale s njegovim rezonovanjem, i naredi da ga kazne govoreći: „Bog, uzvišeni i veliki, učinio me gospodarom ove zemlje da trošim i dijelim, a nisam stražar da čuvam."

Karun[28] je propao, a imao je četrdeset kuća blaga;
Noširevan je ostao besmrtan, jer je ostavio dobar spomen.

Hikaja (19)

Pričaju kako su Noširevanu Pravednom u jednom lovištu pekli lovinu, ali nisu imali soli pa pošalju jednog dječaka u selo da je donese. Noširevan naredi: „So kupi za odgovarajuću cijenu da to ne bi prešlo u običaj, pa da selo propadne i opusti." Zapitaše ga: „Kakva bi bila šteta da se i uzme ovako mala količina soli?" Noširevan odgovori: „Korijen zuluma na svijetu u početku je bio neznatan, pa ko god je dolazio na to je dodavao dok taj korijen ne dostiže ovolike razmjere."

Ako iz bašče svojih podanika vladar pojede samo jednu jabuku,
Njegove sluge i dvorjanici iščupaju stablo iz korijena.
Ako vladar dozvoli da se uzme samo pet jaja bespravno,
Njegova vojska nabode hiljade kokoši na ražanj.

Hikaja (20)

Slušao sam da je neki nerazumni vezir pljačkao imanja podanika da bi punio i bogatio carsku blagajnu. Nije shvaćao riječi mudraca koji su govorili: „Ko god vrijeđa Boga - Uzvišenoga i Velikoga - da bi pridobio nečiju naklonost, Uzvišeni Bog će okrenuti te ljude protiv njega, i oni će ga zbrisati s lica zemlje."

Plameni oganj ne može spaliti rutu tako
Kao što mogu bolni uzdasi siromaha.

Kažu da je lav car svih životinja, a da je najniži i najgori magarac. Ali, zasigurno, magarac koji nosi tovare bolji je od lava koji razdire ljude.

Bijedni magarac, makar i glup bio,

---

[28] Karun - po legendi bogataš i poznati škrtac drevnog Istoka. Po tim osobinama postao je poslovičan i ušao u književnost (Š. Sami: Kamus al-a'lam. V, 1896, str. 3519).

Tovare nosi, pa je stoga mio.
Volovi i magarci što terete vuku
Bolji su od ljudi što nanose muku.

Da se vratimo priči o nerazumnom veziru. Car je pouzdano doznao o njegovim zlodjelima, podvrgao ga mučenjima i dao ga pogubiti.

Nećeš zaslužiti naklonost sultana
Ako ne zadobiješ simpatije podanika.
Ako želiš da ti Bog bude milostiv,
Čini dobro Božjim robovima.

Priča se da je neki uvrijeđeni čovjek prošao pored njega, razmislio o njegovoj tužnoj smrti i rekao:

Ne može onaj ko ima snagu mišica svoga položaja
Pomoću svoje vlasti nekažnjeno otimati dobra ljudi.
Može se progutati i krupna kost,
Ali ona razvali trbuh kad se u pupak zabode.
Nesretni tiranin ne ostaje zauvijek,
Ali kletva na njemu je vječna.

Hikaja (21)

Priča se da je neki zločinac udario kamenom u glavu jednog poštenog čovjeka. Siromah nije imao mogućnosti da mu vrati milo za drago, ali je kod sebe sačuvao taj kamen. Jednog dana car se razljuti na tog vojnika-zločinca i baci ga u jamu. Tada se primakne derviš i udari ga kamenom u glavu.

„Ko si ti i zašto si me udario kamenom?" zajauka ovaj. „Ja sam onaj isti, a i kamen je isti kojim si ti mene udario u glavu u to i to vrijeme!" odgovori derviš. „A gdje si bio toliko vremena?" upita ovaj. „Bojao sam se tvog visokog položaja", odgovori on, „a sada, kad sam te vidio u jami, iskoristio sam zgodnu priliku."

Kada vide nedostojnog da u izobilju živi,
Razumni ljudi opredjeljuju se za pokornost Bogu.

Ako nemaš oštrih kandži,
Bolje je da se manje nosiš sa zvijerima.
Ko se upušta u borbu s čovjekom čeličnih mišica
Taj uzalud zamara svoje slabe ruke.
Pričekaj da mu sudbina sputa ruke,
A onda, na radost prijatelja, prolij mu mozak.

Hikaja (22)

Neki car dopadne teške bolesti. Savjet grčkih ljekara zaključi da je jedini lijek za ovu bolest žuč čovjeka koji posjeduje posebna svojstva. Potom car naredi pa pronađoše jednog seoskog dječaka koji je posjedovao ta svojstva. Zatim pozva dječakove roditelje i obasu ih obilno novcem, udobrovolji ih i oni pristanu, a kadija pronađe i izda fetvu da je dozvoljeno da se prolije krv i oduzme život jednom podaniku da bi se spasio carski život. Zatim stiže dželat, a kad ga dječak opazi, okrenu lice prema nebu i nasmije se. Na to car zapita: „Kakvo mjesto ima smijehu u ovako beznadežnom stanju u koje si zapao?” a dječak odgovori: „Djeca su svojim roditeljima nešto najdragocjenije; tužba se podnosi kadiji, a pravda se traži od careva. Mene su roditelji žrtvovali rad i ovosvjetske koristi i novca, koji su dobili i pristali da se prolije moja krv. Kadija je izdao fetvu da je dozvoljeno da mi život oduzmu, a car nalazi lijek za svoje zdravlje jedino u mojoj smrti. Dakle, meni je jedino utočište Bog.”

Kome da se tužim na tvoju silu i moć?
Pred tobom, a od tvoje sile, tražim pravdu.

Na ove riječi carevo se srce smekša i rastuži, oči mu se napuniše suzama i on prozbori: „Bolje je da ja umrem nego da prolijem krv i oduzmem život ovom nedužnom dječaku.” Zatim ga zagrli i u čelo i oči poljubi, bogato ga darova i oslobodi. Priča se da je i car za sedmicu dana ozdravio.

Sada stalno razmišljam o onom stihu u kom je rekao
Jedan odgajivač slonova na obali rijeke Nila:
Ako ne možeš da shvatiš kako je mravu pod tvojom nogom, znaj,

Njemu je upravo onako kao tebi pod nogom slona.

Hikaja (23)

Jednom neki od robova Amra sina Lejsova[29] pobjegne. Amrovi ljudi krenu u potjeru za njim i ponovo ga dovedu. Vezir je prema njemu osjećao zlobu i naredi da se pogubi, da se ne bi drugi robovi usudili na takav postupak. Rob pade ničice pred Amra i reče:

„Što god sa mnom učinili, ako ti odobravaš, dozvoljeno je.
Na šta se može žaliti rob? To je volja gospodara!

I pak, pošto sam ja othranjen dobročinstvom ovoga doma, ne želim da na Dan strašnoga suda budeš pozvan na odgovornost za moju krv. Dozvoli da ja ubijem vezira, i tada kao odmazdu za njega naredi da se moja krv prolije, da bi i ti mene pogubio po zasluzi."

Car se nasmija i obrati se veziru: „Šta ti predlažeš?" Vezir odgovori: „O gospodaru, radi Boga i mira tvoga oca u grobu, oslobodi tog bezobraznika, da i mene ne uvuče u nesreću. Kriv sam ja, a pravo imaju mudraci koji kažu:

Ako počneš borbu sa strijelcima iz katapulta,
Zbog svoje gluposti razbićeš sebi glavu.
Kada bacaš strijelu na dušmanina,
Pazi se da ne sjediš njemu na nišanu."

Hikaja (24)

Vladar Zevzena[30] imao je defterdara, čovjeka plemenite duše i lijepe ćudi, koji je svakom ko bi mu se obratio bio na usluzi, a u

---

[29] Amr ibn Lejs Saffar - drugi vladar iz perzijske dinastije Saffarijan. Na vlast je došao 878-9 g. Nakon smrti svoga brata Jakuba ibn Lejsa, osnivača dinastije, 23 godine je vladao velikim prostranstvima Irana, Afganistana i Iraka. Poznat kao tiranin (Š. Sami: Kmus al-a'lam, V, str. 3221).

[30] Zevzen - pokrajina u Horasanu. Njen glavni grad, također Zevzen, bio je poznat kao stjecište učenjaka (S. Sami: Kamus al-a'lam, IV, str. 2430).

odsutnosti o svakome je samo dobro govorio. Međutim, jednom se jedan njegov postupak ne dopade vladaru te mu ovaj imetak zaplijeni, a njega kazni. Ali, carski čauši su priznavali njegova ranija dobročinstva i osjećali su zahvalnost za to te su, kad im je bio predat na izdržavanje kazne, postupali prema njemu blago i nisu smatrali čovječnim da ga muče.

Ako želiš da u miru živiš i s protivnikom, uvijek, kada
U tvojoj odsutnosti loše govori o tebi,
ti ga u njegovoj prisutnosti hvali.
Riječ prolazi kroz usta onog ko govori i vrijeđa,
Pa ako hoćeš da njegova riječ ne bude gorka,
usta mu učini slatkim.

Dio odgovornosti kojom ga je car teretio uspjelo mu je da otkloni, a za ostali dio ostao je da leži u tamnici. Međutim, neki od vladara susjednih zemalja pošalju mu potajno ovu poruku: „Vladari te zemlje nisu znali cijeniti vrijednost tako visoke ličnosti i omalovažili su je. Ako ta ličnost pokloni svoju naklonost nama, trudićemo se da tu naklonost što je moguće bolje sačuvamo. Jer, ugledni ljudi ove zemlje imaju čast da tu ličnost vide kod sebe i očekuju odgovor."

Defterdar shvati smisao pisma pa se poboja kakve neprilike, te na poleđini pisma napisa kratak odgovor, onako kako je smatrao najpametnije, i posla ga. Neki vladarov privrženik dozna za ovaj slučaj i obavijesti vladara ovako: „Taj i taj, koga si izvolio uhapsiti, održava veze i dopisuje se sa susjednim vladarima." Vladar se naljuti i naredi da se ova vijest provjeri. Zatim nosioca pisma uhvate i pismo pročitaju. U njemu je stajalo: „Dobra namjera velikih ljudi je veća od dostojanstva ovog običnog Božjeg roba. Ovaj Božji rob ne može da prihvati ponudu i poziv na službu koju ste izvoljeli ponuditi iz toga razloga, jer sam ja odgojen i odrastao pomagan dobrotom ove carske kuće i s malom izmjenom raspoloženja ne može se učiniti izdaja prema svome dobročinitelju.

Onom ko ti uvijek čini dobro
Nađi ispriku ako ti u životu učini nepravdu."

Vladaru se dopade njegova pravičnost pa mu darova svečanu odoru i dosta blaga i zatraži izvinjenje: „Pogriješio sam i tebe sam nepravedno uvrijedio i kaznio.” Defterdar će na to: „Ja ne vidim u ovom slučaju nikakve Gospodarove pogreške. Možda je Božja volja ovako htjela da dođe ovom robu jedno iskušenje i kazna, pa je bolje da me stigne od Vaše ruke, jer ste ovog roba zadužili ranijim dobročinstvima i bezbrojnim milostima, a mudri i učeni su kazali:

Ako ti ljudi pričine kakvu štetu, ne žalosti se,
Jer od ljudi ne dolazi ni ugodnost ni bol.
Znaj, od Boga je razdor između dušmanina i prijatelja,
Jer je srce obojice u Božjoj vlasti.
Premda strijela uvijek iskače iz luka,
Pametni će zaključiti da strijelac izbacuje strijelu.“

Hikaja (25)

Neki arapski vladar naredi službenicima svoga divana: „Onome službeniku udvostručite plaću, jer je on odan dvoru i spreman je na izvršavanje naređenja, dok drugi službenici vrijeme trate u zabavama, a zanemaruju pravovremeno izvršavanje svojih dužnosti.” Čuo za to neki pobožnjak pa reče: „Upravo na ovaj način se dešava i povišenje vrijednosti ljudi kod Svemogućeg Boga.“

Ako neko dva jutra dode na službu caru,
Trećeg jutra car će svakako na njega blagonaklono gledati.
Iskreni obožavatelji se nadaju
Da se neće vratiti praznih ruku od svog gospodara.
Veličina se sastoji u ispunjavanju naređenja,
A neizvršavanje zapovijedi prouzrokuje omraženost,
Ko god na sebi nosi znamenje pravednikâ
Uvijek je spreman da izvrši naređenje svoga gospodara.

Hikaja (26)

Priča se za jednog nasilnika da je od sirotinje kupovao drva u bescijenje i u zgodnoj prilici prodavao ih bogatašima zakidajući na mjeri. Neki pobožnjak prođe pokraj njega i dobaci mu:

„Jesi li ti zmija, koja ujeda svakog koga vidi?
Ili si sova koja razvaljuje svaku kuću u koju se nastani?
Iako nas tvoje nasilje preko mjere pogađa,
Sveznajućem Gospodaru ne može štetu nanijeti.
Ne čini zulum ljudima na zemlji
Da se ne bi uzdah prokletstva oteo prema nebu."

Ove riječi žestoko pogodiše nasilnika pa namršti lice i ne osvrnu se na pobožnjaka, kao što Kur'an kaže: „Obuzela ga je gordost zbog grijehova u koje je ogrezao."[31] Međutim, jednoga dana iskoči varnica iz njegove kuhinje, zapali mu drvarnicu i spali sav njegov imetak. Umjesto tople postelje, njemu osta vreli pepeo. Slučajno, onaj isti pobožnjak prođe pokraj njega i primijeti kako on prijateljima govori: „Ne mogu da shvatim odakle je ova vatra pala na moju kuću?" Pobožnjak mu na to dobaci: „Iz uzdaha sirotinjskih srca!"

Čuvaj se pritajenih uzdaha ranjenih srca
Jer skrivena rana srca na koncu se pokaže.
Čuvaj se koliko god možeš da ne uvrijediš ničije srce,
Jer jedan jedini uzdah može da sruši cijelu vasionu.
Na carskojkruni Kejhusreva[32] *bilo je napisano:*
Koliko mnogo dugih godina i dugih života ljudskih
Dolaziće i prolaziti iznad naše glave!
Kako god je carstvo do nas došlo prelazeći iz ruke u ruku,
Tako će preći i u druge ruke.

[31] Kur'an, sura al-Bakara, ajet 206.

[32] Kejhusrev - sin Sijavahša, legendarni car predislamskog Irana iz dinastije Kajanijan. Po legendi, otac mu je pobjegao od iranskog cara Kejkavusa i sklonio se u Turan, gdje se oženio princezom Karingis, kćerkom turanskog cara Afrasjaba. Legenda kaže da se rodio u Turanu i odrastao među čobanima. Iranci su ga doveli u domovinu. Na prijestolju je naslijedio djeda Kejkavusa, a njega je naslijedio sin Lohrasp (Islam Ansiklopedisi, VI, str. 612-613).

Hikaja (27)

Neki je čovjek bio stekao veliku borbenu vještinu. Poznavao je 360 načina borbe u dvoboju i svaki dan je primjenjivao drugi način. Međutim, u jednom uglu svoga srca gajio je simpatije prema jednom svom učeniku koga je podučio 359 borbenih načina, a samo je odgađao da ga poduči onom posljednjem. Kratko rečeno, dječak je u snazi i vještini dostigao vrhunac i niko, u ono doba, nije bio sposoban da se mjeri s njim. Tako je došlo i do toga da je ovaj mladić izjavio pred ondašnjim carom i ovo: „Moj učitelj ima prednosti u poređenju sa mnom samo zbog toga što je stariji i što mi je bio učitelj; inače, što se tiče snage, ja nisam slabiji od njega, a u borbenoj vještini sam mu ravan." Caru ova neskromna izjava teško pade pa naredi da se oni u dvoboju ogledaju. Pripremi se prostran mejdan na koji se sakupe najviši državni dostojanstvenici i najsnažniji ljudi te zemlje. Mladić istupi poput silnoga lava, udari protivnika tako snažno da bi gvozdeno brdo s mjesta pokrenuo. Njegov učitelj je znao da je mladić snažnijiod njega pa upotrijebi onu borbenu vještinu koju je držao u tajnosti. Mladić nije znao da taj udarac odbije, a učitelj ga izdigne iznad glave i tresne o zemlju. Narod povika. Car naredi pa učitelja nagradiše počasnom odorom i novcem, a mladića je ukorio riječima: „Hvalio si se da možeš pobijediti svoga učitelja, ali ga ne pobijedi!" Mladić odgovori: „Care, nije me nadvladao snagom, nego je ostala jedna borbena vještina koju je od mene u tajnosti držao, a kojom me je danas pobijedio." Učitelj dobaci: „Za ovakav dan, čuvao sam i tajio ovu vještinu, jer mudraci su rekli: Ne daj prijatelju toliko moći da ti može odoljeti kada ti postane neprijatelj. Zar nisi čuo šta je rekao onaj što je doživio neugodnost od svog učenika i štićenika:

Ili uistinu nema vjernosti na tom svijetu,
Ili je u ovo vrijeme niko ne ispunjava.
Niko od mene nije naučio vještinu gađanja strijelom,
A da mene na koncu nije uzeo na nišan?"

Hikaja (28)

Neki derviš sjedio osamljen u jednom kraju pustinje, kad pokraj njega naiđe car. Derviš, uvjeren da je životna sreća i zadovoljstvo u duševnom miru, ne obazre se na njega. Car, međutim, smatrajući da se carska moć i veličina sastoje u nametanju strahopoštovanja, uvrijedi se i reče: „Ovi ljudi što nose dotrajale ogrtače poput su životinja, nemaju nikakva dostojanstva i čovječnosti.” Vezir zapita: „Ej, dobri čovječe, car svijeta je prošao pokraj tebe, zašto se nisi poklonio i iskazao dužno poštovanje?” Derviš odgovori: „Reci caru: Poklonjenje očekuj od onog koji od tebe očekuje milost, a zapamti i to da su carevi tu da čuvaju podanike, a podanici nisu za to da bi se klanjali carevima.”

Car je čuvar siromaha i bijednika
Iako je u raskoši i bljesku svoje moći i bogatstva.
Ovce nisu radi čobanina
Nego čobanin za to da čuva ovce.
Nekoga vidiš kako je postigao svoj cilj,
A drugoga vidiš iznurena od silnog rada i teškoća.
Pričekaj koji dan dok pojede
Zemlja mozak iz lakomislene i naivne glave.
Nestaće sigurno razlike između cara i roba
Čim se ispuni presuda propisane sudbine.
Da neko raskopa grobnicu
Ne bi mogao raspoznati je li bogataš ili siromah.

Dervišove riječi su veoma djelovale na cara, koji reče: „Zatraži nešto od mene!” Derviš odgovori: „Tražim da me drugi puta ne uznemiravaš.” Car će na to: „Daj mi jedan savjet!” Derviš reče:

„Shvati sada, dok je bogatstvo još u tvojim rukama,
Da ono prelazi iz ruke u ruku.”

Hikaja (29)

Neki vezir dođe pred Zunnuna Misrija[33] i zatraži od njega blagoslov ovim riječima: „Danonoćno sam zauzet služeći sultanu nadajući se njegovom dobru, ali i u strahu od njegove srdžbe.” Zunnun zaplaka gorko i reče: „Kad bih se ja bojao Uzvišenog i Velikog Boga kao što se ti bojiš sultana, spadao bih u njegove iskrene robove!”

Kad derviš ne bi maštao o udobnosti
i kad se ne bi bojao siromaštva,
Noge bi mu već davno stale na nebo.
Kad bi se vezir bojao Boga
Koliko se boji cara, bio bi melek.

Hikaja (30)

Jedan car naredi da se pogubi neki nedužan čovjek. Osuđeni reče: „Care, ne traži sebi bijede i nevolje zbog srdžbe i gnjeva koje si izlio na mene, jer kazna nada mnom završava za jedan tren, a grijeh za nedjelo ostaje vječno na tebi.”

Život prohuji poput vjetra pustinjskog,
Neugodno i ugodno, ružno i lijepo - sve prođe.
Silnik je vjerovao da je nama zulum učinio
A zulum ostao na njegovom vratu, nas mimoišao.

Vladaru se dopade ovaj savjet i oslobodi ga smrtne kazne.

---

[33] Ebu-l-Fadl ibn Ibrahim, poznat kao Zunnun al-Misri, bio je poznati pobožnjak. On je prvi u Egiptu osnovao poseban tarikat. Zavidljivci su ga optužili za otpadništvo kod halife Mutevekkila, pa ga je halifa pozvao u Bagdad na odgovornost. Kad se uvjerio u njegovu pobožnost, halifa ga s velikim poštovanjem vrati u Egipat. Inače je često optuživan i proganjan. Poznati su njegovi mudri savjeti i izreke. Umro je u Egiptu 859-60. g. (Š. Sami: *Kamus al-a'lam*, III, str. 2228).

Hikaja (31)

Nekoć su veziri cara Noširevana razmišljali i raspravljali o jednom važnom državnom poslu. Svaki je iznosio svoje mišljenje. I car je razmišljao, i smislio svoje rješenje. Vezir Buzurdžimihr se izjasnio za carevo mišljenje. Drugi veziri mu nasamo prigovoriše: „Zašto si dao prednost carevom mišljenju nad rješenjima ovolikih pametnih ljudi?" Vezir odgovori: „Zato što se još ne zna završetak djela. Svačije mišljenje je u Božjoj volji i moći, pogodio ko ili pogriješio, pa se bolje prikloniti vladarevom mišljenju. Ako njegovo rješenje bude pogrešno, siguran sam od njegovog ukora, jer sam se s njim složio."

Zastupati mišljenje protivno vladaru
Znači svojom krvlju svoje ruke prati.
Ako on za dan kaže: Ovo je noć,
Treba odgovoriti: Da, eno mjeseca, eno Plejada!

Hikaja (32)

Neki šarlatan splete kosu u pletenice: „Ja sam, veli, potomak halife Alije."[34] S jednom hidžaskom karavanom prispije u neki grad. „Vraćam se s hodočašća", reče i jednu kasidu vladaru podnese, izjavljujući: „Ja sam je spjevao". Vladar ga bogato nagradi i ukaza mu velike počasti. Međutim, jedan carev nedim, koji se te godine vratio s putovanja po moru, reče: „Ja sam ovoga vidio u Basri na Kurban-bajram! Kako je onda mogao biti na hodočašću Kabe?" Drugi dodade: „Njegov je otac kršćanin iz Malatije! Kako on može biti potomak halife Alije?" Kasida za koju je rekao da ju je spjevao nađe se u Divanu pjesnika Enverija[35]. Na to car naredi da ga izbatinaju i protjeraju zbog

[34] Ali ibn Ebi Talib - četvrti po redu nasljednik vjerovjesnika Muhammeda (halifa), prvi dječak koji je primio islam, Muhammedov amidžić, a kasnije i zet. Poznat po velikoj učenosti i hrabrosti.

[35] Enveri - Evhaduddin 'Ali ibn Ishak je najveći pjesnik panegirika u Persiji. Bio je veoma učen, a posebno se isticao u znanju astronomije. Uz Firdusija, Nizamija i Sadija ubraja se u najveće klasične perzijske pjesnike. Iza njega je ostao jedan divan (Islam Ansiklopedisi, IV, str. 278-281).

tolikih laži. Hvalisavac će na to: „Gospodaru ove zemlje, ostalo je još nešto da vam kažem, pa ako ne bude istina, zaslužio sam svaku kaznu koju odredite.” Car upita: „Šta je to?” a ovaj će:

Ako ti probisvijet donese kiselo mlijeko,
Znaj da su dva dijela voda, a jedan mlaćanica.
Ako si od mene čuo laž, ne ljuti se i ne kažnjavaj,
Jer probisvijet uvijek mnogo laže.”

Car se na ovo nasmija pa reče: „Ništa tačnije u svom životu nisi kazao.” Zatim naredi da mu se da ono čemu se nadao, pa ovaj tako ode zadovoljan.

Hikaja (33)

Priča se kako je neki vezir postupao blago sa svojim potčinjenima, tražio i radio samo ono što je išlo njima u korist. Međutim, desi se da po naređenju cara vezir bude kažnjen i uhapšen. Njegovi službenici su smišljali način kako da ga izbave. Oni kojima je bio povjeren prilikom izdržavanja kazne, blago su postupali prema njemu. Drugi, uglednici, o njemu su lijepo govorili caru.

Najzad ga car oslobodi kazne. Čuje to neki pobožnjak pa reče.:

Da bi pridobio srce prijatelja,
Dobro je i pametno i očevu bašču prodati.
Da bi provro kotao prijatelja i dobročinitelja,
Vrijedi spaliti i na vatru naložiti sve svoje pokućstvo.
I neprijatelju učini dobro;
Pasja usta najbolje je komadom hljeba začepiti.

Hikaja (34)

Jedan od sinova Haruna ar-Rašida[36] dođe pred svog oca srdit i potuži se: „Sin toga i toga oficira psovao me.” Halifa pred državnim vijećem upita: „Kakvu kaznu zaslužuje takav čovjek?” Jedan predloži smrtnu kaznu, drugi da mu se jezik odsiječe, a treći da mu se imovina zaplijeni a on protjera. Na to će Harun: „Sine, plemenitost je u tome da oprostiš, a ako to ne možeš, uzvrati mu istom uvredom, ali ne tako da prekoračiš granicu, pošto bi tada na tvojoj strani bio zulum, a pravo na tužbu na strani tvoga protivnika.”

U očima mudra čovjeka nije junak onaj
Ko zameće boj s razjarenim slonom.
Istinski junak je onaj
Koji, kad se rasrdi, ne govori ružne riječi.

***

Neki neotesanac, grubijan, ispsova jednog čovjeka;
Ovaj to hrabro podnese i reče: „Ej, dobri čovječe,
Ja sam gori nego što ti želiš da kažeš,
Jer ti ne znaš moje mane kao što ih znam ja.”

Hikaja (35)

Sjedio sam, na brodu s grupom uglednika, kad iza nas potonu jedan čamac, a dva brata padoše u more. Jedan od uglednika reče mornaru: tu dvojicu braće, daću ti za svakoga po deset dukata.” Mornar skoči u vodu, spasi jednoga, a onaj drugi se utopi. Ja rekoh: „Nije mu bilo suđeno da živi, zato si bio spor i zakasnio da ga spasiš, a požurio da izbaviš ovoga drugoga.” Mornar se nasmija i dodade: „Zaista je istina to što kažeš, ali ja sam više želio da spasim ovoga. Jednoga dana izostao sam u pustinji, a on me posadio na devu. Od onog drugog još u djetinjstvu sam dobio udarac bičem.” Ja rekoh na to: „Bog je pravo

[36] Harun ar-Rašid (vl. 786-809) - peti abasovićki halifa i jedan od najpoznatijih vladara iz te dinastije. Postao je simbol pravednosti i darežljivosti. Poznat i kao zaštitnik nauke i učenjaka.

rekao : Onaj ko učini dobro, učinio ga je sebi, a ko uradi zlo djelo, opet ga je sebi uradio.”

Nastoj koliko god možeš da ne vrijedaš ničije srce,
Jer na životnom putu ima mnogo, mnogo trnja.
Nastoj da ispunjavaš i zadovoljavaš potrebe bijednih
Jer i ti možeš zapasti u nevolje i biti ovisan.

Hikaja (36)

Živjela dvojica braće, jedan u carskoj službi, a drugi se izdržavao od snage svojih ruku. Jednog dana bogati brat reče siromašnome: „Zašto ne ideš u carsku službu da se izbaviš od teškog i napornog truda?” Ovaj odgovori: „Zašto ti ne radiš da bi se izbavio od poniženja carske službe?” Jer, mudraci su kazali: „Svoj hljeb jesti i miran biti, bolje je nego zlatan pojas služeći drugome pasati.”

Boje je rukom miješati rastopljeno željezo
Nego pred carem držati ruke na prsima.

***

Dragocjeni život prođe u brizi o tome
Čim se ljeti hraniti, šta zimi odjenuti.
O, glupi stomače, zadovolji se jednim hijebom
Da ne sagibaš leđa služeći drugome.

Hikaja (37)

Neki čovjek donese Noširevanu Pravednom radosnu vijest ovim riječima: „Čuo sam da je uzvišeni Bog uklonio tvoga neprijatelja toga i toga.” Car ga upita: „Jesi li čuo da će mene ostaviti vječno?”

Ako neprijatelj umre, radosti nema mjesta,
Jer, ni naš život nije vječan.

Hikaja (38)

Grupa učenjaka u prisustvu cara Noširevana raspravljala jedno važno pitanje. Buzurdžimihr, najveći mudrac među njima, šutješe. Upitaše ga: „Zašto ne učestvuješ s nama u ovoj raspravi?” Odgovori: „Učenjaci su kao liječnici, a liječnik daje lijek samo bolesniku. Dakle, pošto vidim da ispravno rasuđujete, nema potrebe da se miješam u vaš razgovor.”

Kad jedan posao može da se uradi bez mog učešća,
Nije potrebno da se ja u to miješam.
Kad vidim slijepca i jamu,
Zgriješio bih kad bih sjedio i šutio.

Hikaja (39)

Kada se, u doba halife Haruna ar-Rašida, učvrstilo egipatsko carstvo, Halifa izjavi: „Teško onom silniku koji, gordeći se egipatskim carstvom i vlašću nad njim, bude tvrdio da je bog. Ja ću carstvo predati samo najskromnijem robu.” Imao je roba po imenu Husajb i njemu je ostavio na upravu egipatsko carstvo. Vele da je ovaj bio do te mjere „pametan”, „oštrouman”, „pronicljiv”, da je, kad mu je jednom došla grupa egipatskih seljaka i potužila se kako su sijali pamuk, koji je uništila neočekivana kiša, odgovorio: „Trebalo je sijati vunu.”

Kada bi znanje uvećavalo opskrbu i nasušni hljeb,
Ne bi bilo bjednijeg čovjeka od neznalice.
Međutim, neznalice dobivaju toliko opskrbe
Da pametni i učeni ostaju zapanjeni.

***

Sreća i bogatstvo ne postiže se znanjem;
To se dobiva jedino po nebeskom određenju.
Često se u životu dešava
Da je glupak ugledan, a pametni prezren i ponižen.
Alhemičar umire u tuzi i mukama,
A glupi u ruševinama nađe riznicu blaga.

Hikaja (40)

Nekom caru doveli kinesku robinju. Kad se ponapio, zaželi da se s njom sastane. Robinja se usprotivi pa se car rasrdi i pokloni je jednom crncu, čija je gornja usna bila preko nozdrva, a donja padala do ovratnika. To bijaše tako ružna slika da bi se i džin Sahr preplašio. A uz to je crncu ispod pazuha zaudarao sumpor!

Ti bi rekao da se rugoba do Sudnjega dana
Na njemu završila, kao što je ljepota na Jusufu.[37]

***

Ta osoba bijaše toliko ružna
Da je nemoguće opisati takvu rugobu.
Takvu, čija su pazuha, bože sačuvaj,
Kao crkotina na augustovskom suncu.

Priča se da je crnca savladala požuda. Pokrenulo se i u njoj ljubavno čuvstvo nad ovom rugobom, pa je skinuo s nje pečat nevinosti. Sutradan ujutro car potraži robinju, ali je ne nađe. Ispričaše mu šta se dogodilo. Car se rasrdi i naredi da i crnca i robinju čvrsto vežu jedno uz drugo te da ih s krova dvorca bace u provaliju. Jedan plemenit vezir baci se na zemlju u znak molbe i reče: „Nije kriv bijedni crnac, jer svi su robovi navikli na carsku milost." Car odgovori: „Ne bih mu ništa naudio da je pričekao jednu noć pa da joj priđe. Dao bih mu novaca više nego što vrijedi sama robinja." Vezir na to reče: „Gospodaru, zar nisi slušao:

Kad stigne do izvora onaj što od žeđi gori,
Nemoj misliti da će se preplašiti od razjarenih slonova.
Gladni jeretik sâm, u kući za postavljenim stolom:
Pamet ne može povjerovati da će misliti o ramazanu?"

---

[37] Jusuf - vjerovjesnik, sin vjerovjesnika Jakuba. Po ljepoti, koja je prešla u legendu, postao je junak romana o Jusufu i Zulejhi, motiva koji je u islamskoj književnosti na Istoku često korišćen. (S. K. Karaalioglu: Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü, str. 841).

Caru se dopade ova dosjetka pa reče: „Poklanjam ti ovog crnca, ali šta da činim s robinjom?” „Robinju pokloni crncu”, odgovori vezir, „jer ono što je on žvakao pristaje samo njemu.”

Nikada ne budi prijatelj s onim
Ko ide po nedostojnim mjestima.
Srce žednoga ne traži bistre vode:
Popije ostatak iz smrdljivih usta.

Hikaja (41)

Pitali Aleksandra Makedonskog[38]: „Kako i pomoću čega si osvojio zemlje Zapada i Istoka? U ranijih vladara je bilo više bogatstva i vojske nego što ti imaš, a ipak se nisu domogli ovakve pobjede i slave.” On odgovori: „Koju god sam zemlju, uz Božju pomoć, zauzeo, nisam vrijeđao ni zlostavljao njene podanike, a vladare sam spominjao samo po dobru.”

Pametni ljudi nazivaju uglednikom onoga
Ko velike ljude ružnim imenima naziva.

***

Sve je ovo ništavno, jer prolazi
prijesto, i blagostanje, i uprava, i vlast.
Ne vrijeđaj ime onih koji su otišli -
Da bi se tvoje ime trajno dobrim spominjalo.

---

[38] Aleksandar Veliki (Makedonski) (356-323 p. n. e.) - kralj Makedonije. Jedan od najvećih vojskovođa u historiji. Poslije učvršćenja vlasti u Makedoniji i Grčkoj, porazio Perzijance, osvojio Egipat, osnovao Aleksandriju, potukao do nogu perzijskog kralja Darija, osvojio Vavilon, Suzu, Perzepolis i prodro do Indije. Njegova osvajanja otvorila su put grčkoj kulturi na Bliski i Srednji istok, čime je počela era helenizma. Poslije njegove smrti država se raspala (Popularna enciklopedija, Beograd, 1976, str. 31).

POGLAVLJE DRUGO - O NARAVI DERVIŠA

Hikaja (1)

Neki velikodostojnik reče jednom poštenom čovjeku: „Šta ti misliš o tom i tom pobožnjaku, o kome loše ptičaju?” On odgovori: „Spolja ne vidim njegovih mana, a šta je unutra skriveno, ne znam.”

Koga god vidiš u pobožnjačkom odijelu
Smatraj ga pobožnjakom čestitim čovjekom.
Ako pak ne znaš šta je u njegovoj duši,
Šta se tiče poreznika šta se u kući događa!

Hikaja (2)

Vidio sam jednog derviša koji je glavom trljao prag Kabe govoreći: „O Veliki, o Milostivi Allahu! Ti znaš šta se može očekivati od mene, mračnjaka i neznalice.”

Molio sam oprost zbog nepotpunog vršenja ibadeta
Jer nisam dostojan Tvoje zaštite za svoju pokornost.
Griješnici se kaju zbog grijeha svojih,
A pobožnjaci traže oprost za propuštene ibadete.

Pobožni traže nagradu za svoja služenja Bogu, a trgovci cijenu za svoju robu. Ja bijednik, nadam se Tvojoj milosti, a ne uzdam se u svoju odanost. Došao sam da tražim milost, a ne radi trgovine. Postupi sa mnom prema svome dostojanstvu.

Ako me kazniš ili mi grijehe oprostiš, padam ničice pred Tobom.
Robu nije da naređuje, što. Ti naređuješ, tome se pokoravam.
Na vratima Kabe vidio sam jednog prosjaka
Koji je gorko plačući ponavljao:
„Ja ne tražim: Bože, primi moje molitve
Samo molim: Prevuci perom oprosta preko mojih grijeha.”

Hikaja (3)

Vidjeli ljudi Abdulkadira Gilanija[39] - neka mu se Bog smiluje - kako je u haremu Kabe pao licem na pijesak govoreći: „Gospodaru, oprosti mi! Ako ipak moram da iskusim kaznu, proživi me slijepim na Dan proživljenja da se ne stidim pred licem dobrih ljudi."

Spustivši lice na zemlju smirenja
Svako jutro kad povjetarac piri, ponavljam:
O Ti, koga ja nikad ne zaboravljam,
Sjetiš li se ikad ovog svoga roba?

Hikaja (4)

Neki kradljivac uđe u kuću pobožnjaka i, koliko god je pretraživao po kući, ne nađe ništa pa se rastuži. Vidje to pobožnjak pa onaj ćilimak na kom je spavao baci na put kojim će kradljivac proći da ne bi otišao praznih ruku.

Slušao sam kako ljudi Božjeg puta
Neće da rastuže čak ni srca neprijatelja.
Kako ćeš dostići ovaj stepen savršenstva
Ti, koji se sa prijateljima svađaš i u zlu nadmećeš?

Ljubav i raspoloženje pobožnjaka isto je pred ljudima i iza njihovih leđa, a ne da iza ljudi iznose mane, a pred njima se pretvaraju da će čak umrijeti za njih.

Pred čovjekom su kao krotka ovčica,
Iza leđa su poput vuka-ljudoždera.
Ko god iznosi mane drugih ljudi pred tobom,
Sigurno će tvoje drugima prenositi.

---

[39] Abdulkadir Gilani (1077-1166) - znameniti sufijski mislilac i šejh, osnivač derviškog reda kadirija. Bio je veoma učen i prenosio je svoje znanje mnogim poznatim ličnostima. Šejh Sadi je slušao predavanja kod njegovih učenika (Enziklopaedie des Islam, I, LeidenLeipzig, 1913, str. 43).

Hikaja (5)

Nekoliko istomišljenika bijahu zajedno na putu pa su dijelili i radost i brige. Zaželih da im se pridružim, ali se oni ne saglasiše. Rekoh „Ne pristoji se naravi i velikodušnosti plemenitih da okreću lice od nevoljnika i da im u nevolji ne budu na pomoći. Što se mene tiče, znam da imam dovoljno snage i okretnosti da vam budem drug od koristi i usluge, a ne teret koji duše pritišće.”

Ako mi ne može zapasti da jašem na konju,
Trudiću se da za vama nosim hašu.

Jedan između njih reče: „Nemoj se žalostiti i vrijeđati na riječi koje si čuo, nedavno nam se desilo da nam se pridružio jedan lopov u derviškom obličju.”

Ko može znati šta se krije u odjeći?
Šta je u pismu zna samo onaj ko ga piše.

Pošto je dervišima svojstven mir i spokojstvo, nisu ga smatrali suvišnim i primili su ga u svoju družinu.

Vidljiv znak derviša je stari ogrtač,
I to je dovoljno kada je lice okrenuto narodu.
Nastoj da činiš dobro, a obuci što god hoćeš;
Ako hoćeš, stavi krunu na glavu, a bajrak na rame.
Odbacivanje strasnih uživanja -
To je prava pobožnost, a ne odbacivanje bogate odjeće.
Pravi junak nosi bojnu odoru.
Kakva je korist od oružja na strašljivcu.

Tako, putovali mi jednog dana sve do večeri, a uvečer pospali pokraj zidina jednog zamka. Drski kradljivac uze ibrik našeg druga govoreći: „Idem da se okupam”, a ukrao ga i pobjegao.

Pogledaj pravednika kako je obukao stari ogrtač,
A od kabenskog pokrivača napravio pokrov za magarca.

Čim je kradljivac nestao ispred očiju derviša, popeo se na kulu onog zamka i opljačkao kasu. Do svanuća je prevalio dugo rastojanje, dok su njegovi nedužni drugovi spavali. Ujutro su ih sve priveli u zamak i pohapsili. Od tog dana, odlučili smo da ne primamo nikoga u društvo i da sami putujemo. Jer, kaže se: Mir i spokojstvo je u osami.

Ako jedan pripadnik plemena izvrši nedjelo,
I malo i staro iz tog plemena gubi ugled.
Zar nisi čuo da jedno goveče na ispaši
Može da uprlja sva goveda jednoga sela.

Ja sam na to rekao: „Hvala Bogu kad nisam ostao bez derviškog blagoslova, iako sam naizgled izvan njihova društva. Izvukao sam veliku pouku iz ovog kazivanja i ovaj savjet će dobro doći za cio život.

Jednim neotesancem u društvu
Uvrijeđeno je srce mnogih pametnih.
Kad bi jedan bunar napunili ružinom vodom,
Pas koji se tu uvali učinio bi je jamom za otpatke.

Hikaja (6)

Neki derviš lutalica bio kod cara u gostima. Kad su gosti sjeli da objeduju, on je jeo manje nego što je želio i mogao, a kad su ustali da obave namaz, klanjao je duže nego što je obično činio, da bi ljudi još ljepše mislili o njegovoj čestitosti.

Beduine, bojim se da nećeš stići do Kabe,
Jer put kojim ideš vodi u Turkestan.

Kad se vratio kući, zatražio je da se postavi sto da se najede. Imao je oštroumna sina, koji ga upita: „Oče, zar nisi ništa u gostima kod sultana jeo?” Otac odgovori: „Pred njima nisam pojeo ništa što bi me zasitilo.” Na to će sin: „Onda ponovo klanjaj, jer ni to nisi obavio kako treba.”

Ti svoje vrline držiš na dlanu,
A nedostatke kriješ pod pazuhom.
O, ti, zanesenjače napuhani, šta misliš kupiti

Na Sudnji dan za svoj lažni novac?

Hikaja (7)

Sjećam se kako sam u djetinjstvu bio veoma pobožan. Noći sam provodio u molitvi, predavao se postu i uzdržljivosti od uživanja. Jedne noći sjedio sam s ocem - neka mu se Bog smiluje - držeći u rukama časni Kur'an sve do zore, dok su oko nas ljudi spavali. Rekoh ocu: „Niko od ovih ne diže glavu da bi bar dva rekata nafile klanjao, zaspali su tako bezbrižno, rekao bih da su pomrli.” Otac će na to: „Dušo očeva, bilo bi bolje da si i ti zaspao nego što druge ogovaraš.”

Uobraženi vidi samo sebe
Jer ima pred sobom zastor nadmenosti.
Kad bi ti bilo dato oko koje sve vidi,
Vidio bi da niko nije slabiji ni jadniji od tebe.

Hikaja (8)

Nekog čestitog čovjeka hvalili na nekom zboru iznoseći podrobno osobine njegova karaktera. On podiže glavu i reče: „Ja najbolje poznajem sebe i najbolje znam šta sam i kakav sam.”

Razočarao si me ti koji navodiš moje dobre osobine;
To je samo moja spoljašnjost, a ti ne znaš šta je unutra skriveno.

****

U očima drugih izgledam vrlo lijepo,
A zbog moje nečiste duše obaram glavu od stida.
Ljudi slave pauna zbog njegove ljepote,
A on se stidi svojih ružnih nogu.

Hikaja (9)

Neki pobožnjak iz Libana, o čijim se nadnaravnim osobinama pričalo, uđe u džamiju u Damasku i počne uzimati abdest na šadrvanu.

Noga mu se potklizne, padne u vodu i s teškom mukom se izvuče. Kad se završilo klanjanje, jedan od drugova mu se obrati: „Ja sam u nedoumici, ako dozvoljavaš, da te upitam.” Ovaj upita: „Šta je to?” On odgovori: „Sjećam se da je šejh brodio magripskim morem, a da nije noge kvasio. Kako to da danas šejh zamalo ne pogibe u malom šadrvanu?” Šejh se zamisli i nakon dužeg razmišljanja podiže glavu pa odgovori: „Zar nisi čuo da je Prvak svijeta[40] - neka je mir s njim - znao reći: 'Događa mi se nekad, kad sam u blizini Božjoj, da mi se ne usuđuju približiti ni najbliskiji meleki, niti ijedan poslanik, ali, to ne biva trajno.' Dok je to govorio, nije bio ni sa Džebrailom[41], ni sa Mikailom[42], drugi put, u osami bijaše sa Hafsom[43] i Zejnebom.[44]

Viđenje Boga od strane odabranih dešava se tako što je On čas vidljiv, čas nevidljiv.”

Bože, Ti se daš vidjeti ali ne i sagledati.
Tako uvećavaš svoju ljepotu i razgaraš našu vatru.
Neposredno sam opazio Voljenoga
Pa mi se događa da zalutam s puta.
Ti rasplamsavaš našu vatru pa je gasiš vodom;
Zato me vidiš i kako gorim i kako se utapam.

Hikaja (10)

Neko upita čovjeka koji je izgubio sina:[45]
„O mudri starče otvorene duše i naravi!

---

[40] Prvak svijeta - ovdje se misli na vjerovjesnika Muhammeda.

[41] Džebrail - ime jednog od četiri „velika meleka (anđela)”, kod kršćana arhanđel Gabriel. Odatle i lično ime, kod muslimana Džebrail, kod kršćana Gabriel, Gavrilo, sraćeno Gavro.

[42] Mikail - ime jednog od četiri „velika meleka”, kod kršćana arhanđel Mihailo. Postoji i lično ime kod kršćana - Mihajlo, Mijajlo, skr. Miho, Mišo i sl.

[43] Hafsa - ime jedne Muhammedove žene.

[44] Zejneb - ime jedne Muhammedove žene.

[45] Ovdje se aludira na vjerovjesnika Jakuba (Jakova), oca Jusufova (Josifova). Događaj je široko korišten u islamskim književnostima Istoka. U Kur'anu jedna sura, koja govori o ovom dogadaju, nosi naziv „Jusuf”.

Kako si osjetio miris njegove košulje iz Egipta
A nisi ga mogao vidjeti u kan'anskom bunaru?"
On odgovori: "Naše stanje je kao munja na nebu;
U trenu se pojavi, a u drugom iščezne.
Sad sjedim na najvišoj kupoli,
A sad ne vidim ni vlastitih nogu.
Kad bi se derviš uvijek nalazio u jednom stanju,
Digao bi ruke od oba svijeta."

Hikaja (11)

Jedanput sam u glavnoj džamiji Balebeka držao pouke grupi nezainteresiranih ljudi, koji nisu znali put iz svijeta forme u svijet suštine. Primijetio sam da se moj duh ne razgara i da moja vatra ne djeluje na njihova sirova drva. Pokazalo se nekorisnim savjetovati stoku i držati ogledalo pred slijepima. Ipak, vrata misli bila su otvorena, a riječi su se vukle u lancu. Objašnjavajući ovaj kur'anski ajet: „Mi smo njemu bliži od vratne žile kucavice",[46] izložih to pa izgovorih stihove:

Prijatelj je bliži meni, nego ja sam sebi;
Ali je čudno što sam ja od njega daleko.
Šta da činim, kome da se potužim
Kad je on u mom naručju, a ja od njeg odvojen.

Još sam bio opijen vinom tih riječi, u ruci sa neispijenom čašom do kraja, kad neki prolaznik naiđe pokraj tog skupa. Na njega je djelovao posljednji moj stih; pošto ispusti jak krik, i drugi se uskomešaše, a neznalice na tom skupu se uzbudiše. Ja povikah: „Slava Allahu, oni što su daleko, ali svjesni i sabrani, pokazuju se blizu, a oni što su blizu nisu u stanju da spoznaju, pa su daleko."

Kada onaj ko sluša ne shvaća,
Ne traži od govornika jakog zanosa.
Široko rasprostri raspoloženje i volju
Kako bi rječiti govornik pogodio cilj.

---

[46] Kur'an, sura Kaf, ajet 16.

Hikaja (12)

Jedne noći su mi, u mekanskoj pustinji, od nesanice noge veoma iznemogle. Opružih se po zemlji i rekoh vodiču karavana: „Diži ruke od mene!”

Dokle će ići noge bijednoga pješaka
Kad su od napora iznemogle i noge kamile?
Dok tijelo debeloga oslabi,
Mršavi će umrijeti od teškog zamora.

Vodič karavana uzvrati: „Brate, naprijed je harem, a pozadi razbojnici. Ako kreneš naprijed, spasio si glavu, a ako zaspiš, sigurno ćeš je izgubiti.”

Ugodno je zaspati u pustinji pod bagremom
Noću kad karavan odlazi, ali tada se moraš oprostiti sa životom.

Hikaja (13)

Vidio sam jednog derviša na morskoj obali. Imao je ranu od ujeda tigra i nikakav mu lijek nije mogao pomoći. Dugo vremena je bolovao, ali je neprestano zahvaljivao uzvišenom Bogu govoreći: „Hvala svemogućem Bogu što ja stradam i patim od nesreće, a ne od griješenja prema Njemu.”

Ako bi me prijatelj prezrivo poslao u smrt,
Nećeš primijetiti da u tom času žalim svoj život
Nego ću ga pitati: Šta sam zgriješio ja, bijednik?
Jer ja sam ga nečim uvrijedio - eto, to je moja velika žalost!

Hikaja (14)

Neki derviš zapadne u nevolju pa ukrade čilimčić iz kuće svoga prijatelja. Kadija naredi da mu se ruka odsiječe.

Vlasnik ćilima ga branio: „Ja mu opraštam!” Kadija će na to: „Ja neću kršiti zakon zbog tvoje odbrane.” Derviš odgovori: „Istinu govoriš,

ali ko ukrade vakufsku imovinu, ne odsijeca mu se ruka. Jer, derviš nema ništa, i sve što posjeduje to je vakufska imovina.” Kadija odusta od tužbe, ali ga poče grditi: „Zar ti je svijet bio tijesan pa nisi našao drugog mjesta da kradeš osim kuće prijatelja?” Ovaj odgovori: „O gospodaru, zar nisi slušao šta ljudi govore: Očisti kuću svojih prijatelja, a ne kucaj na vrata dušmana.”

Ako se nađeš u teškoj nevolji, ne kloni duhom.
S dušmanina zguli kožu, a s prijatelja kožun.

Hikaja (15)

Neki car upita pobožnjaka: „Razmišljaš li ikada o meni?” Pobožnjak odgovori: „Da, uvijek kada zaboravim Boga.”

Posvuda luta onaj koga je On od sebe odagnao;
Onoga koga sebi priziva, ne tjera ga tuđim vratima.

Hikaja (16)

Neki pobožan i čestit čovjek usnije cara u raju, a pobožnjaka u paklu. Upita: „Kakav je razlog da je onaj počašćen i nagrađen, a ovaj kažnjen i ponižen, a ljudi su o njima drugačije sudili?” U tom času začuje se glas:

„Car je u raju zato što je bio odan dervišima, a pobožnjak je u paklu stoga jer je laskao carevima.”

Čemu ti služi derviški ogrtač, tespih i grubi koporan?
Bolje ti je da se čuvaš nedostojnih postupaka.
Nemaš potrebe da nosiš kapu od kozje kože,
Bolje ti je po naravi biti derviš, a nositi kapu tatarsku.[47]

[47] Derviši su po običaju nosili kapu od kozje kože. Tatarsku kapu su nosili Mongoli-zavojevači.

Hikaja (17)

Neki putnik bosonog i gologlav zaputi se sa jednom hidžaskom karavanom iz Kufe i pridruži se nama. Nije imao nikakvih sredstava, ali je smjelo išao naprijed pjevušeći:

Niti jašem na mazgi, a nit' sam pod tovarom kao deva.
Nisam vladar nad narodom, a ni sluga vladarev.
Nemam brigu kako ću sačuvati ono što imam,
niti steći ono što nemam.
Slobodno mirno dišem i tako život provodim.

Jedan od onih koji su jahali na devi zapita ga: „O dervišu, kuda ideš? Bolje da se vratiš nego da umreš od neimaštine." Međutim, on nije obraćao pažnju na to nego je nastavio put prema pustinji. Kad smo stigli do stanice Nahla-i Mahmud, bogatašu koji je jahao na devi dođe smrtni čas. Ovaj derviš mu priđe do uzglavlja i reče: „Mi ne umrijesmo od neimaštine na zemlji, a ti bogat umrije na devi."

Neko je svu noć proplakao uz uzglavlje bolesnika,
A kada je svanulo, on umrije a bolesnik ozdravi.
Često se događa da brzonogi konj padne i ostane na putu,
A hrorni magarac prispije do cilja.
Često se dešava da zdrave zakopavamo,
A ranjeni prebole rane i prežive.

Hikaja (18)

Neki car pozove sebi u goste jednog pobožnjaka. Pobožnjak razmisli i riješi: „Uzeću kakvo sredstvo za mršavljenje da bih malo oslabio ne bi li se na taj način poštovanje i pažnja prema meni uvećali." Priča se da je to sredstvo bilo smrtonosno i da je pobožnjak od toga umro.

Onaj čiji mi se mozak činio masivan kao pistacija,
Pokazalo se da je slojevit poput lukovice.
Zar pobožnjaci klanjaju namaz,
Licem okrenuti ljudima, a leđima Kibli?

Kada se rob obraća svome Gospodaru,
Ne smije da priznaje nikog osim Njega.

Hikaja (19)

Jednom su u Grčkoj neki drumski razbojnici napali karavanu i opljačkali nebrojeno bogatstvo. Trgovci su jaukali i plakali zazivajući Boga u pomoć i posredovanje Vjerovjesnika, ali nije bilo koristi.

Kada okorjeli pljačkaš postigne uspjeh,
Zar on obraća pažnju na plač karavane?!

U toj karavani se zadesio i mudrac Lukman[48]. Neko iz karavane obrati mu se riječima: „Kaži im koji savjet ne bi li nam ostavili barem jedan dio naše robe, jer šteta je da propadne toliko bogatstvo.” Lukman odgovori: „Šteta je ovakvima govoriti mudre riječi.”

Željezu koje je izgriženo rđom
Nije moguće otkloniti rđu glačanjem.
Kakva korist savjet davati okorjelom nitkovu!
Ni željezni klin ne ide kroz kamen.
Kad si u blagostanju, pomaži bijedne
Jer ublaženje bijede siromašnih otklanja nesreću!
Kada ti siromah u nevolji nešto zatraži,
Daj mu, a ako ne daš, oteće ti to zulumćar silom.

Hikaja (20)

Koliko god mi je moj veliki šejh Ebulferedž ibn Dževzi[49] - da mu se Allah smiluje - naređivao da napustim noćna sijela, na kojima se uz vino, pratnju bubnja i tambura pjevaju ljubavne pjesme, koliko god

---

[48] Lukman-i hakim - Mudri Lokman, savremenik vjerovjesnika Davuda (Davida), koji je živio u jedanaestom vijeku prije Hidžre. Napisao je zbirku poučnih basni. U Kur'anu se spominje ime Lukman, ali nije sigurno da je to ista ličnost (Š. Sami: Kamus al-a'lam, V, str. 3995).

[49] Džemaluddin Ebulferedž ibn Dževzi (1186-1257) - Šejh Sadijev učitelj u tesavvufu i civilni guverner Bagdada.

mi je ukazivao na korisnost razmišljanja u osami, moja mladost je nadjačavala, strasti su me odvlačile i ja sam, hoćeš-nećeš, ponekad odstupao od preporuka svoga odgojitelja i naslađivao se pjesmom u društvu prijatelja. Kada bih se prisjetio savjeta moga šejha, govorio sam:

Kad bi i kadija sjedio u našem društvu, i on bi
dlanovima davao takt;
Kada „muhtesib“ pije vino, on pjanima kroz prste gleda.

Tako, jedne noći nađoh se na jednoj sjedjeljci i u tom skupu opazih jednog svirača:

Njegovo istrgano gudalo kao da trga žile duše,
A glas mu neprijatniji od vijesti o očevoj smrti.

Slušatelji su čas začepljali uši prstima, čas stavljali prst na usne dajući mu znak: „Umukni, zaboga!”

Kod pjevača nas uzbuđuje ljepota njegovog glasa,
A ti si takav pjevač kod koga uživamo kada šutiš.
Niko ne vidi ljepotu u tvome pjevanju;
Jedino se uživa u tvom odlasku - kad zašutiš.
Kad je počeo pjevati onaj svirač na harfi,
Rekoh domaćinu: „Boga radi,
Nalij mi žive u uši da ga ne slušam
Ili mi otvori vrata da pobjegnem.”

Ipak sam se smirio radi prijatelja i teškom mukom dočekao zoru.

Mujezin je u nevrijeme počeo ezan
Ne znajući koliko je od noći prošlo.
Pitaj moje trepavice o dužini noći;
San mi ni na čas nije zatvorio oči.

Ujutro sam, radi blagoslova, skinuo čalmu s glave, izvukao iza pasa zlatnik i, položivši to sve pred pjevača, zagrlio ga i dugo blagosiljao. Prijatelji su moju pažnju prema njemu smatrali čudnom i pretjeranom i pripisali to mojoj lahkomislenosti i naivnosti. Jedan od njih se drznu i poče me koriti: „Ono što si uradio ne dolikuje

rezonovanju pametnih ljudi: Daješ šejhovsku čalmu pjevaču, koji u svom životu nije imao zlatnik u rukama i čiji def nikad nije bio zakićen ni maramicom."

Neka je daleko od ovog sretnog doma pjevač i svirač
Koga niko nije dvaput vidio u jednom mjestu.
Zaista, kada je on podigao svoj glas,
Nakostriješila se dlaka slušaocima.
Domaće ptice odlepršale su od straha;
Nama je mozak probio, a svoje grlo istrošio.

Odgovorio sam: „Savjetujem ti da ušutiš i da me ne koriš, jer mi se otkrilo natprirodno svojstvo ovoga čovjeka." On će na to: „Zar mi nećeš objasniti suštinu toga da bih i ja želio da mu se približim i da zamolim oprost što sam mu se podsmjehivao." Odgovorih: „Zapravo, radi se o tome da mi je moj veliki šejh često naređivao da ostavim ovakva sijela i lijepo me savjetovao. Međutim, ja ga nisam slušao. Sinoć su me sretna sudbina i dobri čas doveli u ovo mjesto da bih se, pomoću ovoga pjevača, opametio, za cio život, da se ne približavam sijelima s ovakvim pjevanjem i muzikom."

Prijatni glas iz slatkih usta
Privlači i zavarava srce, pjevao ili govorio.
Ali, ni melodije „Uššak", „Horasan" i „Hidžaz"
Nisu prijatne iz grla ružna pjevača.

Hikaja (21)

Upitali mudrog Lukmana: „Od koga si naučio lijepo vladanje i uljudnost?" Odgovori: „Od neodgojenih i neotesanaca. Što god mi se kod njih nije dopalo, čuvao sam se toga i nastojao da tako ne radim."

Iz svakog govora, izrečenog makar i u šali,
Pametan će izvući pouku i korist.
Ako bi i sto poglavlja iz knjige mudrosti
pročitali pred neznalicom,
Sve bi on to primio kao šalu.

Hikaja (22)

Priča se da je neki pobožnjak jedne noći pojeo deset menna hrane, a onda do zore proučio cio Kur'an. Čuje za to pravi derviš pa mu rekne: „Da si pojeo pola hljeba i zaspao, bilo bi ti bolje i vrednije."

Ne pretrpavaj svoju utrobu hranom
Da bi moglo da te obasja svjetlo spoznaje Boga.
Zato u tebi nema nimalo mudrosti
Jer si pun hrane do nosa.

Hikaja (23)

Božja svemilost pošalje jednom teškom grešniku svjetlo svoje blagodati pa on tako stupi u krug onih koji traže pravi put i teže Istini. Blagotvornim djelovanjem i ponašanjem te duhovnom čistotom derviša loše osobine njegovog karaktera preobratiše se u dobra djela. On napusti sva strasna uživanja, ali jezik spletkara i dalje je ostao dug. Derviši rekoše: „Ostao je isti kao i prije, ne može se povjerovati u njegovu pokornost i pobožnost."

Molitvom i pokajanjem moguće je spasiti se od Božje kazne,
Ali, time se ne može spasiti od zlih jezika.

Nije mogao izdržati objedu te se potuži svome piru, a on mu reče: „Kako ćeš se moći zahvaliti Bogu za blagodat što si bolji nego što ljudi o tebi misle?"

Dokle ćeš govoriti: Zlobnici, zavidnici,
Govore o meni loše i iznose moje mane.
Sad ustaju da mi krv proliju,
Sad zasjednu da me osuđuju.
Budi dobar, a nek' svijet priča o tebi šta hoće;
To je bolje nego da si zao a da te ljudi smatraju dobrim.

A ja bih se morao zamisliti i zabrinuti što ljudi o meni misle toliko dobro, a ja sam pravo pravcato nesavršenstvo.

Kad bih ja radio sve ono što govorim,
Postao bih pobožnjak dobre naravi.
Skrivam se od očiju mojih susjeda,
Ali Bog zna sva skrivena i javna moja djela.
Mi zatvaramo vrata pred ljudima
Da ne bi otkrili naše mane.
A kakva je korist zatvarati vrata? Onaj koji zna neviđeno
Zna sve što mi skrivamo i što javno činimo.

Hikaja (24)

Jednom sam se obratio nekom šejhu žaleći se da jedna osoba priča o meni i tvrdi da sam loš. On mi reče: „Zastidi ga svojom dobrotom."

Budi dobra vladanja da onaj zlonamjernik
Ne dobije mogućnost da govori o tvojim porocima.
Kada je zvuk barbata uredu,
Zar će ga vući za uši ruka muzikanta?

Hikaja (25)

Upitali jednog sirijskog šejha: „Šta je suština tesavvufa?" Ovaj odgovori: „Nekad su to bili ljudi naizgled rastreseni i nesređeni, a u svojoj nutrini sređeni, smireni, sabrani. Sada su to ljudi po vanjskom izgledu sređeni, a u sebi neuravnoteženi i rastreseni."

Kad ti srce stalno mijenja mjesto,
Nećeš postići čistotu ni u osami.
Međutim, i onda kad imaš visok položaj ili bogatstvo,
Ako ti je srce s Bogom, ti si u osami i pobožnosti.

Hikaja (26)

Sjećam se kako smo jednom svu noć putovali u karavani. U zoru prispijemo na ivicu jedne šume, i tu zaspimo. Jedan derviš koji se s nama našao na putovanju ispusti krik, i ne smirujući se nimalo uputi se u pustinju. Kad je svanulo, upitah ga: „Šta se ono s tobom desilo?" On odgovori: „Primijetio sam kako slavuji pjevaju na drveću, jarebice u planini, žabe u vodi, divljač u šumi. Pomislih: nije u redu da sve slavi Stvoritelja, a ja da bezbrižno spavam."

Noćas pred svanuće jedna ptica je pjevala;
Njena mi pjesma odnese razum i smirenje.
Moj vapaj iznenada dopre do uha
Jednog od mojih iskrenih prijatelja.
Reče: „Ne vjerujem da tebe
Poj neke ptice može tako zanijeti."
Odgovorih: „Nedostojno je čovjeka
Da ptica slavi Tvorca, a ja da šutim".

Hikaja (27)

Jednom prilikom na putovanju kroz Hidžaz sa mnom bijaše nekoliko mladih derviša s kojima sam se sprijateljio. S vremena na vrijeme oni su u zanosu i osjećajno pjevušili stihove. Jedan pobožnjak, naš saputnik, klonio se derviša, jer nije znao pa nije mogao ni shvatiti njihova preživljavanja. Kad smo stigli do šatora Benu Hilal, iz arapske naseobine istrči jedan crn dječak i tako lijepo zapjeva da su ptice prema njemu slijetale. Primijetih kako je deva jednog derviša počela da pleše, zbacila sa sebe konjanika i krenula u pustinju. Rekoh: „O šejhu, pjesma ovog mladića djelovala je na životinju, a ti nisi osjetio ništa!"

Znaš li šta mi je rekao slavuj što zorom pjeva?
Kakav si ti čovjek kad ne znaš šta je ljubav?
Od arapskih stihova kamila pada u zanos i ushićenje;
Ako nemaš osjećanja i zanosa, ti si kao glupa životinja.
Pod silinom vjetra na podnevnoj žegi
Povijaju se grane vrbe, a ne tvrdi kamen.
Sve što vidiš, bruji i Njega slavi,

Ali to zna samo ono srce koje čuje.
Njega slavi ne samo slavuj na ruži;
Svaki trn je jezik koji Njemu himnu zbori.

Hikaja (28)

Jednom caru se primakao kraj života, a on nemađaše nasljednika. Ostavi poruku da carsku krunu stave na glavu onome ko prvi ujutro prođe kroz gradska vrata, i zemlju mu na upravu predaju. Dogodi se da je prvi prošao neki siromah koji je cio život sabirao komadiće hljeba i krpio svoje dronjke. Državni i carski dostojanstvenici ispuniše carevu oporuku i predaše mu ključeve utvrđenih gradova i carskih riznica. Upravljao je zemljom sve dok mu neki emiri ne otkazaše poslušnost, a carevi sa svih strana počinjaše kavgu i pripremaše vojsku za rat protiv njega. Ukratko, vojska i podanici se pobune te mu ode ispod uprave dio zemlje. Car-siromah bio je stalno potišten zbog ovih događaja. Jedan njegov stari prijatelj, koji mu je bio nerazdvojan drug u danima neimaštine, iznenada se vrati s putovanja pa mu, vidjevši u kakvom je stanju, reče: „Hvala velikom Gospodaru u čijoj su milosti za tebe iz trnja iznikle ruže, a trnje nestalo ispod nogu, velika sreća te vodila i pomogla ti da dospiješ do ovoga stepena! Zaista, uz teškoće dolazi i olakšanje."

Cvijet na drvetu se rascvjeta, sad opet uvene;
Drvo je nekad pusto, a nekad lišćem pokriveno.

Car će na to: „Dragi prijatelju, iskaži mi svoje sažaljenje, jer čestitanju nema mjesta. U vremenima iz kojih me ti poznaješ ja sam se brinuo i borio za komad hljeba, a sada sam opterećen brigama svih podanika."

Zabrinuti smo kad nema bogatstva ovoga svijeta,
A kad ga ima, okovani smo ljubavlju i brigom za njega.
Nema nevolje koja više uznemiruje od bogatstva ovog svijeta.
Jer i kad ga ima i kad ga nema, tuga je i jad za dušu.
Ako želiš pravo bogatstvo, nastoj
Da se zadovoljiš malim, jer je to najveće blago.

Ako ti bogataš napuni krilo zlatom,
Ne zanosi se njegovim dobročinstvom,
Jer sam mnogo slušao od velikih ljudi
Da su skromnost i strpljenje derviša
bolji od darežljivosti bogataša.
Ako Behram ispeče divljeg magarca,
To je nemjerljivo s nožicom skakavca - darom mrava.[50]

Hikaja (29)

Neki čovjek imađaše prijatelja koji je bio u službi carskog divana. Dugo vremena je prošlo, a oni se nisu vidjeli. Neko reče: „Odavno se nisi vidio sa svojim prijateljem!" Čovjek odgovori: „Ja i ne želim da ga vidim!" Jedan od bliskih drugova njegovog prijatelja, koji se slučajno tu zadesio; upita ga: „Šta je to on zgriješio pa ne želiš da ga vidiš?" Ovaj će na to: „Nema tu ničeg lošeg. Stvar je u tome što je prijatelja koji služi u carskom divanu moguće vidjeti jedino kada bude otpušten iz službe, a ja neću da njemu priređujem neugodnosti a sebi zadovoljstvo."

Ljudi na visokom položaju, zbog jurnjave i zauzetosti,
Izbjegavaju svoje poznanike i prijatelje.
A kada su otpušteni i u nevolji,
Onda jade kazuju svojim prijateljima.

Hikaja (30)

Abu Hurajra - neka je Bog s njim zadovoljan - dolazaše svaki dan da bi služio vjerovjesnika Muhammeda - Bog mu se smilovao!

[50] Ovo je aluzija na poklon koji je, po legendi, vjerovjesnik Sulejman (Salamon Mudri) dobio od mrava. Također se aludira i na iranskog vladara Behram Gura koji je bio strastveni lovac na divlje magarce.

Muhammed mu reče: „O Abu Hurajra[51], posjećuj me rjeđe pa će se ljubav među nama povećavati!”

Nekom pobožnjaku rekoše: „Nismo čuli da je neko ovoga ljepotana - sunce, jako zavolio.” Pobožnjak odgovori: „Zato što se može vidjeti svaki dan osim zimi, kada je sakriveno i onda svakom drago.”

Posjećivati ljude nije mana
Ali ne tako često da kažu: Dosta!
Ako sam sebe koriš i grdiš,
Nećeš čuti nikog da te kori.

Hikaja (31)

Nekog uglednika mučili stomačni vjetrovi pa je tako jedan vjetar mimo njegove volje glasno izišao napolje. On reče: „To što se desilo bilo je mimo moje volje, pa mi se to ne može upisati u grešku. Doživio sam rasterećenje, a vi mi velikodušno oprostite!”

Stomak - to je tamnica vjetra, o pametni!
Niko mudar ne drži vjetar u zatvoru.
Kad se vjetar u stomaku muči, oslobodi ga!
Jer vjetar u stomaku tegoba je na srcu.
Ako namršteni, tvrdoglavi gost
Želi ići, ne zadržavaj ga!

Hikaja (32)

Dosadilo mi društvo mojih prijatelja u Damasku i ja krenem u pustinju Kuds. Tamo sam drugovao sa životinjama sve dok nisam dopao ropstva i pao u franačke lance. Odveli su me zajedno sa Jevrejima na zemljane radove na rovovima u Tripoliju. Jedan moj stari

[51] Abu Hurajra - poznata ličnost iz južnoarapskog plemena Azd, savremenik i prisni drug vjerovjesnika Muhammeda i kazivač Muhammedovih riječi i djela (hadisa i sunneta) (*Enzyklopaedie des Islam; I*, str. 99-100).

znanac, velikaš iz Halepa, prepozna me u prolazu i povika: „Ej, šta se to s tobom dogodilo?” Odgovorih: „Ah, šta da kažem!”

Pobjegao sam od ljudi u goru i pustinju,
Gdje, Boga radi, nisam imao veze sa svijetom.
Zamisli, kakvo je moje stanje sada
Kad moram boraviti u staji sa životinjama.
S prijateljima, makar i okovanih nogu u lancima,
Bolje je nego s tuđincima u vrtovima.

Njemu se sažali na moje bijedno stanje, otkupi me za deset zlatnika, oslobodi okova, odvede sa sobom u Halep i dade mi svoju kćer za ženu uz vjenčani dar od sto zlatnika.

Za neko vrijeme djevojka je pokazala svoju ružnu narav, svađu i neposlušnost. Počela je „pružati jezik” i zagorčavati mi život.

Loša žena u kući dobrog muža
Pakao je za njega već na ovom svijetu.
Čuvaj se, ah, čuvaj se zloćudne žene,
Sačuvaj nas, Bože, od paklenskih patnji!

Jedanput se rasrdi i poče me vrijeđati: „Zar ti nisi taj koga je moj otac iskupio iz ropstva za deset zlatnika iz franačkih okova?” „Da”, odgovorih, „za deset zlatnika me iskupio, a za sto zlatnika me učinio tvojim zarobljenikom.”

Slušao sam kako je neki velikaš
Izbavio ovcu iz vučjih usta i kandža,
A uveče joj stavi nož pod grlo.
Duša ovce zarida:
„Izbavio si me iz vučjih kandži,
A na kraju se uvjerih da si ti pravi vuk.”

Hikaja (33)

Neki car upita jednog pobožnjaka: „Kako prolazi tvoje dragocjeno vrijeme?” Pobožnjak odgovori: „Svu noć sam u molitvi, jutrom se molim za svoje potrebe, a danju sam u okovima troškova!”

Car shvati šta pobožnjak time želi reći pa mu odredi sredstva za izdržavanje da mu time skine breme porodičnih briga.

O zarobljeniče, okovan porodičnim brigama
Ne misli da ćeš više imati mira i odmora!
Briga o djeci, hljebu i odjeći
Ne dopuštaju ti da lebdiš u carstvu nebeskom.
Cio dan se spremam
Noću da se molitvi predam.
A uveče, čim stupim u namaz, razmišljam
Šta će sutra jesti moja djeca.

Hikaja (34)

Neki sirijski pobožnjak živio u šumi i hranio se lišćem drveća. Jedan car krene mu u posjetu i rekne: „Ako ti je po volji, pripremiću ti mjesto u gradu gdje ćeš se spokojnije moliti Bogu, a i ljudi će se koristiti blagodatima tvoga prisustva i ugledati se na tvoja dobra djela." Pobožnjak nije na to pristao. Jedan vezir mu reče: „Radi mira carevog srca, trebalo bi da dođeš u grad nekoliko dana i da se upoznaš s tim mjestom. Ako se čistota tvoga uvaženog duha imalo pomuti od druženja s neznancima, čini ono što ti je po volji."

Pobožnjak dođe u grad, gdje ga smjestiše u carski perivoj - mjesto koje srce osvaja a dušu smiruje i odmara.

Ruže njegove kao obrazi ljepotica;
Sumbuli kao solufi voljenih krasotica.
Cvjetovi, u strahu od proljetnih mrazeva,
Kao novorođenčad koju još nije dadilja zadojila.
Grane nara na kojima su cvjetovi
Kao lampioni obješeni o zeleno drvo.
Car mu odmah posla prelijepu robinju.
Ljepotica kao mjesec, koja može zavesti i pobožnjaka
Anđeoskog lika, krasote paunice;

Kad je ugledaju i najveći pobožnjaci
Gube moć suzdržljivosti i strpljenja.

Iza nje mu car pošalje roba vanredne ljepote i skladne tjelesne građe.

Ljudi oko njega ginu od žeđi,
A on - vino toči, gleda, a piti ne da.
Oči ga gledaju, ali se ne mogu nagledati,
Kao što se žedan ne može nagledati Eufrata.

Pobožnjak poče jesti ukusnu hranu i nositi lijepu odjeću, naslađivati se slatkim i mirisnim voćem i uživati gledajući ljepotu roba i robinje. Mudraci kažu: Solufi ljepotica - to su okovi za noge razuma i zamka za najlukaviju pticu!

Tebi sam predao srce i vjeru sa svim znanjem.
Lukava ptica, uistinu, sada sam ja, a ti - zamka.

Ukratko, sretno vrijeme boravka u pobožnosti je bilo i prošlo, jer kažu:

Ko god je fakih, pir i murid,
Svaki majstor riječi, čiste duše,
Čim se spusti u donji, svijet grijeha,
Kao muha je, čije noge zapadnu u med.

Jedanput car zaželi da ga vidi. Primijeti da je izmijenio raniji izgled pobožnjaka, postao bijel i rumen i udebljao se. Sjedio je naslonjen na jastuk od kadife, a momak vilinske ljepote stajao mu uz uzglavlje s lepezom od paunova perja. Car se obradova što ga je našao u takvoj udobnosti, počeše razgovarati o svemu i svačemu. Car na kraju reče: „Ja na ovom svijetu volim dvije vrste ljudi: jedna grupa su učenjaci, a druga pobožnjaci.” Tu se zadesio i jedan filozof s velikim životnim iskustvom, koji reče: „O gospodaru, prijateljstvo zahtijeva da ti svakoj od te dvije grupe činiš dobro; učenjacima daj novce da još više istražuju, a asketama ne daj ništa, da bi i ostali askete.”

Lijepoj ženi, čistog obraza,
Ne treba rumenilo, šminka, ni tirkizni prsten.

Čestitom, pravom dervišu uzvišenih misli
Ne treba besplatna opskrba ni milostinja.
Dok ja živim po pravilu: Imam i još mi treba!
Pravo je da me ne zovu dervišom.

Hikaja (35)

Saglasno ovim riječima, nekom caru predstojao jedan važan posao pa reče: „Ako se taj posao završi po mojoj želji, podijeliću dervišima toliko i toliko zlatnika." Kad mu se želja ispunila i briga mu sa srca spala, trebalo je da izvrši zavjet. Tako on dadne jednom od svojih bliskih robova kesu zlatnika da ih razdijeli dervišima. Pričaju da je rob bio pronicljiv i mudar. Cio dan je putovao, a uvečer se vratio pa, poljubivši kesu zlatnika, stavi je pred cara i reče: „Koliko god sam tražio derviše, nisam ih našao!" Car će na to: „Kakva je to priča! Koliko mi je poznato u ovom carstvu ima četiri stotine derviša!" Rob odgovori: „O gospodaru svijeta! Onaj ko je pravi derviš ne prima milostinju, a onaj ko je prima nije derviš." Car se nasmija i reče svojim nedimima: „Koliko god ja volim i cijenim one koji poštuju Boga, toliko ih ovaj bezobraznik ne podnosi, a pravda je na njegovoj strani!"

Ako derviš prima dirheme i dinare,
Traži derviša boljeg i strožijeg.
Ko ima asketsku narav i pouzdanje u Boga
Taj je bez vakufskog hljeba i milostinje - derviš.
Prsti i uši ljepotice koja srce osvaja
Prekrasni su i bez prstenja i naušnica.

Hikaja (36)

Nekog pravog učenjaka pitali: „Šta ti kažeš za vakufski hijeb?" On odgovori: „Ako se taj hljeb uzima rad i snaženja meditacije, onda je dozvoljen, ali ako se ta misao svodi na hljeb, onda je on zabranjen."

Istinski derviši uzimaju hljeb da bi živjeli u pobožnosti;
Boravak derviša u kutu za molitvu nije radi hljeba.

Hikaja (37)

Jedan derviš stigne u mjesto čiji je upravljač bio velikodušan i pametan. Grupa obrazovanih i rječitih ljudi nalazila se uz njega i svaki je od njih, kako je to uobičajeno među oštroumnim i duhovitim, pričao po neku šaljivu anegdotu. Derviš, koji je prevalio dug put kroz pustinju, bijaše veoma umoran i gladan. Jedan od prisutnih u šali mu reče: „Trebalo bi da i ti nešto ispričaš.” Derviš odgovori: „Ja nisam obrazovan i rječit kao drugi i ništa nisam čitao, zadovoljite se od mene jednim dvostihom!” Svi jednoglasno odgovoriše: „Govori!” Derviš nastavi:

„Ja gladan, preda mnom hljeb na stolu,
Kao neoženjen pred vratima ženske banje.”

Svi se slatko nasmijaše, pohvališe dosjetku i primakoše mu sto s hljebom. Domaćin gozbe reče: „Prijatelju, pričekaj malo, moje sluge pripremaju ćufte!” Derviš podiže glavu i reče:

„Na mojoj sofri ne treba ćufteta,
Gladnome je suhi hljeb ćufte.”

Hikaja (38)

Jedan murid reče svome piru: „Šta da radim? Nemam mira od ljudi, često me posjećuju, i to njihovo dolaženje i odlaženje kvare mi mir i raspoloženje!” Pir odgovori: „Siromašnima daj zajam, a od onih koji su bogati zatraži nešto, pa se neće više navraćati.”

Kad bi siromah bio vojskovođa islamske vojske,
Nevjernici bi, bojeći se njegove prošnje,
pobjegli do kineskih vrata.

Hikaja (39)

Neki pravnik reče svome ocu: „Ove lijepe i slatke riječi pobožnjaka ne ostavljaju na mene nikakav dojam, jer ne vidim saglasnosti među njihovim djelima i riječima.”

Ljude uče da se odriču ovosvjetskih dobara,
A sami skupljaju srebro i žito.
Šta god govorio učenjak, ako su to same riječi,
Ni na koga neće djelovati.
Učenjak je onaj ko ne čini ružna djela,
A ne onaj ko drugima dobro preporučuje a sam ga ne čini.

„Zar drugima preporučujete dobro, a sebe zaboravljate?”[52]

Učeni koji žudi za lagodnošću i proždrljivošću,
Sam je u zabludi, pa kome on može pokazati pravi put.

Otac prozbori: „O sinko, zbog takvih misli ne treba zanemariti pouku savjetodavca, optuživati sve učene da su u zabludi i tražiti učenog bez pogreške i lišiti se koristi nauke, kao slijepac koji je nekada noću upao u blato pa rekao: 'O muslimani, osvijetlite mi put fenjerom!' Jedna podrugljiva žena će na to: 'Ti koji ne vidiš fenjera, šta možeš vidjeti pri fenjeru?' Mjesto gdje se propovijed drži isto je kao dućan bezzaza; dok ne platiš, nećeš robu dobiti. Ovdje, dok ne pokažeš predanost, nećeš postići duševne sreće.”

Uhom duše slušaj riječi učenoga
Makar mu djela i ne odgovarala. riječima.
Laž je ono što govori protivnik;
Kako može onaj ko spava probuditi usnulog?
Čovjek treba da uhom prima savjete
Makar bili i na zidu napisani.
Neki pravi derviš pređe iz hanikaha u medresu
I presiječe veze druženja sa dervišima.
Upitah ga: „Kakva je razlika između učena i pobožnjaka,
Pa si odabrao učene, a ne one druge?”

[52] Kur'an sura al-Bakara, ajet 44.

Odgovori: „Onaj derviš iz valova izvlači svoj ćilimak,
A učeni se trudi da spasi utopljenika.”

Hikaja (40)

Neki pijanac zaspao na putu ispustivši iz ruku uzde prisebnosti. Jedan pobožnjak prođe pokraj njega i podozrivo pogleda na njegovo bijedno stanje. Pijani mladić podiže glavu i izgovori riječi: „Kada prolaze pokraj nečega ružnog, prolaze velikodušno.”

Kad vidiš grešnika, pokrij mu grijeh i budi blag!
O ti, koji osuđuješ moj postupak, zašto ne prolaziš velikodušno?
Pobožnjače, ne okreći lice od grešnika,
Pogledaj ga blago i saosjećajno.
Ako sam i bez plemenitosti u postupcima,
Prođi pokraj mene velikodušno.

Hikaja (41)

Nekoliko razuzdanih besposličara, okome se na jednog derviša. Nazivali su ga pogrdnim imenima, tukli i vrijeđali. On se požali piru i ispriča mu šta se dogodilo. Pir reče: „Sinko, derviški ogrtač, to je odjeća zadovoljstva; svako ko ga nosi, a nije u stanju da podnese nedaće, lažni je derviš i njemu je zabranjeno nositi tu odjeću.”

Velika rijeka ne može se zamutiti jednim kamenom.
Sufija koji se može uvrijediti samo je potok.
Ako doživiš kakvu uvredu - podnosi;
Jer, opraštanjem se možeš očistiti od grijeha.
Brate, na kraju krajeva postaćeš zemlja;
Budi prah prije nego se pretvoriš u prah!

Hikaja (42)

Poslušaj ovu hikaju o tome kako su se u Bagdadu
Posvađali bajrak i zavjesa.

Bajrak, uprašen na putovanju, izmučen u maršu,
Reče zavjesi prijekorno:
„Ti i ja smo drugovi po položaju u poslu:
Sluge smo sultanovog dvora.
Ja služim i ni časa nemam mira;
Neprestano sam u ratnim pohodima.
Ti nisi osjetila teškoće, ni tvrđava,
Ni pustinja, ni vjetrova, ni prašine, ni vijavice.
Moj trud i moje zasluge su veće od tvojih.
Po čemu ti uživaš veći ugled?
Ti si u zagrljaju mjesecolikih robova
I robinja koje na jasmin mirišu.
Ja sam dopao rukama konjušara;
Vezan za pohode, stalno svijetom tumaram.”
Zavjesa prozbori: „Ja saginjem glavu pragu;
Ne dižem je prema nebu kao ti.
Ko god nadmeno diže glavu
Sam svoj vrat odsijeca.”

Hikaja (43)

Neki derviš ugleda razjarenog atletu s pjenom na usnama. Derviš upita: „Šta se to s njim dogodilo?” Rekoše mu: „Neko ga je vrijeđao i psovao.” Na to će derviš: „Ta ništarija diže kamen od hiljadu ‘menna’, a ne može da podnese jedne riječi!”

Prestani da se hvališ snagom ruku i svojim junaštvom.
Bio muškarac ili žena, malodušna si beznačajnost.
Ako možeš, učini neka usta slatkim!
Junaštvo nije da udaraš pesnicom po ustima.
Ako neko može smrskati čak slonu čelo
Nije junak ako u njemu nema čovječnosti.
Čovjek je stvoren od zemlje:
Ako nema smirenu narav zemlje, nije čovjek.

Hikaja (44)

Pitao sam jednog uglednog pobožnjaka o svojstvima družine Ihvanussafa. On odgovori: „U najmanju ruku, oni želje prijateljskih srca stavljaju ispred svojih ličnih koristi, a mudri kažu: Brat koji je u vlastitim okovima, odnosno svoju brigu brine, nije brat i nije dobar."

Saputnik, ako žuri, nije tvoj saputnik.
Ne veži se srcem za onog ko nije vezan za tebe.
Ako tvoj rođak nema bogobojaznosti i morala,
Prekid rodbinskih veza je bolji nego rodbinska vezanost.

Sjećam se da se neki protivnik suprotstavio mome mišljenju kazanom u ovom stihu, pa reče: „Uzvišeni Bog, u svetoj Knjizi, zabranio je prekid rodbinskih veza, a naredio ljubav prema bližnjima. To što si ti rekao u suprotnosti je s tim!" Ja na to rekoh: „Nije tačno, moje riječi su u saglasnosti sa Kur'anom: 'Ako bi te roditelji prisiljavali da ti meni pripisuješ druga, o čemu ti nemaš znanja, nemoj im se pokoriti.'"[53]

Hiljadu rođaka koji su Bogu tudinci
Žrtvuj za nerođaka koji ga priznaje.

Hikaja (45)

U Bagdadu jedan veseljak-starac
Udao je svoju kćer za obućara.
Grubi prostak tako je izgrizao
Usne djevojke da je krv iz njih tekla.
Ujutru otac, vidjevši je takvu,
Ode zetu i upita ga:
„Čuješ, nitkove, kakvi su to zubi!
Toliko si joj izgrizao usne, ta nije to koža!"
Ispričah ovo, ali ne radi

---

[53] Kur'an, sura Lukman, ajet 15.

Pusti šalu, zbilju iz tog uzmi!
Ružna navika, ako postane dio naravi,
Do smrti se od nje ne odvoji.

Hikaja (46)

Neki učenjak-pravnik imao je ružnu kćer. Kad je dorasla za udaju, i pored opreme i imetka, niko nije htio da se njom oženi.

Brokat i svila ružno izgledaju
Na nevjesti koja nije lijepa.

Ukratko, bili su primorani da je udaju za jednog slijepca. Priča se da je u to vrijeme došao s otoka Cejlona jedan liječnik koji je znao slijepcima vraćati vid.

Pravnika su zapitali: „Zašto i ti ne izliječiš zeta?” On odgovori: „Bojim se da će se, kad progleda, razvesti od moje kćeri.”

Za ružnu ženu najbolje je slijep muž.

Hikaja (47)

Neki car je s prezirom gledao na jednu grupu derviša. Neki od njih oštroumnošću prozre misli cara pa reče: „Care, na ovom svijetu manje smo brižni od tebe, radosniji smo nego ti, na smrtnom času smo ravni, a na Dan proživljenja - bolji od tebe!”

Ako gospodar na zemlji ima sve što želi,
A derviš nema ni suha hljeba,
U času kada će i jedan i drugi umrijeti,
Osim mrtvačkih haljina ništa neće odnijeti.
Kada budeš, odlazeći s ovog svijeta, sabirao opremu,
Zapamti: siromaštvo je bolje od carstva!

Vanjski znak derviša je iznošena odjeća i ošišana kosa, a suština toga je veselo srce i umrtvljena strast.

Nije derviš ko po strani od ljudi sjedi pred sudom

I ako mu se ko suprotstavi, stupa u svađu.
Ako se s brda zakotrlja
Nije pravi derviš ko mu se s puta skloni.

Način života derviša je zikr, zahvaljivanje Bogu, služenje, pokoravanje, samoprijegor, zadovoljstvo onim što je dato, iskazivanje jedinosti Božje, pouzdanje, predanost Bogu i podnošenje nevolja. Ko god ova svojstva posjeduje, on je istinski derviš; makar i kaftan nosio. Ali, lakomisleni besposličar, koji ne obavlja namaze, odan strastima i užitku, koji dane pretvara u noći i provodi ih u okovima strasti, a noći kao dane u snu i nemarnosti, koji pohlepno jede sve čega se dočepa i brblja što mu na jezik dođe, on je razvratnik i nitkov makar bio u sufijskom ogrtaču.

O ti čija je nutrina prazna od bogobojaznosti,
A vanjština u odjeći licemjerja,
Ne prekrivaj svoja vrata sedmobojnim zastorom,
Ti, u čijoj kući je samo rogozna hasura.

Hikaja (48)

Vidio sam nekoliko buketa svježih ruža
Svezanih zajedno sa snopom trave
Upitah: Šta je ta bezvrijedna biljka
Koja se našla zajedno sa ružom?
Trava zaplaka i reče: Ušuti,
Velikodušni ne zaboravljaju prijateljstvo!
Ako i nemam ljepote, boje i mirisa,
Ja i nisam trava iz njihovog vrta.
Ja sam rob Gospodara Milostivog,
Odvajkada hranjen Njegovim dobrima.
Bio ne bio obdaren vrlinama,
Ja imam nadu u Njegovu milost.
Iako nemam nikakvih dobara,
Ni bogatstva bogobojaznosti,
On zna kako će srediti stanje roba

Kada mu nestane životnih sredstava,
Običaj je da velikodušni robovlasnici
Oslobađaju robove stare.
O Gospodaru Svevišnji, koji si ukrasio vasionu,
Oprosti svom starome robu!
O Sadi, uputi se put Ka'be, Bogu drage!
O Božji čovječe, drži se puta Božjega!
Nesretan je onaj ko glavu okreće
Od ovih vrata, jer druga naći neće.

Hikaja (49)

Pitali jednog mudraca: „Šta je bolje, darežljivost ili junaštvo?" On odgovori: „Ko posjeduje darežljivost, njemu junaštvo nije ni potrebno."

Na grobu Behram Gura[54] je napisano:
„Ruka darežljivosti je bolja od snage mišica!"
Nije ostao Hatem-i Taji[55], ali dok je svijeta,
Ostaće njegovo slavno ime, po dobru poznato.
Podijeli zekaat na imanje, jer vinova loza daje više roda
Kada joj vinogradar obreže suvišne grane.

---

[54] Behram Gûr, sin Jezdegirda Prvoga - četrnaesti car iz iranske dinastije Sasanijan. Imao je veliku strast da lovi divlje magarce pa je dobio nadimak Gur (u perzijskom „gur" ili „gurhar" znači divlji magarac). U perzijskoj prošlosti bilo je šest ličnosti sa imenom Behram, a Behram Gur je najpoznatiji (po hrabrosti, snazi, pravičnosti i drugim osobinama). Na perzijski prijesto došao je 420. g. n. e. i vladao osamnaest godina. Prema legendi, on je prvi počeo da pjeva na perzijskom jeziku. (Više o njemu u : Š. Sami: Kamus II, str. 1416).

[55] Hatem-i Taji - veliki arapski bogataš i najveći darežljivac Istoka, koji je po toj osobini postao legendom i simbolom darežljivosti.

POGLAVLJE TREĆE - O VRIJEDNOSTI ZADOVOLJSTVA ONIM ŠTO SE IMA

Hikaja (1)

Neki prosjak s Magreba kaza trgovcima platnom u Halepu: „O vi, koji posjedujete bogatstvo, kad biste imali savjesti i osjećanja za pravdu a mi zadovoljstvo onim što se ima, prosjačenje bi nestalo s ovog svijeta."

O zadovoljstvo, učini me bogatim,
Jer nema većeg blaga od tebe.
Derviška ćelija - to je ono što je Lukman odabrao.
Ko nema strpljivosti, nema ni mudrosti.

Hikaja (2)

U Egiptu živjela dva carevića. Jedan je učio i sticao znanje, a drugi sakupljao bogatstvo. I tako, jedan postade najveći učenjak svoga vremena, a drugi šef državne blagajne. Bogati brat je s prezirom gledao na brata učenjaka i prekoravao ga: „Ja sam se domogao carstva i moći, a ti ostade u bijedi i siromaštvu." Brat mu odgovori: „O brate, više nego ti dužan sam zahvalnost Bogu - neka mu je slavno ime - za dobročinstvo što sam našao nasljedstvo Božjih poslanika, to jest nauku, a ti si stekao nasljede faraona i Hâmâna, to jest egipatsko carstvo."

Ja sam onaj mrav što ga nogom gaze,
A nisam osa od čijeg uboda stenju.
Kako mogu da dovoljno zahvalim za blagodat
Što nemam sile da ljude mučim.

Hikaja (3)

Čuo sam da je neki derviš sagorijevao u vatri siromaštva, krpio zakrpu na zakrpu, a da bi utješio svoje siroto srce, stalno ponavljao:

Zadovoljavamo se suhim hljebom i gunjem,
Jer lakše su vlastite nevolje nego dug zahvalnosti ljudima.

Neko mu reče: „Zašto sjediš? Taj i taj čovjek u ovom gradu ima plemenitu narav i veoma je darežljiv. On je uvijek spreman da pomogne plemenite i čestite ljude i stalno je pred vratima njihovih srca. Kad bi on doznao za tvoje stanje, bio bi zahvalan što može uspokojiti tvoju dušu.” Siromah odgovori: „Ne pričaj mi to! Bolje je u bijedi i siromaštvu umrijeti, nego se bilo kome moliti.”

Bolje je zakrpe prišivati i u uglu strpljivosti sjediti
Nego bogatašima pisati molbe za odjeću.
Uistinu, paklenskim mukama ravan je raj,
U koji se ide uz posredovanje susjeda.

Hikaja (4)

Neki od iranskih careva posla jednog iskusnog liječnika na službu u pokrajinu Muhammeda vjerovjesnika - neka ga Bog blagoslovi i da mu spas. Godinu dana ovaj provede u arapskim krajevima a niko mu ne dođe radi pregleda i ne zatraži lijeka. On ode pred Vjerovjesnika - neka je na njega spas - i požali se: „Poslali su me ovamo da liječim tvoje sljedbenike, a za sve ovo vrijeme niko mi se nije obratio, da bih mogao ispuniti dužnost koja mi je određena.” Vjerovjesnik - neka je na njega Božji spas - reče mu: „U ovog naroda je običaj da ništa ne jede dok ga glad ne svlada, i povlači ruku od jela prije nego što je glad utoljena.” Liječnik će na to: „Eto, to je razlog njihovog tjelesnog zdravlja”, poljubi zemlju i ode.

Mudri počinje govor,
Ili pruža ruku za hranom
Onda kada njegova šutnja nanosi štetu
Ili ustezanje od jela postane opasno po život.

Uistinu, tada će njegova riječ biti mudra,
A jelo će mu donijeti zdravlje.

Hikaja (5)

U životopisu Ardeširа Babekana[56] navodi se da je upitao nekog arapskog mudraca: „Koliko treba dnevno pojesti?” Mudrac odgovori: „Dovoljno je sto drama.” „A koliko snage daje ta količina?” Mudrac odgovori: „Ta količina će nositi tebe; sve što se na to doda, ti ćeš ga nositi.”

Jede se da bi se živjelo i molilo,
A ti misliš da se živi da bi se jelo.

Hikaja (6)

Putovala zajedno dvojica derviša Horasanaca. Jedan od njih je bio slab zbog toga što je svakog drugog dana naveče jeo. Drugi je bio snažan jer je jeo triput dnevno. Desilo im se da su na ulazu u jedan grad bili uhvaćeni i osumnjičeni za špijunažu. Zatvore ih u jednu kuću i zalijepe vrata ilovačom. Nakon dvije nedjelje ustanovi se da su nedužni. Onog snažnog nađoše mrtva, a slabi je bio živ. Svi se začudiše, a mudrac će na to: „Bilo bi čudno da se dogodilo drugačije. Snažni je bio izjelica pa nije izdržao u nevolji. Onaj drugi je uzdržljiv i umjeren pa je prirodno što je izdržao i spasio se.”

Ako neko usvoji umjerenost i uzdržanost u jelu,
Lahko podnese nevolju kada ga zadesi.
A ko se u obilju brine za svoje tijelo i ugađa stomaku,
Umre od teškoća kad doživi oskudicu.

---

[56] Ardešir - u perzijskoj dinastiji Sasanijan postoje tri vladara s ovim imenom. Priča se odnosi na Ardešira Trećeg, koji je bio savremenik Muhammeda (*Enzyklopaedie des Islam, I*, str. 444).

Hikaja (7)

Neki mudrac zabrani sinu da jede previše savjetujući ga da presitost čini čovjeka bolesnim i nemoćnim. Sin će na to: „Oče, glad ljude ubija! Zar nisi čuo da su oštroumni kazali: Bolje je od presitosti umrijeti nego glad trpjeti." Na to će otac: „Držite se mjere. Jedite, pijte, ali ne pretjerujte."[57]

Ne jedi toliko da ti se muči i povraća
Niti toliko da ti duša od slabosti izađe.
Premda u hrani postoji životna naslada,
Prekomjerno jelo vodi u propast.
Ako nasilu jedeš slatko od ruže, štetno je,
Ako suh hljeb urijetko jedeš, biva ti slađi od ruže.
Ne budi proždrljiv ako si čovjek,
Jer pas zbog toga trpi mnoga poniženja.

Hikaja (8)

Pitali nekog bolesnika: „Šta ti srce želi?" On odgovori: „To da ništa ne želi."

Kad je želudac prepun i boli stomak,
Ne pomažu nikakva oprobana sredstva.

Hikaja (9)

U Vasitu se nekoliko derviša zaduže s malo drahmi u jednog bakalina. Ovaj im je svakog dana tražio dug i grdio ih. Derviši su bili uvrijeđeni njegovim ponašanjem, ali nisu imali izlaza nego da to podnose. Jedan između njih reče: „Lakše se sporazumjeti sa svojim stomakom obećavajući mu hranu nego sa bakalinom za novce."

Bolje je odreći se milosti bogataša
Nego podnositi nasilje vratara.

---

[57] Kur'an, sura A'raf, ajet 31.

Bolje je umrijeti u želji za mesom
Nego trpjeti grubosti mesara.

Hikaja (10)

Jedan plemeniti junak dopadne smrtnih rana u borbi sa Tatarima. Neko reče: „Taj i taj trgovac ima spasonosni napitak; ako zatražiš, možda ga neće zažaliti.” A pričalo se da je taj trgovac bio poznat po škrtosti.

Kad bi na njegovom stolnjaku umjesto hljeba bilo sunce,
Niko do Sudnjeg dana ne bi vidio bijela dana.

Plemeniti junak reče: „Ako zatražim spasonosni napitak, možda će dati, a možda i neće. Ako da, možda će pomoći, a možda i ne. A tražiti od njega, to je smrtonosni otrov.”

Što god zamoliš od nedostojnih,
Tijelu ćeš povećati, ali ćeš duši umanjiti.

Mudri su kazali: Ako bi prodavali vodu života, na primjer, za čast i dostojanstvo, pametni ne bi kupili, jer bolje je od bolesti umrijeti, nego u poniženju živjeti.

Ako jedeš gorki indijski krastavac iz ruke dobroćudnoga,
Bolje je nego slatko iz ruke mrzovoljnoga.

Hikaja (11)

Jedan učenjak imao mnogo čeljadi, a malo sredstava za život. Ispriča to nekom velikodostojniku, koji je bio njegov poštovalac. Ovaj se, umjesto odgovora na njegovu molbu namršti, jer prošnja učenjaka izgledala je ružno u njegovim očima.

Zbog nevolje ne ulazi prijatelju namršten i tužan,
Jer ćeš i njemu život zagorčati.
Ako ideš zbog neke potrebe, idi veseo i nasmijan.
Tako se ni dobročinilac neće namrštiti.

Pričaju da je tada bogataš mnogo povećao njegovu platu, ali je znatno smanjio svoju naklonost. Nakon izvjesnog vremena učenjak, ne nailazeći na uobičajeno raspoloženje, reče:

Loša je hrana dobivena uz cijenu poniženja;
Kotao je postavljen, ali u njemu se vari dostojanstvo.
Moj hljeb se povećao, ali se dostojanstvo smanjilo;
Bolje je siromaštvo nego poniženje zbog prošnje.

Hikaja (12)

Jedan derviš se nađe u nevolji. Neko mu reče: „Taj i taj ima beskrajno bogatstvo. Ako dozna za tvoju potrebu, neće ni časa časiti da ti nevolju otkloni." Na to će derviš: „Ja ga ne poznajem." Ovaj će: „Ja ću ti ga pokazati." Uze ga za ruku i odvede kući bogataša. Derviš vidje čovjeka kako sjedi objšene usne i grubog izgleda, pa se vrati bez riječi. Neko ga upita: „Šta si uradio?" Derviš će: „Podario sam njegov dar izrazu njegova lica."

Ne obraćaj se čovjeku namrštena lica,
Jer ćeš od njegove loše naravi postati neraspoložen.
Ako hoćeš da kažeš kome tugu srca, kaži onom
Čiji će ti izgled lica dati mir kao da je novac.

Hikaja (13)

Jedne sušne godine u Aleksandriji derviši izgubiše strpljenje, vrata neba za zemlju se zatvorila, a vapaji i plač ljudi dopirali do neba.

Ne bijaše ni jednog živog stvorenja - zvijeri, ptice, ribe ni bube,
Čiji krik očajanja ne dopiraše do neba
Začudo, uzdasi ljudskih srdaca nisu se udružili
Da bi se pretvorili u oblake, a suze u potoke.

Te godine jedan pokvarenjak bijaše toliko omrznut zbog svoje nastranosti da o njegovim osobinama nije pristojno ni govoriti, naročito u prisustvu uglednih ljudi, ali ni zanemariti ga nije uputno, jer se

pripovjedaču može osporiti sposobnost opisa. Mi ćemo se zato ograničiti na ova dva stiha, jer i malo može posvjedočiti o brojnom; i pregršt žita je slika cijelog tovara.

Ako bi Tatarin ubio ovog pedera,
Ne bi nikada trebalo ubiti ni jednog Tatarina!
Dokle će biti u njega kao na bagdadskom mostu:
Voda ispod, a ljudi iznad?

Takav čovjek, o kome si nešto malo čuo, imao je te godine veliko bogatstvo. Onima što su bili u nevolji dijelio je srebro i zlato, a putnicima-namjernicima postavljao trpeze i hranio ih. Nekoliko siromaha, koji su zbog bijede došli u bezizlazno stanje, riješe da prihvate njegov poziv i dođu da se posavjetuju sa mnom. Ja se nisam slagao s tim već im rekoh:

Lav ne jede ostatke iza psa
Pa makar krepao od gladi u pećini.
Tijelo prepusti gladi i nemaštini,
A ne pružaj ruku prema nevaljalcu.
Kad bi po svom bogatstvu bio kao Feridun;
Nedostojnoga ne smatraj čovjekom.
Svilena tkanina i brokat na nitkovu -
To je kao lazur zlato na zidu.

Hikaja (14)

Pitali Hatema Taija: „Jesi li čuo ili vidio na svijetu nekoga darežljivijeg od sebe?” On odgovori: „Jesam. Jednog dana sam zaklao četrdeset deva za arapske emire. Nakon toga sam radi nekog posla otišao u stepu. Opazim drvosječu koji bješe sakupio breme drva. Upitah ga: Zašto ne ideš Hatemu na gozbu, tamo se oko njegove trpeze sakupilo mnoštvo ljudi?” Drvosječa odgovori:

Ko god jede hljeb od svoga truda
Taj nije potreban milosti Hatema Taija!

Ja sam se uvjerio da je on u velikodušnosti i darežljivosti veći od mene.”

Hikaja (15)

Musa[58] - mir Božji s njim - opazi siromaha koji se zbog golotinje zakopao u pijesak. „O Musa”, obrati mu se, „pomoli se ne bi li uzvišeni Gospodar i meni dao sredstva za život, jer sam iznemogao i došao do krajnje nevolje.” Musa - mir Božji s njim - pomoli se i ode. Kad se, nakon nekoliko dana, poslije obraćanja Bogu, vratio, vidje onog siromaha okovanog u lance i gomilu svijeta oko njega. Upita: „Šta se dogodilo?” Ljudi odgovoriše: „Napio se i potukao pa čovjeka ubio, i sad ga kažnjavaju.”

Događa se da slabi, kada dobije moć,
Ustaje i lomi ruke slabima.

„Kad bi Bog dao svojim robovima opskrbu i životne potrebe u izobilju, oni bi se osilil i i činili nasilje.”[59] Musa - mir Božji s njim - priznade mudrost velikog Tvorca vasione i zatraži oprost za svoju drskost i nesmotrenost.

O nadmeni, šta te je natjeralo da se uvališ u opasnost
Pa nastrada? O, kad mravi ne bi mogli letjeti!
Kad se nedostojni domogne položaja i bogatstva,
Hoćeš-nećeš on izaziva da dobije šamar.
Zar nisi čuo šta je jedan mudrac kazao:
Dobar je onaj mrav koji nema krila.

U oca mnogo meda, ali on kod sina izaziva žeđ.

Onaj ko te ne učini bogatim
Zna najbolje šta je za tebe dobro.

---

[58] Musa - Mojsije, jedan od 25 vjerovjesnika koje Kur'an izrijekom spominje. Sa knjigom Tevrat (Tora) poslat je Izraelićanima da ih uputi pravoj vjeri (više u: Š.Sami: *Kamus al-a’lam, VI*, str. 4475).

[59] Kur'an, sura aš-Šura, ajet 27.

Hikaja (16)

Vidio sam jednog Arapa kako u društvu draguljarâ Basre priča: „Jednom sam u pustinji zalutao, nestalo mi potrepština, srce pripremio za propast, kad iznenada nađoh vrećicu bisera. Nikada neću zaboraviti užitak onu radost, jer sam mislio da je to popržena pšenica, ni gorčinu i očaj kad sam utvrdio da je to biser.”

U suhoj pustinji i sipkom pijesku
U ustima žednog svejedno je: biser školjka!
Za čovjeka bez hrane na putu, koji je i iznemogao,
Svejedno je da mu je za pojasom zlato ili crijep od gline.

Hikaja (17)

Neki Arap iznemogao u pustinji od velike žeđi ponavljaše:

„O, da mi je prije smrti dostići jednu želju:
Da se rijeka odbija o moja koljena, a ja da napunim
svoj mijeh.“

Hikaja (18)

Neki putnik zaluta u prostranoj dolini, a nestalo mu hrane i snage. Imao je za pojasom nekoliko novčića. Dugo je lutao, ali ne nađe put. Na kraju, zbog oskudice umrije. Naiđoše neki ljudi i opaziše novčiće položene pred njim, a na pijesku napisano:

Makar imao čistoga zlata,
Čovjek se iz pustinje ne može izvući bez hrane.
Za siromaha, prežednjelog u pustinji,
Bolja je obarena repa nego komadi ljevanog srebra.

Hikaja (19)

Nikada nisam plakao niti se žalio na tok vremena i nisam se mrštio na sudbinu osim jedanput, kad sam bio bos a nisam imao mogućnosti da kupim obuću. Tako tužan, dođem u džamiju u Kufi i primijetim čovjeka bez nogu. Zahvalim Gospodaru na njegovu daru i strpljivo podnesem svoje stanje bez obuće.

Pečena kokoš na stolu u očima sitih
Znači manje nego pero praziluka.
Onome ko nema bogatstva ni hrane
Varena repa je kao pečena kokoš.

Hikaja (20)

Neki car sa svojim dostojanstvenicima, jedne zime u vrijeme lova, udalji se od dvora. Kad pade noć, primijetiše kuću nekog seljaka. Car će: „Uveče ćemo ići tamo da ne bismo patili od studeni.“ Jedan vezir odgovori: „Ne pristoji se veličanstvu careva da traži sklonište u domu seljaka. Ovdje ćemo razapeti šator i vatru naložiti.“ Čuje to seljak, prigotovi ono što je imao pri ruci, poljubi zemlju pred njim pa reče: „Veličina sultana ne bi se niukoliko umanjila, ali oni nisu htjeli da se uveća dostojanstvo seljaka.“ Caru se dopade ova riječ pa se u toku noći preseliše u njegovu kuću.

Sutradan ga car nagradi novcem i počasnim ogrtačem. Prateći goste, seljak je, idući uz strmen, govorio:

Dostojanstvo i veličina sultana nije se nimalo umanjila
Time što je svojom posjetom udostojio seljakovu kućicu.
Seljakova kapa narasla je do sunca
Kad mu je na glavu pala sjena cara kakav si ti.

Hikaja (21)

Pričaju da je neki prezreni siromah sakupio veliko bogatstvo. Car mu reče: „Kažu da imaš ogromno bogatstvo, a mi imamo jednu važnu potrebu, pa ako bi nam jednom sumom pomogao, vratićemo dug čim se žetva obavi.“ Siromah odgovori: „Gospodaru na zemlji! Ne pristoji se veličini careva da svoju ruku prljaju imetkom siromaha, kao što sam ja, jer ja sam to sabrao zrno po zrno.“ Car će na to: „Ne žalosti se, ja ću to dati nevjernicima, prljavo - prljavima.“

Ako voda iz nevjerničkog bunara nije čista,
Nije važno, može se okupati mrtav Jevrejin.
Kažu: Negašeni kreč nije čist!
Mi odgovaramo: Zatvorićemo njime rupe nužnika!

Čuo sam da se nije pokorio carskom naređenju, počeo se sporiti i drsko ponašati. Tada car naredi pa mu prijetnjom i silom oduzeše ono što je traženo.

Ako se milom ne izvrši carska naredba,
On je prisiljen da pribjegne sili.
Ko god sam ne vidi tuđe nevolje,
Zaslužuje da ni drugi njega ne razumiju.

Hikaja (22)

Vidio sam nekog trgovca, koji je imao sto pedeset tovarnih kamila i četrdeset robova i sluga. Jedne noći na ostrvu Kiš odveo me u svoj dućan i cijelu bogovetnu noć mi pričao neke gluposti kao: „U Turkestanu imam jedno skladište, u Hindustanu takvu i takvu robu, ovo je ugovor za tu i tu zemlju, za tu i tu robu, za taj i taj zalog.“ Onda je opet govorio: „Spremam se u Aleksandriju, tamo je ugodna klima.“ A zatim: „Ne, ne idem, magribsko more je nemirno. Sadi, predstoji mi jedno putovanje, pa ako se ostvari, provešću ostatak života u jednom mirnom kutku.“ Upitah ga: „Kakvo je to putovanje?“ On odgovori: „Hoću da idem u Kinu, da vozim perzijsku sjeru, čuo sam da tamo ima veliku cijenu. Odatle ću kineski porculan prevesti u Vizantiju, vizantijsku svilu u Indiju, indijski čelik u Halep, halepski kristal u Jemen, a jemenske tkanine u Perziju. Poslije toga ću napustiti trgovinu i

sjediti u dućanu.“ Ne pretjerujem kad kažem da je toliko pričao o besposlicama da je na kraju izgubio snagu da govori. Na kraju će: „Ej, Sadi, reci ti koju o onome šta si vidio i čuo.“ Ja rekoh:

Zar nisi slušao o tome kako je u pustari Gur
Trgovac, vlasnik karavana, pao s kamile?
On odgovori: Gladne oči pohlepnih bogataša
Mogu zasititi samo umjerenost ili grobna zemlja.

Hikaja (23)

Slušao sam o jednom bogatašu koji je bio poznat po škrtosti koliko i Hatem Tai po darežljivosti. Živio je raskošno, ali je u duši škrtost bila do te mjere jaka da ni po cijenu života ne bi pružio komadić hljeba, ne bi dao zalogaj mački Abu Hurejre, niti bi kost bacio psu Pećinskih Spavača. Jednom riječju, niko nije vidio otvorena vrata njegovog doma, niti postavljenu sofru.

Siromah je mogao samo omirisati njegovo jelo;
Ptica nije brala ni mrvice od njegova hljeba.

Čuo sam da se zaputio u Egipat preko Magribskog mora, a u glavi mu se vrtile faraonske misli. „Kad iznenada stiže potop“ vjetar je počeo puhati nasuprot lađi.

Šta da čini srce, koje nije saglasno s tvojom teškom naravi;
Pogodan vjetar nije uvijek za lađu pogodan.

Podiže ruke i poče ispuštati beskorisne vapaje: „Kada plove u lađi, iskreno prizivaju Boga obećavajući da će mu služiti vjernije.“[60]

Kakva je korist nevoljniku od ruku ispruženih radi dove
Ako ih podiže u nevolji a u dobru ih drži pod pazuhom.
Od zlata i srebra pravi drugome zadovoljstvo,
A i sam se time koristi:
I tako, ova kuća, koja će ostati poslije tebe,
Biće sva od zlatnih i srebrnih opeka.

---

[60] Kur'an, sura al-'Ankabut, ajet 65.

Pričaju da je imao u Egiptu rođake koji su se obogatili njegovom ostavštinom. Po njegovoj smrti poderali su staru odjeću i skrojili novu od kunine kože i kanifasa. Te sedmice vidio sam jednog od njih kako jaše na brscu konju, a sluga trči za njim.

O, kad bi se mrtvi mogao vratiti
Među svoje pleme i rodbinu,
Vraćanje nasljedstva bilo bi teže
Za nasljednike nego smrt rođenog svoga.

Radi starog poznanstva među nama uzeo sam ga za rukav i rekao mu:

Koristi se, dobri i uvaženi čovječe!
Onaj zlosrećnik je samo skupljao, a nije uživao.

Hikaja (24)

Jednom nejakom ribolovcu uhvatila se u mrežu snažna riba. Kako nije imao snage da je zadrži, riba ga je svladala, otela mu mrežu iz ruku i otplivala.

Dešava se da momak ode na rijeku po vodu;
Naiđe bujica i odnese momka.
Mreža je svaki puta donosila ribu;
Ovaj puta riba pobježe i mrežu odnese.

Njegovi drugovi su ga sažalijevali i prekoravali: „Takav ti ulov dopao u mrežu, a nisi znao da ga sačuvaš.“ Ribar odgovori: „Braćo, šta se tu može! Meni nije bilo suđeno, a ribi je ostalo još vremena da živi.“

Ribar, ako sudeno nije, ni u Tigrisu uloviti neće!
Riba, ako joj nije došao zadnji čas, ni na kopnu umrijeti neće!

Hikaja (25)

Jedan bogalj bez ruku i nogu ubi stonogu. Neki pobožnjak prođe pokraj njega i reče: „Bog je uzvišen! Kad joj je došao smrtni čas, nije mogla pobjeći ni sa hiljadu nogu od onoga koji nema ni ruku ni nogu.“

Ako neprijatelj, kome je suđeno da ubije, ide tragom,
Smrtni čas sputava noge trkaćeg konja.
U času kad je dušmanin već stigao,
Ne treba ni zapinjati carski luk.

Hikaja (26)

Vidio sam jednog debelog glupaka; na njemu skupocjena odora, pod njim brzi arapski konj, a na glavi egipatska kapa srebrom i zlatom izvezena. Neko me upita: „O, Sadi, kako ti se sviđa ova vezena učenjačka odora na ovom glupom živinčetu?“ Odgovorih: „To je ružno pismo napisano zlatnim mastilom.“

Magarac je sličan drugim bićima,
Tijelom nalik teletu, ali reve.

Jedno lijepo svojstvo bolje je od hiljadu vezenih odora.

Ne može se reći da ovo živinče sliči čovjeku
Osim odjećom, čalmom i drugim ukrasima.
Pogledaj na svu opremu, imanje i biće njegovo;
Ništa nećeš vidjeti dozvoljenim osim njegove krvi.
Ako plemeniti postane siromašan,
Nemoj misliti da će njegovo dostojanstvo oslabiti.
Ako Jevrejin svoj srebrni prag prikuje zlatnim ekserom,
Ne misli da će i on time postati ugledan.

Hikaja (27)

Neki kradljivac reče siromahu: „Zar te nije stid da pružaš ruku pred svakim tvrdicom i tražiš pare?“ Siromah odgovori:

„Pružati ruku radi krupnog novca
Bolje je nego rizikovati da ruku odsijeku
radi jednog i po groša.“

Hikaja (28)

Pričaju kako je neki bokser zaplakao na prevrtljivu sudbinu; njegovo široko grlo počelo je da skapava od bijede. Potuži se ocu i zatraži odobrenje od njega: „Odlučio sam se na putovanje ne bih li se snagom mišica domogao skuta svoje želje.“

Učenost i talenat su beskorisni dok se ne upotrijebe.
Alojevo drvo se stavlja na vatru, a mošus se rastire.

Otac reče: „Sine, izbij iz glave ludu misao i budi zadovoljan onim što imaš, pa budi miran i spokojan, jer mudraci kažu: Sreća se ne postiže velikim naprezanjem, bolje je manje se uzbuđivati.“

Niko se silom ne može domoći sreće
Beskoristan je trud navlačiti surmu pod trepavice slijepog.
Šta može učiniti silnik koga je sreća napustila;
Bolja je ruka srećna nego moćna.
Kad bi ti pri svakoj odluci u glavi bilo stotinu pameti,
Pamet ti neće koristiti ako ti sreća nije naklonjena.

Sin će ocu: „Oče, koristi od putovanja su mnogobrojne: razveseljavaš srce, izvlačiš materijalnu korist, gledaš zanimljivosti, slušaš o neobičnim stvarima, razgledaš gradove, razgovaraš s prijateljima, stičeš ugled i obrazovanje, povećavaš imanje i zaradu, upoznaješ prijatelje, stičeš iskustvo, kao što kažu putnici na Božjem putu:

Dok si vezan za svoj dućan i kuću,
Nikada, sirovi čovječe, nećeš postati čovjekom.
Kreni u svijet, proputuj i razgledaj,
Prije nego dođe dan da odeš sa svijeta.

Otac će: „Sine, koristi od putovanja, kao što si rekao, brojne su, ali su one dostupne ljudima iz pet kategorija. Prvo, trgovcima, koji

pored bogatstva i moći imaju poslugu i brze seize. Svakog dana uživaju u drugom gradu dobra ovoga svijeta, svaku noć u novom mjestu, svakog časa na novom proputovanju.

Bogat nije stranac ni u gori, ni u pustinji, ni u stepi;
Kud god se okrene i pođe, postavi šatore i noćište napravi.
Onaj ko se nije domogao dobara ovoga svijeta,
I u svome kraju stranac je i neznanac.

Drugo, učenom, koga za ugodan razgovor, snagu rječitosti i bogatstvo izražajnosti ljudi nastoje da lijepo dočekaju i ukažu mu počast gdje god dođe.

Priroda učena čovjeka slična je čistome zlatu:
Gdje god se nađe, vrijednost i cijenu ljudi mu znaju.
A neznalica sličan je lažnom novcu,
Koga u tuđini ni za kakvu cijenu ne uzimaju.

Treće, ljepotanu kome priroda ljudi čistog srca teži, jer mudri su rekli: .Malo ljepote bolje je nego mnogo bogatstva. Kažu da je milo lice ljekovita mast za ranjena srca i ključ za zaključana vrata. Uistinu, druženje s njim svugdje se smatra poželjnim, a služenje njemu prima se kao milost.

Kud god ode ljepotan, uživa poštovanje i ugled
Makar ga otac i majka s prezirom istjerali.
Vidio sam jednom paunovo pero među listovima Kur'ana;
Rekoh mu: Takvu počast smatram većom nego što vrijediš.
Ne govori! - uzviknu pero. - Onaj ko ima ljepotu
Kud god krene nogom ne sprečavaju mu put rukom.

***

Ako sin ima ljepotu i privlačnost,
Nije šteta ako otac nije uza nj.
On je kao dragulj i nikakva mu školjka nije potrebna;
Krupnom dragulju svako je kupac.

Četvrto, pjevač, koji svojim glasom, sličnim glasu Davuda[61], zaustavlja tok vode i let ptice. Tako, uz pomoć toga dara, on osvaja srca simpatizera, a ljudi od razuma teže da se s njim druže i da mu iskreno služe.

Sluh moj teži ljepoti pjesme;
Ko je taj ko prigušuje strune lutnje?
Oh, kako je ugodan nježni tužni glas
Za uho boemâ opijenih jutarnjim napitkom.
Prijatan glas je bolji od mila lica,
Jer ono prvo je duhovna hrana, ovo drugo čulni užitak.

Peto, zanatliji, koji trudom svojih ruku zarađuje za život, tako da radi nasušnoga hljeba nije prinuđen da gubi dostojanstvo, a pametni ljudi vele:

Ako obućar ode u tuđinu iz svog kraja,
Neće trpjeti bijedu i nemaštinu.
Ali, ako car Nimruza izgubi carstvo
I zapadne u nemaštinu, gladan će zaspati.

Sine, svojstva koja sam opisao na putovanju predstavljaju zalog duševnog mira i izvor blagostanja, a onaj ko bez tih osobina putuje kroz život s ispraznim nadama, niko mu ne čuje ni imena ni spomena o njemu.

Svako kome se nesmiljena sudbina sveti,
Upućuje ga na ono što za njega nije dobro.
Goluba kome nije suđeno da ponovo vidi svoje gnijezdo
Sudbina vodi prema zrnu i zamci.

Sin reče: „Oče, zar možemo da se ne okoristimo riječima mudraca koji su kazali: Premda je opskrba određena i raspoređena, ipak je nužno da na neki način do nje dođemo? lako je nevolja i bijeda

[61] Davud - vjerovjesnik, vladar Izraeliäana. Poznat po dobrom sluhu, lijepom glasu melodijama koje su osvajale slušaoce. Rođen 1086, a umro 1016.g. prije n. e. (Š. Sami: *Kamus al-a'lam, III*, str. 2109).

sudbinom određena, ipak je dužnost izbjegavati vrata na koja ona dolazi.“

Opskrba će bez sumnje stići,
Ali razum nalaže da se ona traži na poljima.
Premda niko neće umrijeti bez suđenog časa,
Ne smiješ se bacati u čeljusti aždahe.

„Sa ovakvom tjelesnom građom mogu se boriti s razjarenim slonom i odmjeriti snagu s krvoločnim lavom. Dakle, oče, bolje je za mene da krenem na putovanje, jer nemam snage da više podnosim nemaštinu.“

Kad je čovjek otrgnut iz svog rodnog mjesta,
Zašto bi bio tužan, cio svijet je njegova domovina?
Noću se svaki bogataš povlači u dvorac,
A siromahu je dom tamo gdje ga noć zatekne.

Ovo reče, oprosti se s ocem, zatraži njegov blagoslov i otputova ponavljajući u sebi:

Kad darovitom i sposobnom čovjeku nije sreća naklonjena,
On dolazi tamo gdje mu ni imena ne znaju.

Tako on stiže do obale jedne rijeke, od čije plahovitosti je udarao kamen o kamen, a odjek išao i na „farsang“ daljine.

Opasna rijeka u kojoj ni ronac-ptica nije bila sigurna,
I najmanji val je odnosio mlinski kamen s obale.

On opazi grupicu ljudi koji su se smjestili u čamac za nisku cijenu, spremni za prevoz. Mladiću su ruke davanja bile vezane, i on poče zahvalno moliti. Koliko god je molio, nisu mu pomogli.

Bez zlata nikoga ne možeš prisiliti,
A ako imaš zlata, nije ti sila ni potrebna.

Drski lađar smijući se okrenu i reče:

Ako nemaš zlata, silom ne možeš preći rijeku.
Čemu sila i desetorice snažnih?
Donesi pare jednog pokojnika.

Mladiću se srce steže zbog lađarevog drskog izazova i zaželi da mu vrati milo za drago, ali se lađa već bila otisla. On glasno povika: „Ako se zadovoljavaš odjećom koja je na meni, ja je ne žalim.“ Lađar se polakomi i povrati lađu.

Pohlepa zašiva oči i pametnu čovjeku;
Pohlepa dovodi i pticu i ribu u zamku.

Čim su brada i vrat lađara došli na dohvat mladićeve ruke, privuče ga sebi i bez milosti ga obori. Njegov drug izide iz lađe da bi mu pomogao, ali i on naiđe na snagu mladića pa pobježe. Nisu vidjeli drugog izlaza nego da se s njim izmire i odustanu od lađarine.

Kad doživiš borbu, izdrži!
Jer popustljivost zatvara vrata bitke.
Lijepom riječju, ljubaznošću i dobrotom
Možeš i slona voditi držeći ga za jednu dlaku.
Budi ljubazan tamo gdje sretneš nasilje,
Jer oštri mač ne siječe meku svilu.

Tražeći izvinjenje za ono što se dogodilo, padoše mu pred noge licemjerno ga ljubeći u čelo i oči. Zatim su ga ukrcali na lađu i otisli se niz rijeku. Tako stigoše do stuba neke grčke građevine, koji je iz vode stršio. Lađar reče: „Voda prodire u lađu! Jedan od vas, koji je najhrabriji, treba da se popne na ovaj stub, da drži konop, pa da popravimo lađu.“ Mladić, ponosan na svoju hrabrost i zanesen njome, o čemu je stalno mislio, nije razmišljao o uvrijeđenom neprijatelju niti je vodio računa o riječima mudraca koji su kazali: Ako jedanput uvrijediš nečije srce, pa makar mu poslije ukazao stotinu dobročinstava i usluga, čuvaj se da ti ne uzvrati za tu jednu uvredu, jer strijela iziđe iz rane, a uvreda ostaje u srcu.“

Lijepo reče Bektaš svome sujahaču:
„Uvrijediš li dušmanina, čuvaj se!“

***

Čuvaj se, nevolja će ti doći,

Ako je tvojom rukom ičije srce uvrijeđeno
Ne bacaj se kamenom na gradski zid,
Jer se događa da se sa zida kamen otisne.

Čim je mladić namotao konop na ruku i uspeo se na stub, lađar istrže konop iz njegovih ruku i odveza lađu. Jadnik, ostade zapanjen i poražen. Dan-dva je trpio muku i nevolju, preživljavao bijedu i nesreću, a treći dan ga san uhvati i svali ga u rijeku, pa se nakon jednog dana i noći ponovo nađe na obali. Od njegova života bili su ostali posljednji dahovi, počeo je jesti lišće s drveća, vaditi korijenje trava iz zemlje, dok nije malo ojačao, a onda se zaputio u pustinju. Dugo je putovao sve dok nije, iznuren žeđu i nemoćan, stigao do jednog bunara. Oko bunara su se kupili ljudi, koji su pili vodu i za nju plaćali po jedan pešiz. Mladić nije imao ni prebijene pare pa je tražio i moljakao, ali mu se nisu smilovali. Pokušao je silom, ali nije uspio. U nuždi je oborio s nogu nekoliko osoba, ali ljudi su ga svladali, pretukli i ozlijedili.

Kad se sabere mnogo komaraca, izujedaju slona
I pored njegove snage i izdržljivosti.
Kad se mravi slože i ujedine,
Rastrgaju kožu krvoločnog lava.

I tako nabasa na trag jedne karavane i uputi se za njom. Obnoć prispije do jednog mjesta punog opasnosti i razbojnika. Opazi da je ljude obuzela takva strepnja da hoće srca da im popucaju. On reče: „Ne bojte se, ja sam među vama, a ja sam mogu da se obračunam s pedesetoricom, a i drugi momci će mi pomoći.“ Čim on to izgovori, ljudi iz karavane se okuražiše tom njegovom hvalom i obradovaše se što su u društvu s njim. Smatrali su se obaveznim da mu ponude hranu i vodu. U mladića se bila razgorila vatra u želucu, a i strpljenje je izgubio. Halapljivo je progutao nekoliko zalogaja hrane i žedno ispio nekoliko gutljaja vode, dok se zloduh njegove unutrine nije umirio i on zaspao. U toj karavani je bio jedan iskusni starac, koji reče: „Ej, prijatelji moji, ja sam zabrinut zbog ovog vašeg čuvara više nego zbog razbojnika, jer kažu da je neki Arapin sakupio nešto novaca te noću zbog straha od razbojnika nije mogao da spava sam u kući. On dovede sebi jednog prijatelja da bi u njegovom društvu otjerao strah

usamljenosti. Nekoliko noći je proveo s njim. Kad je njegov prijatelj doznao gdje se nalaze novci, zgrabi ih i pobjegne. Sutradan vidje Arapina rasplakana i gola pa ga upita: 'Šta se dogodilo? Da ti nije kradljivac pokrao one novce?' - On odgovori: 'Boga mi, nije, čuvar ih je ukrao i odnio!'

Nikada nisam sjedio miran i siguran od zmije
Otkad sam upoznao njenu opaku ćud.
Opasnija i teža je rana od zuba dušmanina
Koji se u očima svijeta pokazuje prijateljem.

Otkud vi znate da ovaj mladić možda nije jedan od razbojnika, koji se lukavstvom i prepredenošću uvukao među nas - da u pogodnom času obavijesti svoje drugove? Dakle, ja predlažem da ga ostavimo dok spava, a mi da otputujemo."

Savjet starca dopao se mladićima, srca im se napunila strahom od boksera, oni dignu svoj prtljag i krenu, a momka ostaviše da spava. Doznao je za to tek kad je u nj sunce uprlo i pripeklo u pleća. Podigao je glavu i vidio da je karavana otputovala. Jadnik, dugo je lutao, ali nije nigdje našao put. Žedan i gladan, legao je na zemlju, spreman da umre. Ponavljao je:

Ko će meni kazati da su deve zauzdane;
Tuđincu je samo tuđinac drug.
Prema tuđincima postupa grubo onaj
Ko sam nije dugo boravio u tuđini.

Dok je to bijednik izgovarao, nad njim se nađe jedan carević koji se u lovu bio udaljio od svoje pratnje, slušao ga i gledao. Opazi da je pristao momak, ali da je u duši tužan i nesretan. Upita ga odakle je i kako je u ovo mjesto dospio. On ispriča jedan dio onoga što se s njim dogodilo. Carević se sažali nad njegovom nevoljom, darova mu odjeću i novac, dodijeli mu pouzdana pratioca, pa je tako dospio do svog grada. Njegov otac se obradova susretu s njim, Bogu zahvali za njegovo izbavljenje i spas. Uveče, mladić je ispričao šta se sve s njim dešavalo: o slučaju s lađom i lađarevoj okrutnosti, o nasilju koje je doživio na bunaru od seljaka, te o izdajstvu ljudi iz karavane na putu. Otac će na

to: „Sinko, zar ti nisam rekao, kad si odlazio, da je u siromaha ruka hrabrosti svezana, a dlan smjelosti skršen?“

Kako je lijepo rekao siromašni vojnik:
„Jedno zrno zlata je bolje od pedeset 'menna' sile.“

Sin odgovori: „Bilo kako bilo, dok se ne potrudiš, nećeš se domoći bogatstva; dok život ne izložiš opasnosti, nećeš dušmanina pobijediti; dok zrno ne posiješ, nećeš žetvu požeti! Zar ne vidiš da za tako mali trud koji sam uložio, kakav sam mir i spokojstvo stekao; za jedan ubod žaoke, koji sam pretrpio, koliko sam meda donio!“

Premda nije moguće pojesti više nego je od Boga dato,
Ne smije se biti lijen u radu i traženju opskrbe.
Kad bi se ronilac bojao čeljusti ajkule,
Nikada ne bi rukom uhvatio skupocjeni biser.

Donji žrvanj vodenice nije pokretan; zato podnosi teret teški.

Što će ljuti lav jesti na dnu svoje špilje,
Kakva će hrana dopasti klonulom sokolu koji je pao?
Dok budeš htio lov loviti ne izlazeći iz doma,
Ruke i noge će ti postati tanke kao u pauka.

Otac reče: „Sinko, ovog puta sudbina ti je bila naklonjena, sreća te pratila pa je na tebe nabasao jedan bogataš, sažalio se na tvoju bijedu, uvjerio se u tvoje teško stanje i izbavio te iz njega. Ali, ovakva slučajnost se rijetko događa, a na slučajnosti se ne može oslanjati i po njoj sud donositi. Dakle, čuvaj se da s ovom praznom nadom i lakoumnošću ne bi ponovo pao u samozavaravanje.“

Lovac ne ulovi svaki puta šakala;
Dešava se da tigar njega nekada rastrgne.

Tako je neki od carova Parsa imao skupocjen prsten na jednom prstu. Jednog dana iziđe s nekoliko pratilaca da bi se prošetao po Musalli u Širazu. Naredi da prsten postave na kupolu Azuda i - ko strijelom pogodi kroz krug prstena, prsten će njemu pripasti. Dogodilo se da su sve četiri stotine strijelaca koji su bili u njegovoj službi, promašili. Međutim, metu pogodi jedan dječak koji je, igrajući se na

krovu nekog hana, kroz prozorčić gađao strijelom na sve strane. Povjetarac mu upravi strijelu kroz krug prstena pa on dobi počasnu odjeću i druge vrijednosti, a i prsten mu podariše. Dječak spali i strijelu i luk. Oni ga upitaše: „Zašto si tako učinio?“ A dječak će na to: „Da iza mene ostane ova moja prva slava i ugled.“

Dešava se ponekad da pronicljivi mudrac
Ne može dati pravi savjet i rješenje.
A ponekad neuko dijete
I nehotice pogodi strijelom cilj.

Hikaja (29)

Čuo sam da je neki derviš boravio u pećini, a vrata zaključao pred svijetom. U njegovim velikodušnim očima vladari i bogataši nisu imali nikakvog ugleda.

Ko pred sobom otvara vrata prošnje i moljakanja,
Do smrti će biti od drugog ovisan i drugom potreban.
Ostavi gramzivost, caruj sam nad sobom;
Šija bez gramzivosti visoko se drži i ne savija.

Neki od careva toga kraja poruči mu: „Mi se nadamo da će dobri ljudi pristati na to i učiniti nam čast da s nama okuse so i hljeb.“ Šejh pristade, zato što je odziv na poziv običaj Vjerovjesnika. Drugi dan ode car da se izvini što će šejha dolaskom zamučiti. Pobožnjak ustade sa svog mjesta, zagrli cara, ukaza mu poštovanje i zahvali. Kad je car otišao, jedan iz šejhove družine upita: „Ovolika ljubaznost, koju si ukazao danas caru, protivna je običaju i ponašanju derviša i nikada to nismo vidjeli.“ On odgovori: „Zar nisi čuo:

Za čijim objednim stolom sjediš
Dužnost ti je iz poštovanja pred njim ustati.
Uho može cijeloga života
Ne slušati zvuke defa, harfe i flaute;
Oko može izdržati i da ne promatra bašče i perivoje;
Nos može i bez mirisa ruže i šipurka.

Ako jastuk nije dobro napunjen,
Može se spavati i s kamenom pod glavom.
Ako nemaš u zagrljaju voljene,
Mogu se previti na grudi i vlastite ruke.
A ova glupa i naopaka utroba
Nema strpljenja, ničim se ne da zabaviti.“

POGLAVLJE ČETRVTO - O KORISTIMA ŠUTNJE

Hikaja (1)

Jednom prijatelju sam rekao: „Odabrao sam uzdržavanje od razgovora zato što u riječima ima dobroga i lošega, a u oči neprijatelja upada samo ono loše.“ Ovaj će na to: „Neprijatelj je veći kad vidi ono što je dobro.“

Neprijatelj prolazi kraj čestita čovjeka
Samo da ga ocrni i prikaže opasnim lašcem.
Vrlina u oku dušmanina najveća je mana;
Sadi je ruža, a u oku dušmanina je trn.
Sunčeva svjetlost, što obasjava i grije svijet,
Oku slijepog miša je ružna i odvratna.

Hikaja (2)

Neki trgovac izgubi oko hiljadu zlatnika pa reče sinu: „Nemoj nikome o ovome ništa pričati.“ Sin odgovori: „Oče, to je tvoja naredba, neću kazivati, ali reci mi kakva je korist od skrivanja?“ Otac će: „Da se nesreća ne bi udvostručila - najprije gubitak novca, a onda zluradost susjeda.“

Ne kazuj svoju brigu dušmanima,
Jer oni samo uzvikuju „Ve la havle“, a potajno se raduju.

Hikaja (3)

Jedan pametni mladić dostigao je savršenstvo u naukama, ali je po prirodi bio plašljiv, i kad god bi sjedio u društvu učenih, ne bi ni otvorio usta da nešto kaže.

Jednog dana otac mu reče: „Sinko, reci i ti ono što znaš.“ Sin odgovori: „Plašim se da me ko ne upita ono što ne znam, pa ću se zastidjeti.“

Jesi li čuo kako je neki derviš
Potkivao đonove svoje obuće?
Jedan carski oficir ga uhvati za rukav i reče:
„Dođi, potkuj moga konja!“
Dok ništa ne govoriš, niko te ne primjećuje,
Ali ako si nešto kazao, moraš to i dokazati.

Hikaja (4)

Nekom uglednom učenjaku dogodi se da vodi raspravu s jednim bezvjercem, i ni sa kakvim dokazima nije mogao izaći na kraj. Odustade od dalje rasprave i ode. Neko primijeti: „Ti, sa tolikim znanjem i obrazovanjem, nisi mogao ubijediti jednog bezvjerca.“ Učenjak će: „Moje znanje je Kur'an, Muhammedove riječi i riječi šejhova. On ništa od toga ne vjeruje, niti šta sluša, niti uvažava. Zašto da ja onda slušam njegovo nevjerovanje!?“

Od koga se ne možeš spasiti Kur'anom i hadisom,
Odgovor mu je u tome da mu ništa ne odgovoriš.

Hikaja (5)

Galen[62] vidje kako je glupak uhvatio za vrat nekog učenjaka i s njim grubo postupao, pa povika: „Da je on učen, njegovi postupci prema neznalici nikada ne bi do ovoga doveli.”

Dva pametna ne postupaju neprijateljski jedan prema drugom
Niti se pametan upušta u raspravu s praznoglavim.
Ako neznalica u svojoj neotesanosti grubo govori,
Pametan će blagim riječima smiriti njegovo srce.

---

62 Galen - poznati rimski liječnik i prirodoslovac koji je živio između 130. i 230. g.

Dvojica čistog srca čuvaju i dlaku pristojnosti
Isto kao svoje dostojanstvo i čast.
Ali, ako na obje strane stoje neuki,
Kad bi bio i lanac, oni bi ga prekinuli.
Jedan grubijan je grdio nekoga,
A ovaj se uzdrža i reče: „O dobronamjerni,
Ja sam gori nego što ti možeš reći o meni,
Jer znam svoje mane, a ti ih ne znaš.“

Hikaja (6)

Sahban-i Vaila[63] su priznavali za govornika i stilistu kome nema ravna zato što je pred mnoštvom ljudi držao govor a da nijednu riječ nije dva puta upotrijebio, niti ponovio. Ako je i ponavljao misao, kazivao ju je drugim riječima. To je jedno od svojstava carskih nedima.

Ako je riječ slatka i srce osvaja,
Zaslužuje odobravanje i pohvalu.
Ali, ako si jednom nešto kazao, ne ponavljaj,
Jer i halva, kad se jednom pojede, dosta je.

Hikaja (7)

Čuo sam kako neki mudrac govori: „Niko tako ne iskazuje svoju neukost i neodgoj kao onaj ko upada u riječ i počinje priču dok drugi, koji govori, nije završio.“

O mudri čovječe, govor ima početak i kraj;
Ne uzimaj riječ dok drugi govori.
Ko ima razum, mudrost i pamet
Ne počinje govor dok drugi ne zašuti.

[63] Sahban-i Vail - poznati arapski govornik, koji je zbog te osobine postao poslovičan. živio je u doba abbasovićkog vladara Haruna ar-Rašida (vl. 170-193/786-808) (Š. Sami: *Kamus al-a'lam, IV*, str. 25-39).

Hikaja (8)

Nekoliko Mahmudovih robova upitaše Hasana Mejmendija[64]: „Šta ti je sultan rekao o tom i tom poslu?“ Hasan odgovori: „To neće ostati tajnom za vas.“ Oni će na to: „Ono što tebi kaže neće reći ovakvima kao što smo mi.“ Hasan će: „Zato što je uvjeren da neću nikome kazati! Uostalom, zašto me pitate?“

Carev pouzdanik neće kazati svaku riječ koju zna;
Ne treba se igrati glavom zbog carske tajne.

Hikaja (9)

Kupujući jednom kuću, nisam se mogao odlučiti, kolebao sam se. Jedan zao Jevrejin mi reče: „Ja sam jedan od vlasnika te kuće. Mene pitaj kakve su uistinu njene vrijednosti. Kupi, nema nikakvih mana.“ Odgovorih: „Osim što si joj ti susjed.“

Kuća koja ima susjeda kao što si ti
Vrijedi deset krivotvorenih drahmi.
Ali, može se čovjek nadati
Da će poslije tvoje smrti vrijediti hiljadu.

Hikaja (10)

Neki pjesnik ode pred starješinu razbojnika i izrecitova mu hvalospjev. Harambaša naredi da mu skinu odjeću i istjeraju ga iz naselja. Bijednik je išao go po studeni, a onda ga napadoše psi. Htjede da uzme kamen da otjera pse, ali je zemlja bila poleđena i nije mogao da ga odlijepi. Onda reče: „Kako su podli ljudi, pse pustili, a kamenje svezali!“ Harambaša je sve to posmatrao s terase, čuo šta govori pa se nasmijao: „Učenjače, zatraži nešto od mene!“ A on će: „Tražim svoju

[64] Hasan Mejmendi - vezir i savjetnik vladarske dinastije Gaznevijan s kraja desetog i početka jedanaestog stoljeća, koju je osnovao Mahmud Gaznevi, najpoznatiji vladar te dinastije (Š. Sami: *Kamus III*, str. 1953).

odjeću ako bi mi je htio pokloniti. Više volim da odem nego tvoje darove."

Čovjek se može nadati dobru od drugih.
Ja od tebe ne očekujem dobra, ne učini mi zla!

Harambaša se smilova na njega, vrati mu njegovu odjeću, još mu dade bundu i nešto novaca.

Hikaja (11)

Neki astrolog dođe kući i vidje nepoznata čovjeka kako sjedi s njegovom ženom. Počne grditi i psovati podigne se velika buka. Neki pobožnjak, koji je to doznao, reče:

Kako možeš znati šta se događa na nebu
Ako ne znaš ko je u tvojoj kući.

Hikaja (12)

Neki hatib neprijatnog glasa mislio je da ima lijep glas pa je i gdje ne treba podvikivao i podizao ton. Ko ga sluša rekao bi da je u njegovim melodijama grakanje vrane, koja predskazuje rastanak. Ili kao da su o njemu ove riječi Kur'ana: „Ta najneprijatniji glas je revanje magarca."[65]

Kad hatib Abul-favaris66 pusti glas,
Njegov zvuk ruši grad Istahr u Farsu.

Mještani su podnosili ovu muku, ali zbog položaja i ugleda, koji je uživao, smatrali su da nije uljudno da ga uznemiruju. Najzad, jedan od hatiba tog kraja koji je gajio skrivenu netrpeljivost prema njemu, dode mu u posjetu i reče: „Usnio sam te, neka bude na dobro!" „A šta si usnio?" ,,Usnio sam da imaš prekrasan glas i da ljudi uživaju u tvojim melodijama." Hatib se malo zamisli pa reče: „Blagoslovljen je san što si

[65] Kur'an, sura Lukman, ajet 19.
[66] Abul-favaris - otac konja, podrugljiv naziv za magarca.

ga usnio, jer si mi ukazao na moju manu. Sad mi je jasno da imam ružan glas i da su ljudi uznemireni od mog glasnog učenja. Kajem se i od sada ću hutbu samo tiho učiti.“

Od društva prijatelja ja trpim štetu;

Oni moje loše osobine lijepim prikazuju.
Oni moje mane vide kao vrline i savršenstvo,
Moje trnje im izgleda kao ruža i jasmin.
Gdje su drski i bestidni dušmani
Da oni moje mane meni pokažu?

Hikaja (13)

Neki čovjek je dobrovoljno učio ezan u džamiji u Sindžaru, ali tako neprijatnim glasom da je kod slušalaca izazivao negodovanje. Osnivač džamije, neki vezir, pravedan i dobre duše, nije želio da ga uvrijedi. Reče mu: „O dobri čovječe, ova džamija ima svoje stare mujezine i svakom od njih odredio sam pet zlatnika plate. Tebi ću dati deset ako odeš u neko drugo mjesto.“ Tako se i dogovore i ovaj ode. Nakon nekog vremena susretne on emira pa mu reče: „Gospodaru, ti si meni nanio štetu što si me za deset zlatnika uklonio iz ovoga kraja. Tamo kuda sam otišao daju mi dvadeset da pređem u drugo mjesto, ali ja ne pristajem.“ Emir se grohotom nasmija pa reče: „Nemoj nipošto pristati dok ti ne daju pedeset zlatnika.“

Niko tako ne grebe čisteći blato sa stijene
Kao što tvoj ružni glas grebe srce.

Hikaja (14)

Neki čovjek ružnoga glasa učio Kur'an vrlo glasno. Jedan pobožnjak prođe pokraj njega i upita: „Kolika ti je mjesečna plata?' „Ništa!“ „Pa zašto se onda toliko mučiš?“ „Ja učim Boga radi.“ „E prestani, Boga radi“, odvrati pobožnjak.

Ako na ovaj način budeš učio Kur'an,

Uništićeš ljepotu islama i muslimanske vjere.

POGLAVLJE PETO - O LJUBAVI I MLADOSTI

Hikaja (1)

Pitali Hasana Mejmendija: „Sultan Mahmud ima mnogo naočitih robova i svaki od njih predstavlja rijetku ljepotu. Kako to da ni prema jednom od njih ne osjeća naklonosti kao prema Ajazu, koji nema bogzna kakve finoće?“ On odgovori: „Što u srce uđe, to i oku izgleda lijepo.“

Onaj kome je car naklonjen
Lijepo će izgledati kako god postupao.
Onaj koga car ne voli
Toga ne voli ni njegova rodbina.
Ako neko nekoga gleda s prezirom i omalovažavanjem,
Lice jusufovske ljepote izgledaće mu ružno.
A ako se i na zloduha gleda s naklonošću,
U oku Kerruba on izgleda kao anđeo.

Hikaja (2)

Priča se kako je u nekog gospodara bio rob rijetke ljepote, na koga je gledao s velikom naklonošću. Jednom reče nekom svom prijatelju: „Ah, taj rob ima izvanrednu ljepotu i druge lijepe osobine, samo kad ne bi pružao jezik i drsko se ponašao.“ Prijatelj odvrati: „E dragi moj, ako si iskazao naklonost, ne očekuj poslušnost, jer kad se pojavi zaljubljeni i voljeni, iščezavaju rob i gospodar.

Kad gospodar s robom vilinske ljepote
Postupa kroz šalu i smijeh,
Nije čudo ako se rob ponaša kao gospodar
I ako gospodar trpi njegove kaprice kao rob.
Rob treba da nosi vodu i pravi ciglu;
Događa se da maženi rob postane udarač pesnicom.

Hikaja (3)

Vidio sam nekoć jednog pobožnjaka koji je toliko bio obuzet ljubavlju prema jednoj ljepotici da nije mogao podnijeti ni da govori o tome. Koliko god je prijekora slušao i poniženja doživio, nije prestao da bude zaljubljen i samo je ponavljao:

Ne povlačim ruke od tvojih skuta
Makar me po njima udarala oštrim mačem.
Osim tebe, nemam drugog skloništa ni pribježišta;
Ako ću bježati, samo ću tebi bježati.

Jednom ga prekorih: „Šta se dogodilo s tvojim bistrim umom pa ga je nadvladala nezasitna strast?“ Neko vrijeme se zamislio pa odgovori:

Tamo gdje se pojavi sultan-ljubav,
Ne ostaje mjesta za ruku pobožnosti.
Kako nesrećni može časno i pošteno živjeti
Kad se do grla uvalio u kaljužu?

Hikaja (4)

Neki čovjek posta toliko nemoćan da vlada srcem da je bio spreman i od života se rastati. Predmet njegove želje bješe smrtonosni bezdan, provalija, a ne slatki zalogaj koji je zamišljao da će pasti u usta, niti ptica od koje očekuje da se uhvati u mrežu.

Ako tvoje zlato nema vrijednosti u očima ljepotice,
I zlato i blato izgledaće ti jednako vrijedni.

Jednog dana počeše ga savjetovati: „Kani se neostvarive želje, jer mnogo je ljudi koji su u okovima istih maštanja u koja si ti zapao.“ On gorko zaplaka i reče:

Prijatelji, nemojte me savjetovati
Jer moje oči čeznu samo za njom.
Ratnici snagom pesnica i pleća

Pobjeđuju neprijatelje, a ljepotice ubijaju prijatelje.

Zahtjev ljubavi ne dopušta da se odvrati srce od voljenog bića da bi se spasio svoj život.

Ako si obuzet brigom o sebi,
Lažno tvrdiš da si zaljubljen.
Ako ne uspiješ naći put do voljenog bića,
Ljubav nalaže da u tom traženju umreš.
Ako voljena dopusti, prihvatiću je za rukav,
Ako ne, odlazim da umrem na njenom pragu.

Njegovi prijatelji, koji su pratili njegovu sudbinu i saučestvovali u njegovim gorkim osjećanjima, savjetovali su ga, čak ga i u okove stavljali, ali nije pomoglo.

O, teško meni, liječnik mi preporučuje alojev sok,
A moje pohlepno tijelo traži šećer!
Nisi li čuo kako je jedna ljepotica tajno
Govorila strasnom zaljubljeniku:
„Dokle god se ti baviš sobom i o sebi,
Kakvu vrijednost imam ja u tvojim očima?“

Priča se da su careviću, koji je bio predmet njegove ljubavne čežnje, ispričali kako jedan mladić kruži poljem ljubavi i pokazuje se uporan, velikodušan i rječit, tepa nježne riječi i od njega se čuju oštroumne dosjetke; očito da mu je srce uznemireno i da je obuzet velikom čežnjom. Carević shvati da je taj mladić srcem vezan za njega i da je ovu prašinu muke i nevolje uzvitlao on, te potjera konja prema njemu. Mladić vidje da mu se približava pa zaplaka i reče:

Onaj ko me ubio meni dolazi;
Ne, srce njegovo nije se rastužilo nad žrtvom!

Koliko god mu se obraćao blagim riječima i pitanjima „odakle si, kako se zoveš, kakav zanat znaš“, nije odgovarao; toliko je bio utonuo do dna mora ljubavi, da nije mogao ni da predahne.

Makar znao napamet sedam odjeljaka Kur'ana,
Kad ti je srce uzbuđeno, ne možeš razlikovati „a“ od „b“, i “t“.

Carević ga upita:„Zašto mi ništa ne odgovaraš? Pa i ja sam iz kruga derviša, čak sam njihov odani sluga (doslovno: čak sam halka u njihovu uhu)?“

Tada on, ohrabren saosjećanjem voljene osobe, podiže glavu iz vrtloga valova ljubavi i prozbori:

Čudno je da u tvom prisustvu moj život još traje
i da mogu išta progovoriti kada ti govoriš!
Ovo izusti, uzdahnu i Istini dušu predade.
Nije čudno što je neko ubijen ljubavlju
Pred vratima čadora voljenog bića
Čuditi se je zaljubljenom
Kada uspije da ostane živ.

Hikaja (5)

Neki učenik imadaše izvanrednu ljepotu i prekrasan glas. Učitelj, pod snagom osjećanja koja mogu da se nađu kod čovjeka, ne osta ravnodušan prema njegovoj ljepoti. Ukore koje je upućivao drugoj djeci, njemu nije, a kad bi ga samoga susreo, govorio bi mu:

Toliko sam obuzet tobom, o ti, anđeoliki,
Da mi misao o sebi i ne dolazi u glavu!
Ne mogu oči zatvoriti da te ne gledaju
Makar vidio da mi strijela u oči leti.

Jednom prilikom dječak reče: „Pokloni pažnju mome odgoju koliko poklanjaš mome učenju. Ako primijetiš u mome postupku kakvu nepristojnost, koja bi se meni činila lijepom, ukaži mi na to, da se trudim da to otklonim i izmijenim!“ Učitelj će na to: „Sinko, to od drugog traži, jer očima kojima ja gledam tebe ne vidim ništa osim ono što je lijepo.“

U očima zlonamjernika - trag mu se zameo -
Vrline izgledaju kao mane.
A ako imaš jednu vrlinu, a sedamdeset mana,
Prijatelj vidi samo vrlinu.

Hikaja (6)

Sjećam se da mi je jedne noći na vrata ušao jedan drag prijatelj. Toliko sam poskočio sa svoga mjesta da sam nehotice svijeću ugasio.

U noći se pojavi slika onog koji pojavom obasja tamu,
Ostah iznenađen od sreće: Otkud ovaj sretni čas?

On sjede pored mene i poče me prekoravati: „Kakav smisao ima to što si ugasio svijeću čim si me ugledao?“ Odgovorih: „U tome su dva smisla: prvo, učinilo mi se da se sunce pojavilo; drugo, u glavi mi je sinuo ovaj stih:

Ako ti nedrag zakloni svijeću,
Ustani i ubij ga pred svima!
Ali, ako izbije draga slatkih usana i osmijeha,
Uhvati je za rukav, a svijeću ugasi.“

Hikaja (7)

Jedan čovjek reče svome prijatelju s kojim se nije dugo vidio: „Gdje si, zaželio sam te se?“ On odgovori: „Bolje je biti željan nego zlovoljan.“

Kasno si došla, o ljepotice zanosna,
Ne ispuštam skoro tvoj skut iz ruku!
Kada se draga rijetko viđa,
Treba se dovoljno nje nagledati.

Ljepotica koja dođe sa svojim prijateljima dolazi da bi mučila, jer sastanak ne prođe bez ljubomore i prepirke.

Kad mi dođeš sa društvom u posjetu,
Unosiš svađu makar došla s mirom.
Za jedan čas koji je draga provela s drugim,
Ljubomora me gotovo dotukla.
Kroz smijeh reče: „O, Sadi, ja sam svjetiljka koja sija, društvu!
šta ja imam s tim što leptirica spali sama sebe?“

Hikaja (8)

Sjećam se kako smo minulih dana moja draga i ja živjeli kao dvije bademove košpice u jednoj ljusci. Iznenada dođe vrijeme da se rastanemo. Nakon izvjesnog vremena, ona se povrati i poče me prekoravati: „Za toliko vremena ti mi nisi poslao nijednog glasonošu!“ Odgovorih: „Bojao sam se da će se oči glasonoše ozariti tvojom ljepotom, dok je to me i uskraćeno.“

O stari prijatelju, ne prisiljavaj me da se kajem riječima,
Jer ja se ne kajem ni pod prijetnjom mača!
Ljubomora me obuzima kad te neko gleda koliko želi;
Ali opet ponavljam: Ne, niko te se ne može nagledati.

Hikaja (9)

Vidio sam jednog učenog čovjeka koji je bio pao u ljubavno iskušenje prema jednoj osobi i ta njegova tajna izađe na vidjelo. Mnoge objede je podnosio i mnogo zbog toga trpio. Jedanput mu se prijateljski obratih: „Ja znam da u toj tvojoj ljubavi nema ničega nepriličnog i da tvoja ljubav ne teži za niskim ciljem. Ipak, bez obzira na takvo shvatanje, nije dostojno visokog zvanja i ugleda učenjaka sebe podvrgavati podozrenjima i trpjeti objede neukog svijeta.“ On odgovori: „O prijatelju, povuci ruku prekora od skuta moje sudbine! Ja sam više puta razmišljao o tim dobrim savjetima koje mi daješ, ali meni se čini lakšim trpjeti objede zbog nje nego podnositi odvojenost od nje, a mudri su kazali: Lakše je srce umrtvljivati nego oči okretati.“

Ko god ne može živjeti bez nje,
Ako mu bol nanosi, on mora trpjeti.
Jednoga dana zamoliti je: Poštedi me!
Koliko sam tražio oprosta zbog tog dana!
Ne smije prijatelj strahovati od prijatelja;
a sam se potpuno pokorio volji njezinoj.
Ako me ljubazno pozove sebi

Ili me ljutito otjera, ona zna šta čini!

Hikaja (10)

U ranoj mladosti, kao što se događa, što i sam znaš, družio sam se s jednom voljenom osobom, jer imađaše prekrasan glas, a vanjština - kao mlađak mjesec.

Obrazi - kao da se živom vodom napajaju;
Ko voli slast, neka gleda u šećer tih usana.

Jednog dana primijetim jedan nedoličan postupak, koji mi se nije dopao. Povukao sam svoje skute i prekinuo veze:

Idi i čini šta ti je volja;
Ako nas ne uvažavaš, radi po svome!
Čuo sam kako odlazi i govori:
Ako slijepi miš ne želi družbu sa suncem,
Sjaj sunca time se ništa ne smanjuje.
Ovo izgovori, otputova, i taj rastanak me rastuži:
Izgubih bliskost, a čovjek nije svjestan
Vrijednosti ugodnog života prije nego dođu nevolje.
Dođi i ubij me, jer umrijeti prije tebe
Ugodnije je nego živjeti bez tebe.

Međutim, po milosti Stvoritelja, nakon određenog vremena, vrati se, ali ono davudovsko grlo se izmijenilo, jusufovska ljepota izgubila svježinu, na jabučici podbratka pala prašina kao po dunji, nestalo živosti na bazaru ljepote. Očekivala je da je zagrlim, a ja se odmakoh i rekoh:

Onoga dana kada si imala ljepotu,
Otjerala si onog ko te je zanosno gledao.
Danas si prišla radi izmirenja
Kad su ti na licu izrasle „fetha“ i „damma“.

***

O proljeće rano, lišće ti je požutjelo;
Ne pristavljaj lonca, naša se vatra ugasila.
Dokle misliš hodati važno i nadmeno
Uobražavajući sebi lanjsku ljepotu i sreću?
Onome idi ko traži tebe,
Namiguj onom ko ti je mušterija.
Zelenilo u bašči, kažu, lijepo je;
Najbolje zna onaj ko to kaže.
Nježnim crtama na licu ljepotica
Srca zaljubljenika najviše streme.
Tvoj vrt je prazilukom zasađen;
Što ga više čupaš, to više izrasta.

***

Ako se i strpiš i čupaš dlačice iz obraza,
Srećni dani ljepote će zasigurno proći.
Kad bih mogao rukom držati dušu, kao ti svoju bradicu,
Ne bih joj dao da izađe do Dana proživljenja.
Obratih joj se pitanjem: „Šta se desilo s tvojim licem?
Kao da su mravi izmilili i nagrnuli oko mjeseca!
Odgovori: Ne znam šta se dogodilo s mojim licem;
Biće da se odjelo u crninu žaleći za ljepotom!

Hikaja (11)

Pitali jednog beduina: „Šta misliš o golobradim mladićima?“ On odgovori: „Nema dobra kod njih. Dok su u punoj ljepoti, grubi su i osorni, a kad ogrube, postaju ljubazni.“

Dječak, dok je lijep i prijatan,
Zajedljiv je, svojeglav i nepokoran.
Kada obradati i postane ružan,
Postaje druželjubiv i društven.

Hikaja (12)

Pitali jednog učenjaka: „Ako neko sjedi s ljepoticom u osamljenoj prostoriji, vrata zaključana, suparnici zaspali, želja navalila, strast prevladala - kao što kažu Arapi: Datule sazrele, a čuvar ne zabranjuje, - može li se on tada snagom sudržanosti spasiti od nje?“ On odgovori: „Ako se i spasi od ljepotice, od zlih jezika se neće spasiti. Čovjeku uspijeva da se spasi od svojih strasti, ali od zlih misli protivnika ne može se spasiti.“

Moguće je izaći nakraj sa svojim djelom,
Ali, svezati tuđe jezike nemoguće je.

Hikaja (13)

Zatvorili papagaja u kafez s vranom. Papagaju se smučilo od njenog ružnog izgleda pa reče: „Kakva odvratna pojava, kakav ružan izgled, kakav proklet lik, kakvo neprijatno držanje! O vrano zloguko, dabogda između mene i tebe bio razmak koliko od Istoka do Zapada!“

Ko se ujutro probudi i lice ti pogleda
Tome jutro spasonosnoga dana postaje večer.
U tvom društvu treba da se nađe zlosretnik kao ti,
Ali, zar ima na svijetu neko ravan tebi?!

Najčudnije je to što je i vrana veoma patila i tugovala zbog susjedstva s papagajem. Ponavljajući: Bože sačuvaj! Žalila se na sudbinu, trljala ruke od očajanja govoreći: „Kakva je ovo huda sreća, zla kob, varljiva sudbina, jer mome ugledu i položaju priličilo bi da s vranom - drugom šetam po ogradama vrtova!“

Za pobožnjaka dovoljno je kao zatvor to
Što je zaključan zajedno sa lutalicom, dangubom.

„Kakav sam grijeh počinila pa me je za kaznu sudbina stavila u takve okove bijede da budem u društvu ovakvog umišljenog glupaka i brbljivog nitkova?“

Niko neće doći pod zid
Na kome je tvoja slika naslikana.
Kad bi tvoje mjesto bilo u raju,
Drugi bi voljeli biti u paklu.

Ovu priču sam ispričao zato da bi ti znao da je odvratnost neznalice prema učenome sto puta veća nego mržnja učenoga prema neznalici.

Neki derviš našao se u društvu lutalica;
Jedan od njih, belhski ljepotan, reče mu:
Ako osjećaš dosadu, ne sjedi s nama namrštena lica;
I ti si među nama također nepoželjan.
Sabralo se društvo kao da je od ruža i tulipana;
Ti kao suho drvo stršiš među njima.
Kao nepovoljni vjetar, kao neugodna studen;
Kao snijeg si pao, kao led se zamrzao.

Hikaja (14)

Imao sam prijatelja sa kojim sam više godina putovao, dijelio hljeb i so. Među nama se učvrstilo veliko prijateljstvo. Jedanput on, radi male koristi, dozvoli sebi da uvrijedi moje srce, i prijateljstvo se prekinu. Pa ipak, srčana veza se produžila s obje strane. Jednog dana slušao sam da su u društvu čitali dva stiha iz moje poezije:

Kad ulazi moja ljepotica sa slatkim osmijehom,
Ona dosipa so na rane ozlijeđenih.
O, kad bi vrhovi njenih solufa dopali mojih ruku,
Kao rukavi darežljivih u ruke derviša!

Tada, nekoliko mojih prijatelja potvrde ljepotu tih stihova i mene jako pohvale. Među njima se naročito on u hvaljenju isticao, žaleći zbog gubitka starog prijateljstva i priznajući svoju grešku. Saznavši da i sa njegove strane postoji želja, poslao sam mu ove stihove i mi smo se izmirili:

Zar nije među nama bilo prijateljstva i povjerenja?

Ti si postupio okrutno i narušio prijateljstvo.
Odjednom sam srce vezao za tebe, okrenuvši se od svijeta!
Nisam znao da ćeš se tako brzo okrenuti od mene.
Ali, ako ti sada želiš mir, vrati se
I bićeš voljen više nego što si bio.

Hikaja (15)

Jednom čovjeku umrla lijepa i mlada žena, a oronula punica, zbog miraza, naseli se u zetovu kuću. Iako je patio zbog njene priče, nije imao načina da se izbavi njenog prisustva. Jedanput mu nekoliko poznanika dođu u posjetu. Jedan od njih upita: „Kako živiš bez voljenog prijatelja?“ On će na to: „Ne pada mi toliko teško što ne gledam ženu koliko što gledam punicu.“

Ruža se osula, a trnovi ostali;
Blago odneseno, a zmija ostala.[67]
Vidjeti svoje oko na vrhu koplja
Ugodnije je nego vidjeti lice dušmanina.
Treba prekinuti vezu sa hiljadu prijatelja
Da ne bih gledao tebe, jednog dušmanina.

Hikaja (16)

Sjećam se da sam u danima mladosti prolazio jednom ulicom ne bih li vidio kakvo lijepo lice. Bijaše mjesec juli, čija je žega sušila usta, a od njegovog samuma ključala je moždina u kostima. Zbog ljudske slabosti, ne mogoh izdržati sunčanu žegu, pa se sklonih u hlad jednog zida nadajući se da neko od mene otkloni julsku žegu hladnom vodom. Najednom, iz tame kućnog predvorja pojavi se takva krasota da je ne može opisati ni najrječitiji jezik. Izašla je tako kako izlazi jutro u tamnu noć, ili kako izlazi voda života iz tamnih dubina. U rukama joj čaša snježne vode, pomiješane sa šećerom i slatkim pićem. Ne znam da li je to piće bilo namirisano ružinom vodom ili je u nju kanulo nekoliko kapi

[67] Aluzija na rašireno sujevjerje da na zakopanom blagu leži zmija i čuva ga.

s njenog ružičastog lica. Ukratko, uzeh slatki napitak iz njenih prelijepih ruku, ispih ga i počeh ponovo živjeti.

U srcu mi bijaše takva žeđ, koju jedva da je mogla ugasiti
Bistra voda, makar ispio sva mora!
Blažen onaj srećnik čije oči
Svako jutro gledaju ovakvo lice!
Opijeni pićem otrijezni se u ponoć,
Opijeni krčmaricom - na Sudnji dan izjutra!

Hikaja (17)

Jedne godine Muhammed Hvarezm-šah[68] - da mu se Bog smiluje - radi nekog interesa zaželje da sklopi mir s Hitajcima. Ja sam ušao u glavnu džamiju u Kašgaru i opazih jednog mladića lijepog koliko čovjek može biti lijep, i o čijoj se ljepoti u pričama i poslovicama priča.

Učitelj te naučio svim čarolijama kojim srca osvajaš,
Naučio te okrutnosti, oholosti, jordamu i mučenju.
Čovjeka takvog lika, ćudi, stasa i držanja
Ne vidjeh, možda je sve to od vile naučio!

U rukama je držao „Uvod u sintaksu“ od Zamahšerija[69] i čitao: „Zejd istukao Amra, glagolska radnja prelazi na Amra“. Rekoh mu: „Sinko, Hvarezm i Hitaj sklopiše mir, a kod Zejda i Amra još traje neprijateljstvo!“ On se nasmija i zapita me odakle sam. Odgovorih:

---

[68] Muhammed Hvarezm-šah - sedmi i najpoznatiji vladar iz dinastije Hvarezmšahijan, koja je vladala u Hvarezmu, a poslije i drugim predjelima srednje Azije 491-628/1098-1134, dakle 137 godina. Ova dinastija je došla na vlast uz pomoć seldžučke vladarske dinastije, koju je kasnije zamijenila. Dinastiju je srušio mongolski vladar Džingiz-han, jedan od najvećih i najkrvavijih vladara svijeta. Umro je 624/1227. (S. Sami: *Kamus, III*, str. 1888 i 20651.)

[69] Zamahšeri - Mahmud ibn Omar, poznati učenjak i književnik s kraja Xl i početka XII vijeka, naročito u oblasti arapskog jezika književnosti, tefsira, hadisa i fikha. Od mnogih djela koja je napisao, najpoznatije mu je Keššaf (komentar Kur'ana). Bio je mutezilljskog mezheba (Š. Sami: *Kamus, IV*, str. 2421).

„Pokrajina Širaz.“ On će na to: „Znaš li neke Sadijeve stihove?“ Ja izrecitovah:

Ja se susreo s gramatičarem, koji je srdito nasrnuo
Na mene kao što nasrće Zejd na Amra.

Jedan časak se pognuo u razmišljanju, pa progovori: „Većina Sadijevih stihova u ovom kraju je na perzijskom. Ako koji izgovoriš na perzijskom, biće lakše shvatiti, jer postoji izreka: Govori ljudima prema mogućnostima njihova uma! Ja izrekoh:

Dok si ti obuzet gramatikom,
To mi iz srca istjeruje strpljenje.
O ti, u čiju mrežu su dospjela srca zaljubljenika,
Mi se bavimo tobom, a ti Zejdom i Amrom.

Sutradan, kad odlučih da krenem dalje, rekli su mu: „Pa taj nepoznati, to je Sadi!“ On dotrča meni i, ljubazno se izvinjavajući, sažaljivo reče: „Zašto tako dugo nisi kazao: Eto, ja sam Sadi, da bih se mogao opasati pojasom služenja, u znak zahvalnosti za dolazak tako uglednog čovjeka!“ Rekoh: „U tvojoj prisutnosti ponesta mi glasa da kažem: To sam ja.“ On uzviknu: „Da li bi se, još koji dan, odmorio u ovom kraju, da bismo se okoristili služeći ti i ukazujući ti pažnju!“ Odgovorih: „Ne mogu, a zašto, reći če ti ova priča:

Vidio sam jednog mudraca u gorama,
Od svega na svijetu zadovoljio se jednom pećinom.
Upitah ga: Zašto ne ideš u grad
Da srce rasteretiš tolikih briga?
On odgovori: Tamo su mnoge anđeolike ljepotice,
A gdje se stvori mnogo blata, zaglibe se i slonovi.“

Ovo sam rekao, izljubismo jedan drugom lice i čelo i oprostismo se.

Kakva je korist poljubiti lice drage
I u taj čas se s njom oprostiti?
Opraštala se, priča se, jabuka sa jaranicama,
A lice joj s jedne strane rumeno, a s druge - žuto.

Ako ne umrem na dan rastanka od tuge,
Nemojte smatrati da sam vjeran u ljubavi.

Hikaja (18)

Neki derviš bijaše nam saputnik u karavani prema Hidžazu. Jedan arapski emir darova mu sto zlatnika da ih potroši u dobrotvorne svrhe na hodočašću. Iznenada hufadžaski[70] pljačkaši napadoše karavanu i opljačkaše nas do gole kože. Trgovci su počeli plakati, kukati i beskorisno zvati u pomoć.

Bilo da plačeš, bilo da jaučeš,
Pljačkaš ti neće povratiti zlato.

Jedino onaj čestiti derviš osta miran, i bez ikakva uzbuđenja. Upitah ga: „Zar nisu razbojnici odnijeli i one tvoje zlatnike?“ On odgovori: „Da, odnijeli su, ali ja nisam bio za njih toliko vezan da bi se odveć srce ražalostilo kada se od njih rastajem.“

Ne treba se srcem vezati ni za šta i ni za koga;
Jer, srce odvojiti od toga teško je.

Rekoh: „To što si ti kazao odgovara i mome stanju. U mladosti drugovah s jednim mladićem i bijah iskreno vezan za njega, toliko da je njegova finoća bila Kibla mojih očiju, a druženje s njim bilo je cilj i izvor moga života.“

Možda se anđeli na nebu mogu porediti, ali
Na zemlji se ne može naći čovjek takve finoće.
Tako mi prijateljstva, haram je družiti se s nekim poslije njega
Jer ni iz jednog zametka neće se roditi čovjek takve finoće.

Iznenada, noga njegovog življenja upade u glinu smrtnog časa, podiže se dim rastanka iz njegovog doma. Danima sam sjedio na njegovu grobu, i evo šta sam govorio o rastanku s njim:

O, da je onog dana kada se zabio trn smrti u tvoju nogu,

[70] Hufadža - beduinsko pleme koje se bavilo pljačkanjem hodočasnika.

Ruka sudbine udarila mene smrtonosnim mačem,
Da danas moje oči ne gledaju svijet bez tebe!
Evo me na tvom grobu, posut od žalosti prahom po glavi!
Taj, kome nije dolazio mir ni san
Dok ga ne bi obasuli ružama i jasminom, -
Hod sudbine prosu ružu njegova lica,
Nad njegovim grobom trnje je izraslo.

Nakon rastanka s njim čvrsto sam odlučio da ćilim želja savijem i da ostatak života provedem ne približavajući se nićijem društvu.

Koristi od mora bile bi dobre da nije straha od valova;
Ugodno bi bilo družiti se s ružom da nije trnja.
Jučer sam kao paun ponosno šetao po vrtu sastanka;
Danas, zbog rastanka s voljenom savijam se kao zmija.

Hikaja (19)

Nekome od arapskih careva ispričali šta se dogodilo Medžnunu, koji je bio obuzet ljubavlju prema Lejli, o njegovim preživljavanjima, i o tome što je uz svu učenost i rječitost tumarao pustinjom ispustivši iz ruku uzde volje i razbora. Car naredi da ga dovedu pa ga poče prekoravati: „Kakav si porok vidio u dostojanstvu ljudske duše pa si poprimio narav divljih životinja i napustio druženje s ljudima?“ Medžnun odgovori:

Mnogi prijatelji su me prekoravali zbog ljubavi prema njoj.
Zar nisu nikada nju vidjeli da bi našli opravdanje za mene?
O, kad bi oni koji mene prekoravaju
Vidjeli tvoje lice, o ti što srca plijeniš!
Pred tvojim pogledom, oni bi umjesto narandži,
Izbezumljeni tvojom ljepotom, svoje ruke rezali.[71]

[71] Ovdje je aluzija na ono mjesto u Kur'anu na koje se nadovezuje legenda po kojoj je vjerovjesnik Jusuf dospio na dvor faraona u Egiptu; tu se u njega zaljubi faraonova žena Zulejha. Zbog toga je blia prekoravana od svojih prijateljica. Ona ih jednom pozove na gozbu, dade im u ruke voće i noževe, a onda pred njih izvede slugu Jusufa. Zanesene njegovom ljepotom, one su izranile svoje prste noževima.

Da bi se dovela u sklad suština istine sa načinom njenog utvrđivanja: „To je onaj zbog kog ste vi mene prekoravale“[72] - car zaželi da vidi Lejlinu ljepotu, kakva je to slika koja je izazvala toliko uznemirenosti, pa naredi da je traže. Obišli su sva arapska plemena, pronašli je i doveli pred cara, u dvorište dvorca. Car baci pogled na njenu tjelesnu građu i ugleda crnoputu slabašnu djevojku. Izgledala je bijedno, jer je i posljednja sluškinja iz njegovog harema ljepotom bila ispred nje i raskoši i krasotom je nadmašivala. Medžnun svojom bistrinom i pronicljivošću shvati to pa reče: „Na Lejlinu ljepotu treba gledati očima Medžnuna - da bi ti postala jasna tajna blaženstva gledanja njena lica.“

Kada bi slušala priče o pasištima što dolaze do mojih ušiju,
Grlica sa pasišta plakala bi zajedno sa mnom.
O prijatelji, kažite onome koji nije obolio od ljubavi:
Ne znaš ti šta se događa u srcu zaljubljenog!
Zdravi ne znaju za bolove rana;
O svojoj boli ću pričati samo onome ko boluje istu bol.
Beskorisno je pričati o osici onome
Ko u svom životu nije osjetio ubod žaoke!
Dokle god se ti ne budeš našao u mom položaju,
Moj položaj će ti izgledati kao obična priča.
Moju bol ne upoređuj s boli drugoga,
U njega je so u rukama, u mene so na ranama.

Hikaja (20)

Priča se da je kadija Hamadana bio zanesen ljepotom sina jednog kovača i potkovica njegova srca bila zažarena na njegovom ljubavnom ognju. Dugo ga je posvuda tražio, iščekivao i za njim jurio, govoreći o svom preživljavanju:

Za oko mi zapeo onaj vitki visoki čempres;

---

[72] Kur'an, sura Jusuf, ajet 32

Ugrabio mi srce iz ruku i bacio pod noge.
Te drske oči pritežu srce omčom;
Ako želiš da nekom srce ne daš, zatvaraj oči.

Čuo sam da je on susreo kadiju na putu. Nešto je čuo o tom ponašanju i bio je time jako uvrijeđen. Bez ustezanja poče ga grditi, psovati, podiže kamen da ga udari i ne osta nikakve uvrede koju mu nije nanio. Kadija reče jednom čestitom i uvaženom učenjaku koji je s njim išao:

Pogledaj tog ljepotana kako se razjario,
Gledaj njegov slatki nabor među natmurenim obrvama.
U arapskim krajevima kažu:
Udarac voljenog, to je datula.
Šaku preko zuba dobiti od tvoje ruke
Ugodnije je nego jesti hljeb iz svoje ruke.
Tim više što od njegove nepristojnosti dopire miris naklonosti.
Nezrelo grožde ima kiseo okus;
Strpi se dva-tri dana, postaće slatko!

Ovo izgovori i vrati se u svoju sudnicu. Nekoliko uglednih i veoma cijenjenih ljudi, koji su pripadali njegovom sudskom vijeću, poljubiše pred njim zemlju u znak službeničke pokornosti govoreći: „S vašim dopuštenjem htjeli bismo nešto reći, iako to nije u skladu sa pristojnošću i riječima mudraca, koji kažu:

Nije red o svemu raspravljati;
Zapažati greške velikih, to je greška.

Ali, s obzirom na to da su dobročinstva vaše visosti stalno pratila život ovih sluga, to što mi priznajemo dobročinstvom - ne pokazati javno, bilo bi također grijeh. Pravi put i način je taj da se ti ne predaješ želji za ovim mladićem i da saviješ ćilimak žudnje; jer, kadijski položaj je visok i ne smiješ ga prljati mrskim grijehom! Eto, društvo (tvoje) je takvo kako si vidio, a riječi (njihove) takve kako si čuo.“

Neko ko je počinio mnogo bestidnosti -
Zar vodi računa o nečijoj časti?

Često čast čestitog pedesetogodišnjaka
Biva zgažena nogama jednog nevaljca.

Kadija se iskreno obradova savjetima prijatelja i pohvali ih za njihova plemenita razmišljanja, te još dodade: „Mišljenja dragih prijatelja o sretnom ishodu mojih djela potpuno su tačna, u to nema sumnje, međutim:

Prekoravaj i grdi mene koliko hoćeš,
Crninu sa crnca nije moguće saprati!
Ničim nije moguće mene prisiliti da te zaboravim.
Ja, to je zmija razmrskane glave, moram se uvijati.

Rekavši to, posla ljude da ispitaju stanje njegovo i potroši silne novce, jer kaže se: U koga je zlato na vagi, u toga je sila u rukama, a onaj ko nema bogatstva, nema nikoga na svijetu.

Svako ko vidi zlato saginje glavu
Makar bio kantar sa željeznom polugom.

Ukratko, jedne noći on se osamio i te noći načelnik grada dozna da kadija noć provodi s vinom u glavi, mladošću u zagrljaju, od uživanja nespava i ovu pjesmu pjeva:

Noćas vjerovatno ne pjeva u pravo vrijeme ovaj pijetao,
Jer, zaljubljeni se nisu zasitili zagrljaja i poljubaca
Dojke drage u uvojcima sjajnih pletenica -
Kao lopta od slonovače u krivini „čugana“ od ebanovine!
Onog časa kada je zavodljivo oko u snu,
Budan budi - da život ne prođe uzalud!
Dok ne čuješ zov mujezina na jutarnji namaz
Ili bubnjanje doboša iz dvorca atabegova,
Glupo je odvajati usne od prekrasnih usana
Zbog praznog pijeva i krika pijetlova.

Dok se kadija nalazio u takvom stanju, jedan od njegovih sluga dođe i povika: „Šta sjediš! Ustaj i bježi kud te noge nose, zavidnici su te optužili, a možda su istinu kazali. Dok je vatra smutnje još mala, možda

ćemo uspjeti da je ugasimo vodom razumnih postupaka, da, nedaj Bože, sutra, kad se razgori, ne bi zahvatila cijeli svijet.“

Kadija ga pogleda i sa osmijehom prozbori:

Zar lav koji je zario kandže u lovinu,
Da se uznemiri što psi laju?
Priljubi lice licu voljene,
A neprijatej nek grize sebi prste.

Te noći obavijeste cara: „U tvom carstvu dogodilo se to i takvo odvratno djelo, pa šta naređuješ?“

Car, reče: „Ja ga poznajem kao učenog čovjeka ovog stoljeća i kao rijetkog u ovom vremenu. Može biti da dušmani o njemu laži iznose. Ne vjerujem tim riječima dok ne vidim vlastitim očima, jer mudraci kažu:

U gnjevu brzo hvatati rukom za mač,
Znači zubima gristi prste od kajanja.“

Čuo sam da se car u rano jutro, s nekoliko povjerljivih osoba iz svoje pratnje, približio kadiji do jastuka. Opazi da svijeća uspravno stoji, voljena osoba sjedi, vino proliveno, čaša razbijena, kadija u snu pijanstva, potpuno nesvjestan šta se događa. Car zastade i poče ga lagano buditi: „Ustaj, sunce izašlo!“ Kadija shvati kakva je situacija pa upita: „S koje strane je izašlo?“ Car odgovori: „Sa Istoka!“. Kadija nastavi: „Hvala Bogu, vrata pokajanja još su otvorena, jer hadis kaže: ‘Vrata pokajanja Božjim robovima nisu zatvorena sve dok se sunce ne pojavi sa Zapada’. Molim oprost od Tebe, moj Bože, i kajem se pred Tobom!“

Ove dvije stvari su me navele na grijeh:
Zla sudbina i kratka pamet.
Ako me podvrgneš kazni, to i zaslužujem;
Ako mi oprostiš, oprost i jeste bolji od kazne.

Car uzviknu: „Kajanje u tvom položaju, kada si svjestan svoje propasti, beskorisno je: ‘Vjerovanje im ne bi koristilo kada bi doživjeli kaznu našu...’“[73]

Kakve koristi ima kajanje za nedjelo,
Jer ne možeš nabaciti omču na dvorac.
Neka i visoki povuče ruke od voćnih plodova
Kada niski ne može dohvatiti rukom granje.

Ti nećeš uspjeti da se spasiš poslije ovakvog nedostojnog djela koje je izašlo na vidjelo.”

Ovo car izreče, a dželati se baciše na kadiju.

On uzviknu: „Ostala mi je još jedna riječ na službi Sultanu.“ Car to čuje pa upita: „A šta to?“ Kadija reče:

Iako si mahnuo na mene rukavom prijekora,
Nemoj se nadati da ću povući ruke od tvojih skuta.
Iako je spasenje nemoguće zbog moga grijeha,
Ipak postoji nada u plemenitost koju imaš.

Car će na to: „Izrekao si ugodnu i lijepu riječ, koja se rijetko čuje, ali je razumu neprihvatljivo i zakonu suprotno da to današnja oštroumnost i rječitost spasi od kazne moje ruke. Mislim da je najbolje da te dam baciti sa tvrđave, da bi drugi primili savjet i urazumili se!“ Kadija reče: „O gospodaru svijeta! Ja sam hranjen dobročinstvima ovoga doma i ovaj grijeh nisam počinio ja sâm. Baci s kule drugoga, da bih se ja urazumio i pameti dozvao.“ Cara obuze smijeh i milostivo odusta od teške kazne, a onima koji su tražili da se pogubi reče:

Svi vi koji ste nosioci vlastitih grijeha
Ne prekoravajte druge za njihove poroke.

Hikaja (21)

Neki pošteni i čestiti mladić bijaše
Zaljubljen u drugu časnu i poštenu osobu.

---

[73] Kur'an, sura Mu'min, ajet 85.

Pročitao sam da su oboje u Velikom moru
Pali zajedno u morski đerdap.
Kad je mornar potrčao da ga prihvati za ruku,
Da ne bi umro u takvom stanju,
Povika u uzburkanim valovima:
Ostavi mene, a prihvati ruku moje drage!
Pri tim riječima zadesi ga smrtni čas
! čulo se samo kako je ispuštajući dušu rekao:
Ne slušaj priče o ljubavi od onog pustomelje
Koji u nevolji zaboravlja prijateljstvo.
Kako su proživjeli zaljubljeni svoj život,
Iskusnog starca poslušaj da bi saznao.
Jer puteve i pravila ljubavi znade Sadi tako
Kako znaju arapski jezik u Bagdadu.
Veži se srcem za voljenu osobu koju imaš,
A potom zatvori oči, ne gledaj na sav ostali svijet.
Da je Medžnun, zaljubljenik u Lejlu, živ,
On bi napisao priču o ljubavi iz ove knjige.

POGLAVLJE ŠESTO - O NEMOĆI I STAROSTI

Hikaja (1)

Jednom sam vodio rasprave s grupom učenjaka u glavnoj džamiji Damaska kad jedan mladić uđe na vrata i upita: „Ima li među vama neko ko zna perzijski jezik?“ Pokazaše na mene, a ja zapitah: „Šta je dobroga?“ Na to će on: „Jedan stopedesetogodišnji starac nalazi se pri posljednjem izdisaju, govori nešto na perzijskom, a mi ne razumijemo. Ako bi se smilovao i potrudio da pođeš, dobićeš nagradu, može biti da on ostavlja oporuku.“

Kad sam došao do njegova uzglavlja, on je izgovarao ove riječi:

Mislio sam da udahnem nekoliko dahova kako ja želim.
Nažalost, put disanja je zatvoren.
O, žalosti! Za šarenim stolnjakom života
Pojedosmo samo jedan zalogaj, a već nam rekoše: Dosta!“

Značenje tih riječi saopćio sam na arapskom Sirijcima, a oni su se iščuđavali njegovom dugom životu i njegovom žaljenju što se rastaje sa životom na ovom svijetu. Ja upitah: „Kako ti je u takvom stanju?“ Odgovori: „Šta da kažem?

Jesi li vidio kakvu bol trpi čovjek
Kada mu iz usta vade jedan zub?
Zamisli sada kakvo je njegovo stanje u času
Kada mu iz dragog tijela odlazi duša!“

Rekoh: „Izbij iz glave misao o smrti i ne daj strahu da nadvlada prirodu, jer grčki filozofi su kazali: 'Kako god i koliko god se osjećao zdrav i snažan, ne možeš se nadati besmrtnosti'. Međutim, ni najstrašnija bolest ne znači neizbježan kraj. Ako zapovijediš, pozvaću liječnika da te liječi.“ On otvori oči, nasmiješi se i progovori:

Iskusni liječnik počinje da se uznemiruje
Kad vidi senilnog, nemoćnog bolesnika.

Domaćin je zabavljen ukrašavanjem dvorca,
A dvorac u temeljima ruševan i klimav.
Starac stenje i bori se s dušom u agoniji,
A starica mu čisti i maže obuću.
Kada je narušena ravnoteža zdravlja,
Ne pomaže ni ljekarstvo ni nadriljekarstvo.

Hikaja (2)

Jedan starac je pričao: „Kad sam se oženio, ukrasio sam sobu ružama, sjedio s mladom u osami, srcem se za nju vezao i stalno je posmatrao. Noćima nisam spavao nego sam joj pričao zanimljive priče i šaljive dosjetke ne bi li se privikla na mene i prestala me izbjegavati. Jedne večeri joj rekoh: Velika sreća ti je bila prijateljica, oči su joj bile budne, pa si dospjela u društvo iskusnog i obrazovanog starca, koji je obišao svijet, staloženog, koji je okušao i vrelo i studeno, koji je iskusio dobro i zlo, koji zna da cijeni prijateljstvo, koji ispunjava zahtjeve ljubavi, dobar i ljubazan, fine naravi i slatke riječi.

Da bih pridobio tvoje srce,
Neću se uvrijediti ako bi me i uvrijedila.
Kad bi se hranila šećerom kao papagaj,
dušu bih žrtvovao brinući se za tobom.

Ti nisi dopala u ruke mladića umišljenog, hirovitog, zajedljivog, skitnice, koji svake minute smišlja novu strast a svake sekunde mijenja mišljenje, svake noći spava na drugom mjestu, svakog dana uzima drugu ljubavnicu.

Krasni mladići, lica kao mjesec,
Ni prema kome ne čuvaju vjernost.
Ne očekuj vjernost od slavuja,
Jer oni svakog trena pjevaju drugoj ruži.

Naprotiv, starci žive razumno i čestito, a ne po zahtjevima mladalačke gluposti i neznanja.

Traži boljeg od sebe i iskoristi svaku priliku
Da što manje vremena provodiš s takvim kao što si sâm".

Toliko sam govorio u ovom smislu, nastavio je starac, da sam bio uvjeren kako je njeno srce palo u moju mrežu i postalo moj plijen. Najednom, ona ispusti duboki i bolan uzdah i reče: „Sve to što si izrekao, na vagi moje pameti nema težine ni koliko jedna jedina riječ što sam je čula od svoje dadilje koja je rekla: Za mladu ženu bolja je strijela u slabini nego starac pokraj nje."

Kada vidi pred suprugom svojim
Nešto mlohavo poput usana onoga koji posti,
Ona kaže: S njim je to nekakav mrtvac,
A bajanje se vrši samo nad onim koji spava.
Ako žena ustaje nezadovoljna iz zagrljaja muškarca,
U njihovoj kući česta je svađa i razdor.
U starca koji ne može ustati s mjesta
Bez štapa, zar može ustati štap?

Jednom riječju, pokazalo se da je nemoguće da živimo složno, i razveli smo se. Kad je istekao „iddet", udali su je za jednog mladića plahovitog, namrštenog, siromašnog i zlobnog. Trpjela je udarce i uvrede, neimaštinu i životne tegobe, a stalno zahvaljivala Gospodaru za milost i blagodat riječima: „Hvala Bogu, izbavila sam se iz onih muka i dospjela u ovo sigurno blaženstvo."

Bez obzira na svu tvoju nepravdu i grubu narav,
Ja brinem brigu o tebi, jer si lijep.
Da gorim s tobom zajedno u paklu,
Bolje je nego da sam s drugim u raju.
Miris bijelog luka iz usta ljepotana
Prijatniji je nego miris ruže iz ruku nedraga.

Hikaja (3)

Bio sam gost kod nekog starca u Dijarbekru. Bio je veoma bogat i imao naočitog sina. Jedne večeri je pričao: „Do ovoga dječaka nisam

imao djece. U ovoj dolini ima jedno sveto drvo, koje ljudi posjećuju da bi se tamo molili Bogu, da im usliši neke želje i udovolji potrebama. Noćima sam se pod tim drvetom molio Bogu dok mi je darovao ovo dijete.“ Čuo sam kako dječak tiho govori svojim drugovima: „Eh, kad bih ja znao gdje se nalazi to drvo, molio bih se da moj otac umre.“ Domaćin se radovao kako mu je sin pametan, a dječak se rugao da mu je otac ostario i omatušio.

Mnogo je ljeta prohujalo nad tobom,
A ti nijednom ne ode na očev grob.
Šta si dobro uradio za svoga oca
Da bi isto očekivao od svoga sina?

Hikaja (4)

Zanesen mladošću, jednog dana sam žestoko jurio putem, a uveče pao od iznemoglosti pod jednim brežuljkom. Neki onemoćali starac, koji se vukao iza karavana, dođe i reče: „Zašto ležiš, ovo nije mjesto za spavanje?“ Odgovorih: „Kako ću ići kad noge ne mogu da me nose?“ Starac će: „Zar nisi čuo da su mudri ljudi kazali: Ići i odmarati se bolje je nego trčati pa pasti s nogu od umora.

O ti, koji želiš stići do konačišta, ne žuri,
Poslušaj moj savjet, uči se strpljenju!
Arapski konj brzo pretrči udaljenost od dva dana hoda,
A kamila ide polako danima i noćima.

Hikaja (5)

U našem društvu bijaše jedan mladić, živahan, oštrouman, veseo i slatkorječiv. U njegovu srcu ne bijaše nikakve brige, a usne mu stalno razvučene u osmijeh. Prođe neko vrijeme a ne sretosmo ga. A onda, kad sam ga vidio, bio se oženio, narodila se djeca, korijen njegovog veselja posječen, a ruža njegovih želja i čežnji uvehla. Upitah ga: „Kako si, kako živiš?“ Odgovori: „Otkako sam izrodio djecu, ne ponašam se više djetinjasto.“

Čemu mladost kad su sijede vlasi zamijenile uvojke?
Smjena vremena je dovoljan predznak i upozorenje.
Kad ostariš, diži ruke od djetinjstva,
Igru i šalu ostavi mladosti.
Mladalačku radost ne traži u starca
Jer voda koja je protekla, nikad se u korito ne vraća.
Kad usjev sazrije do žetve,
On se ne njiše kao kad je bio zelen.
Vrijeme mladosti minu, izmače mi se iz ruku,
Eh, žalosti za tim blaženim vremenom!
Minu u nepovrat snaga lavlje šape,
Sad se zadovoljavam komadom sira, poput lovačkog psa.
Jedna starica obojila vlasi u crno.
Rekoh joj: Ej starice,
Možeš kosu bojiti u crno,
Ali nećeš ispraviti povijena leđa.

Hikaja (6)

Jedanput sam, u mladalačkoj gluposti, povisio glas na majku. Uvrijeđena, sjela je u ugao i plačući ponavljala: „Zar si zaboravio svoje djetinjstvo pa se tako grubo ponašaš?“

Kako je lijepo kazala starica svome sinu
Kad ga je vidjela snažnog poput slona,
koji može da prevrne tigra.
Kad bi se sjećao svoga djetinjstva,
Kad si bio bespomoćan u mom naručju,
Ne bi mi danas nanosio uvrede
Kad si snažan kao lav, a ja starica.

Hikaja (7)

Nekom se škrtom bogatašu razboli sin. Dobronamjerni ljudi mu rekoše: „Savjetujemo ti da radi njegovog ozdravljenja proučiš Kur'an ili

zakolješ kurban.“ Načas se zamisli pa reče: „Bolje je proučiti Kur'an, jer stado je daleko.“ Jedan pobožnjak to ču pa povika: „Dao je prednost čitanju Kur'ana stoga što se on nalazi na vrhu jezika, a zlato mu je usred srca.“

O, kako bi im bilo žao saginjati glavu radi namaza
Ako bi se time morala davati nekome pomoć.
Zbog jednog dinara oni zapadaju u glinu poput magarca,
A ako kažeš da jednom prouče „El-hamd”[74]*, uče sto puta.*

Hikaja (8)

Pitali nekog starca: „Zašto se ne ženiš?“ Odgovori: „Od starica nema nikakvog zadovoljstva.“ Rekoše mu: „Ženi se mladom, bogat si.” Odgovori: „Ako se meni, starcu, ne dopadaju starice, kako će se njoj mladoj javiti ljubav i prijateljstvo prema starcu?“

Snaga treba ženi, a ne zlato;
Šargarepa joj je draža nego deset „menna” mesa.

Hikaja (9)

Čuo sam ovih dana da je jedan starac smislio u staračkoj glavi da nađe sebi dragu.

Zaprosi lijepu djevojku po imenu Dževher
I sakri je od pogleda ljudi kao kutiju s draguljima.
Kad su prošli svečani svadbeni običaji,
Pri prvoj navali starčev štap se opusti i savije.
Netegao luk, ali nije pogodio cilj, jer nije mogao prošiti
Platno od čvrste materije, osim željeznom iglom.
Poče se žaliti prijateljima i dokazivati;
Navodno, žena mu pokupila imetak i otišla.
Između muža i žene nastade svada i smutnja
Pa stvar dođe do ćehaje i kadije, a Sadi reče:

[74] Kur'an, sura Fatiha, ajet 1.

Za sve svađe i podlosti djevojka nije kriva;
Kako se može bušiti biser kad ruka drhti?

POGLAVLJE SEDMO - O UTICAJU ODGOJA

Hikaja (1)

Neki vezir imađaše glupa sina pa ga pošalje jednom učenom čovjeku i naloži mu: „Podučavaj ovog momka, možda će postati pametan.“ Dugo vremena ga je podučavao, ali bez uspjeha. Pošalje on jednog čovjeka dječakovu ocu s porukom: „Ne postaje pametniji, čak je i mene iz pameti istjerao i zaglupio.“

Ako je bit nečije naravi prijemčiva,
Odgoj će imati uticaja na njega.
Međutim, nikakvo glačanje neće dati sjaj
Gvoždu slaba kvaliteta.
Psa kupaj u sedam mora,
Što se više kvasi, biva prljaviji.
Isaov magarac, ako ga odvedu u Meku,
Kada se vrati, ostaje magarac kao i prije.

Hikaja (2)

Neki mudrac savjetovaše svoje sinove: „Draga djeco, naučite neki zanat, jer bogatstvo i ovosvjetska blaga ne zaslužuju pouzdanje. I srebro i zlato na ovom svijetu pretvaraju se u gubitak: ili kradljivac odnese, ili vlasnik malo pomalo potroši, a zanat - to je živo vrelo i trajno bogatstvo. Ako čovjek koji ima neki zanat izgubi vlast, nema brige, jer znanje u njegovoj duši - to je pravo bogatstvo. Kuda god išao, nailazi na uvažavanje, posa+uju ga u pročelje, na počasno mjesto. Čovjek koji nema zanata živi u bijedi i trpi nedaće.

Teško je, privikavši se na vlast, potčiniti se vlasti drugoga;
Teško je onome ko je navikao na udobnost trpjeti samovolju drugoga.
Jedanput nasta metež u Siriji,

Svako se diže iz svog kutka:
Učeni seljački sinovi
Postaše carski veziri;
Slaboumni sinovi vezira
Odoše u sela da žive u bijedi.
Ako želiš očevo nasljedstvo, znanje očevo nauči,
Jer očevo bogatstvo se može potrošiti za jedan dan.

Hikaja (3)

Neki učenjak podučavao carevića. On ga je neštedimice šibao i žestoko kažnjavao. Jednog dana dječak, pošto nije mogao dalje da podnosi, potuži se ocu skinuvši odjeću sa izranjenog tijela. Otac se sažali na sina, pozove učitelja i reče mu: „Takva kažnjavanja i šibanja, koja si činio mome sinu, nisi činio sinovima drugih podanika. Kakav je razlog tome?“ Učitelj odgovori: „Razlog je u tome što treba govoriti promišljeno, a postupati dostojanstveno. To se odnosi na sve ljude općenito, a na careve posebno, zato što se naširoko priča o svemu što oni rade i govore, a riječi i djela običnih ljudi nemaju takvog značaja.“

Ako derviš učini sto nepodobnosti,
Njegovi drugovi ne primjećuju ni jedne od sto.
Ali ako neki car ispriča samo jednu neumjesnu šalu,
Nju raznesu iz jedne zemlje u drugu.

Učitelj, kada poučava carevića i utiče na njegov odgoj - neka Bog da da stasaju i podrastu s lijepim odgojem - mora da se založi više nego kada poučava sinove običnih ljudi.

Svako koga u djetinjstvu ne odgajaju
U zrelosti biće lišen sreće.
Sirovu šipku savijaj kako ti je volja,
Suha se može ispraviti samo na vatri.

Caru se svidješe dobri savjeti učenjaka i njegovo rasuđivanje pri odgovoru. On mu podari počasnu odjeću, nagradi ga i dodijeli mu unapređenje u službi.

Hikaja (4)

Vidio sam jednog učitelja u zemljama Magriba: namrgođenog, britka jezika, opake naravi, nečovječnog, pohlepnog i naprasnog. Pri pogledu na njega, kvarilo se raspoloženje muslimana, a kad bi učio Kur'an, punio bi srca ljudi mučninom. Više čestitih dječaka i neporočnih djevojčica trpjeli su mučenja njegovih opakih ruku. Nisu se usuđivali da riječ progovore ili da se nasmiju. Sad je jednog šamarao po srebrenastom obrazu, sad je drugog šibao po kristalnim potkoljenicama. Ukratko, čuo sam da su ljudi upoznali njegovu prljavu dušu, istukli ga i otjerali, a školu predali jednom dobrom, čestitom, plemenitom i osjećajnom čovjeku; govorio je samo kada je bilo potrebno i nikada nije vrijeđao ljude. Kod djece je nestalo straha od surovosti onog drugog učitelja, svi su redom postali nestašni. Uzdajući se u njegovu blagost, odbacili su učenje, najviše vremena provodili u igri, a neispisane tablice razbijali jedan drugome o glavu.

Ako učitelj nije strog,
Djeca će se igrati „medvjedčića“ na bazaru.

Nakon dvije sedmice, kad sam došao u tu džamiju, vidio sam da su prvog učitelja udobrovoljili i vratili ga na njegovo mjesto. Uistinu iznenađen, uzviknuh: „Nema sile osim u Boga! - Zašto su tog đavola opet doveli da bude učitelj anđelima?“ Slušao je to jedan oštrouman i iskusan starac, nasmijao se i rekao:

Neki car dao sina u školu
Objesivši mu na grudi srebrenu tablicu.
Na toj tablici bilo je zlatom upisano:
Strogost učitelja je bolja nego nježnost roditelja!

Hikaja (5)

Sinu jednog pobožnjaka, poslije smrti njegovih stričeva, dopalo u nasljedstvo veliko bogatstvo. Počne on rasipno živjeti, novcem se razbacivati i neštedimice trošiti. Ukratko, nije bilo nikakva poroka i

grijeha koji nije činio, nikakvog opojnog pića koje nije ispijao. Jednog dana počeo sam ga savjetovati: „Sinko, prihod je voda koja protiče, a život - to je vodenica koja se okreće; to znači da obilno trošiti može samo onaj ko ima trajan prihod.

Ako nemaš prihoda, smanji rashod!
Jer, mornari pjevaju ovakvu pjesmu:
Kada kiša ne bi padala u planinama,
Rijeka Tigris bi presušila za godinu dana.

Sinko, pamet u glavu, razumno postupaj, ostavi provod i zabavu, jer kada bogatstva nestane, podnosićeš neimaštinu i kajati se.“ Mladić, zanesen uživanjem u piću, pjesmi i muzici, ne posluša ove savjete pa poče na njih prigovarati: „Zagorčavati bezbrigu današnjeg dana zbog straha za buduće nevolje - to se protivi mišljenju mudraca!

Oni koji su se domogli sreće i zadovoljstva,
Zašto da trpe oskudicu iz straha od oskudice?
Idi i veseli se, o druže dragi,
Ne treba brigu brinuti danas za sutra!

Naročito ne ja koji sjedim na prijestolju darežljivosti, koji sam u prijateljskom savezu sa velikodušnošću, a priče o mojoj darežljivosti kruže od usta do usta.“

Ko god se proslavi darežljivošću i velikodušnošću,
Ne pristoji mu da stavlja okove na novce.
Ako se proširio lijep glas o tebi,
Ne pristoji ti da zalupiš vrata pred svijetom.

Vidio sam da ne prima mojih savjeta, da moja vruća želja ne djeluje na njegovo hladno gvožđe, pa sam prestao da ga savjetujem i nagovaram, prekinuo druženje s njim, a pouzdao se u riječi mudraca koji kažu: Kaži ono što osjećaš kao dužnost, a ako ljudi ne budu slušali, nisi odgovoran.

Premda znadeš da te ne slušaju, ti govori,
Savjetuj u dobroj namjeri sve što znaš!
Uskoro ćeš se uvjeriti kako svojeglavi

Padne u okove s obje noge.
Tada će pokajnički udariti rukom o ruku:
Teško meni, nisam slušao savjete učenih!

Neko vrijeme poslije toga, vidio dam ga u bijednom stanju, kako sam i očekivao. Krpio je zakrpu na zakrpu, sabirao zalogaj po zalogaj. Srce mi se rastužilo kad sam vidio njegovo jadno stanje, ali nisam smatrao da je čovječno vrijeđati bijednog čovjeka i na njegovu ranu sipati so. Tada rekoh u sebi:

Lakomisleni bekrija u pijanom stanju,
Ne razmišlja o danima neimaštine.
Stablo u proljeće rasipa cvjetove;
Zimi hoćeš-nećeš ostane i bez lišća.

Hikaja (6)

Jedan car povjeri svoga sina jednom učenjaku i reče: „Eto, to je ‘tvoj’ sin, odgajaj ga kao i svoje rođene sinove!“ Učenjak odgovori: „Pokoravam se i primam naređenje!“ Nekoliko godina on se zdušno zalagao oko njega, ali ništa nije postigao, dok su sinovi učenjaka postigli krajnje uspjehe u učenosti i rječitosti. Car pozove učenjaka na odgovornost i prekori ga: „Ti si iznevjerio naš dogovor i nisi ispunio zadatu riječ.“

Učenjak odgovori: „Da ne ostane skriveno umnom pogledu gospodara zemlje, odgoj je jednak, a prirode su različite.“

Premda se srebro i zlato dobivaju iz kamena,
U svakom kamenu nema srebra i zlata.
Suhejl sija na cio svijet,
Ali na jednom mjestu čini sahtijan, na drugom ćuselu kožu.

Hikaja (7)

Slušao sam kako jedan pir-odgojitelj govori svome odgojeniku: „Sinko, kad bi ljudska duša bila toliko vezana za Onoga koji daje

nasušni hljeb, koliko je vezana za sam nasušni hljeb, čovjek bi nadmašio meleka!“

Bog te ni tada nije zaboravio
Kad si bio bez svijesti u majčinoj utrobi.
Dao ti je dušu, narav, razum i moć rasuđivanja,
Ljepotu, dar govora, mišljenja i saznavanja,
Na rukama ti rasporedio deset prstiju,
U ramenima ti dao dvije ruke,
A sada misliš, o, ništavni čovječe,
Da će ti zaboraviti dati nasušni hljeb.

Hikaja (8)

Vidio sam jednog beduina kako govori sinu: „Sinko, na Dan proživljenja bićeš pitan za ono što si radio i zaradio, a nećeš biti pitan od koga vodiš porijeklo. Znači, pitaće te kakva su ti djela, a neće te pitati ko ti je otac i mati?

Pokrivač Ka’be, što ga ljube,
Nije postao poznat po čauri svilene bube.
Proboravio je neko vrijeme s uvaženom osobom
I zbog toga je postao cijenjen, kao i ta osoba.[75]

Hikaja (9)

U djelima mudraca iznosi se: Škorpije se rađaju na neobičan način, ne kao druge životinje. One pojedu unutricu materinu, provale joj stomak i izlaze u pustinju, a kožice koje se vide u rupama škorpija, tragovi su toga. - Jedanput sam to ispričao u prisustvu jednoga pobožnjaka. On će na to: „Moje srce vjeruje u istinitost tih riječi. Uostalom, drukčije ne može ni biti, jer dok su male, one tako postupaju s majkom; naravno da će ih poštovati i voljeti kada dostignu zrelost.“

[75] Po predanju, pokrivač Ka'be pripadao je nekada vjerovjesniku Muhammedu.

Otac je ostavljao oporuku sinu:
Srećo moja, zapamti ovaj savjet:
Ko ne poštuje svoje roditelje,
Nikada neće biti voljen ni srećan.

Pitali škorpiju: „Zašto se ti ne javljaš zimi?“ Ona će na to: „Ja uživam dovoljno poštovanja ljeti, pa zašto bih se pokazivala još i zimi?“

Hikaja (10)

Žena nekog derviša bijaše bremenita i nastupi vrijeme poroda. Derviš nije imao djece. On reče: „Ako mi Moćni i Uzvišeni Gospodar podari sina, sve svoje imanje podijeliću siromasima, osim ovog iskrpljenog haljetka koji je na meni!“ Dogodi se da mu ježena rodila sina i on priredi gozbu za siromahe, kako je i obećao. Nakon niza godina, kada sam se vratio s putovanja iz Sirije, uputio sam se naseobini onog prijatelja i raspitao se o njegovom stanju. Rekoše mi da se nalazi u gradskom zatvoru. Upitah za razlog tome pa mi neko ispriča: „Njegov sin se napio vina, izazivao i zametnuo kavgu, ubio čovjeka, a onda pobjegao i sakrio se. Zbog njega su stavili ocu lance na vrat i teške okove na noge!“

Rekoh: „Tu je nevolju sam tražio od Gospodara!“
O čovječe razumni, ako bremenita žena
U vrijeme poroda rodi zmiju,
Po mišljenju mudrih ljudi, to je bolje
Nego da rodi dijete - nesreću.

Hikaja (11)

Bijah dijete kada sam upitao jednog odraslog čovjeka o punoljetnosti. On odgovori: „U knjigama je napisano da punoljetnost ima tri znaka: prvo - petnaest godina, drugo - polucija u snu, treće - pojava dlaka. Međutim, u suštini, punoljetnost ima samo jedno obilježje: da se brineš da postigneš zadovoljstvo uzvišenoga Gospodara

više nego što se brineš o tjelesnim uživanjima. Ko ne posjeduje to svojstvo, njega mudri ljudi ne smatraju punoljetnim."

Kaplja sjemena zadobije čovječiji lik
Kada miruje četrdeset dana u rodnici.
Ali, ako četrdesetogodišnjak nema pameti ni odgoja,
Ne može se nazvati pravim čovjekom.
Čovječnost, to je velikodušnost i darežljivost;
Ne smatraj čovjekom sâm čovječiji lik.
Potrebne su ljudske vrline, a sliku je moguće naslikati
Na dvorcima, cinober i bakarnom bojom.
Ako čovjek nema znanja ni plemenitosti,
Kakva je razlika između čovjeka i njegove slike na zidu?
Domoći se ovosvjetskih blaga nije nikakva vrlina ni čast;
Ako si u mogućnosti, pridobij čije srce!

Hikaja (12)

Jedne godine među siromašnim hodočasnicima pješacima zametne se prepirka. Ovaj molitelj našao se kao pješak na tom putovanju. Mi smo ozbiljno vukli jedan drugog za kose i pravdu dijelili u metežu i bitki. Čuo sam kako jedan putnik, koji je jahao u plankinu, govori svome saputniku: „Kakvo čudo kada pješak od slonove kosti pređe šahovsko polje, postaje „ferzin", znači bolji nego što je bio, a pješaci-hodočasnici prešli pustinju, a postali gori!"

Kaži, u ime mene, hodočasniku koji ljude vrijeđa
I svojim tlačenjem dere kožu ljudima:
Hodočasnik nisi ti, nego je to kamila, jer
Ona jadnica trnje grize, a tovar nosi.

Hikaja (13)

Neki Indijac učio naftaški zanat. Jedan mudrac mu reče: „Za tebe, čija je kuća od trske, nije ovaj zanat."

Ako ne znaš da su tvoje riječi prava istina, ne govori;

Ne govori ni to ako znaš da ćeš doživjeti neprijatan odgovor.

Hikaja (14)

Nekoga glupaka zaboljele oči. Ode on veterinaru pa mu reče: „Liječi me!“ Veterinar mu premaže oči onim lijekom kojim je mazao oči četveronožaca, i glupak oslijepi. Pokrenu parnicu kod sudije, a sudija reče: „On ne zaslužuje nikakve kazne, jer da ovaj čovjek nije bio magarac, ne bi išao veterinaru!“ Smisao ovih riječi je: Znaj, ko god neukom i nestručnom povjerava važan posao, on će se ne samo kajati, nego će se, kod pametnih ljudi, pročuti kao lakovjeran i naivan.

Ne prepušta pametni i oštroumni
Važne poslove neznalici i nestručnjaku.
Tkača hasura, premda je tkač,
Ne puštaju u tkaonicu svile.

Hikaja (15)

U jednoga od velikih imama umre sin. Upitaše ga: „Šta da napišemo na nadgrobnom spomeniku?“ On reče: „Slava i veličina Kur'ana je previsoka da bi bilo dopušteno pisati ‘ajete’ iz njega na ovakvim mjestima, gdje vremenom nestanu i izbrišu se. Ljudi po njima gaze i psi zamokravaju. Ako treba da se nešto napiše, biće dovoljni ovi stihovi:

Oh, kako je u vrtu zelenilo izrastalo,
Tako se uvijek moje srce radovalo!
Posjeti me, o prijatelju, u proljeće,
Vidjećeš kako je iz moje ilovače zelenilo izraslo.

Hikaja (16)

Neki pobožnjak, prolazeći pored jednog moćnika bogataša, opazi kako je ovaj čvrsto vezao ruke i noge jednoga roba i zlostavljao ga, pa reče: „O sinko, Uzvišeni Gospodar učinio je zarobljenikom tvoje

vlasti jedno stvorenje kao što si ti, a tebe je uzvisio iznad njega! Zahvali Svevišnjem Gospodaru za tu blagodat i ne čini tolikog nasilja nad njim. Ne treba da on sutra, na Dan proživljenja, bude bolji od tebe a da se ti stidiš.“

Ne budi često srdit na roba,
Ne čini mu nasilje, ne vrijedaj srce.
Kupio si ga za deset drahmi,
Nisi ga vlastitom moći stvorio.
Ta koliko će trajati ta nadmoć, oholost, gnjev?
Jer zasigurno je Gospodar od tebe moćniji!
O gospodaru Arslana i Aguša,76
Ne zaboravi ti svoga Gospodara!

Predanje o Prvaku svijeta - neka ga Bog blagoslovi i dade mu mir i spasenje - kaže da je on rekao: „Najveća žalost na Dan proživljenja biće to što će pravednog roba uvesti u raj, a griješnoga gospodara u pakao.“

Nad robom koji se nalazi u tvojoj vlasti
Ne iskaljuj beskrajnu srdžbu i zlobu.
Jer, biće sramota na Dan obračuna;
Rob slobodan, a gospodar u okovima.

Hikaja (17)

Jednoga dana putovao sam iz Belha u Bamjan. Put je bio pun opasnosti od razbojnika. S nama se zaputi i jedan mladić kao vodič i pratilac. Bijaše to vrstan mačevalac, strijelac, iskusan u baratanju oružjem i vrlo snažan. Njegov luk je jedva savijalo deset snažnih momaka, a ni najsnažniji na zemlji ne bi ga mogli oboriti na pleća. Međutim, kao što već znaš, rastao je on u izobilju i njezi, nije putovao ni vidio svijeta, do njegovih ušiju nije dopirala grmljavina bojnih zvona i bubnjeva, on nije vidio sijevanje konjaničkih mačeva.

[76] Veoma česta turska imena, a zna se da su nekada Turci bili sluge Perzijanaca i Arapa.

Nije dopadao kao zarobljenik u ruke dušmanima,
Oko njega nije padala kiša bojnih strijela.

Dogodilo se tako da smo ja i ovaj momak putovali zajedno. Svaku staru zidinu, koja nam se našla na putu, on je rušio snagom svojih mišica, silom svojih pesnica čupao je čvrsta stabla koja bi vidio, i nabusito i samozadovoljno govorio:

Gdje je slon da vidi pleća i mišice momačke,
Gdje je lav da vidi pesnice i dlanove junačke?

Dok bijasmo u takvom stanju, dva Indusa podigoše glave iza jedne stijene, očito spremni da nas napadnu. U rukama jednoga soha, a pod mišicom drugoga - drveni malj. Ja rekoh mladiću: „Šta čekaš?

Prikupi koliko imaš junaštva i snage,
Jer dušmanin je prišao do groba, na svojim nogama.
Vidio sam kako luk i strijela ispadoše momku iz ruku,
a kosti mu zadrhtaše.
Nije svako ko dlaku cijepa strijelom, koja štit probija,
Čvrst onoga dana kada junaci u boj jurnu.
Nismo vidjeli drugog izlaza nego
da predamo putnu opremu, oružje i odjeću i tako život spasimo.
Za važne poslove šalji iskusnog čovjeka,
Koji može lava uhvatiti u petlju omče.
Momak, makar bio snažna vrata i tijela kao slon,
U bici s dušmanima, iz straha prekida veze i ne izdrži.
U boju isprobani poznaje boj tako
Kao što učenjak poznaje pitanja zakona.

Hikaja (18)

Vidio sam sina jednog bogataša kako sjedi na grobu svoga oca i prepire se sa sinom nekog siromaha: „U moga oca je nadgrobni spomenik od kamena sa prekrasnim natpisom, mramornom pločom, obloženom tirkiznim pločicama. Na šta je nalik grobnica tvoga oca: nabacano na gomilu nekoliko ćerpiča i po njima posuto nekoliko

pregršti zemlje." Siromaški sin to sasluša pa reče: „Dok se tvoj otac prevrne pod tim teškim kamenjem, moj će u raj stići!"

Magarac na koga je natovaren mali tovar,
Bez sumnje lakše korača.
Siromah koji je podnosio teret nasilja i bijede,
Uistinu lakše prilazi vratima smrti.
Onaj ko je živio u blagostanju, miru i uživanju,
Nema sumnje da njemu umiranje teško pada.
U svakom slučaju, položaj zarobljenika, koji se oslobodio okova,
Bolji je od stanja emira dospjelog u ropstvo.

Hikaja (19)

Pitao sam jednog mudraca o značenju ovog hadisa: „Tvoj najveći neprijatelj to je tvoja strast, koja se u tebi krije." On odgovori: „Stvar je u tome što svaki neprijatelj postaje prijatelj kada mu činiš dobro; međutim, strast, koliko joj više ugađaš, postaje sve veći dušmanin."

Smanjivanjem hrane čovjek postiže anđeosku prirodu,
Ali, ako se naždere kao životinja, postaje težak kao kamen.
Čiju god želju ispuniš, postaće pokoran tvojoj volji;
Strast nije takva, ona komanduje kada joj se želje ispunjavaju.

SADIJEVA PREPIRKA S LAŽNIM DERVIŠEM O BOGATSTVU I SIROMAŠTVU

U jednom društvu vidjeh jednog čovjeka. - Po vanjskom izgledu bijaše derviš, ali ne i po vladanju. Sjeo, otvorio knjigu žalbi, pa grdi li grdi bogate. Izlaganje svoje doveo je do tvrdnje kako su u siromaha ruke moći svezane, a u bogataša slomljene noge za činjenje dobrih djela.

Kod darežljivih nema u rukama dirhemâ
Oni koji imaju bogatstvo nemaju darežljivosti.

Meni su teško pale te riječi, jer sam odhranjen dobročinstvom velikodušnih ljudi, pa rekoh: „Prijatelju, bogataši su izvor života siromaha, oni su rezerva za hranu derviša koji su se povukli od ovog svijeta, sklonište za namjernike, utočište za putnike. Oni podnose tegobe radi mira drugih. Ruku pružaju za hranom i jedu onda kada se najedu njihove sluge i potčinjeni. Obilje njihove darežljivosti dospijeva udovicama, starcima, rodbini i susjedima.

Kod bogatih su dobročinstva, milostinja i ugošćenje,
Zekat, fitra, oslobađanje robova i klanje kurbana.
Kako ćeš dostići njihove mogućnosti kada nisi u stanju
Osim da klanjaš ona dva „rekata“, pa i to sa sto muka?

Ako je darežljivost moć i ako je namaz snaga, onda je to dostupnije bogatim, jer je njihovo bogatstvo očišćeno „zekatom“, njihova odjeća je čista, čast neokaljana, a srce spokojno. Snaga bogobojaznosti je u lijepoj hrani, a ispravnost namaza i čvrstina vjere u čistoj i pristojnoj odjeći. Jasno je kakva snaga može proizići iz praznog želuca, kakvo dobro - iz praznih ruku, kako mogu put putovati noge žednog, kakvo dobro mogu učiniti ruke gladnog.

Noć prespava nemirno onaj u koga nema
Sredstava za život za sutrašnji dan.

Mrav sakuplja hranu ljeti
Da bi u miru proveo zimu.

Unutarnji mir ne može se uskladiti s nemaštinom, a duševna sabranost ne može se ostvariti u siromaštvu. Neko se udubio u večernji namaz, a drugi sjedi i misli o večeri. Kako će ovaj drugi biti nalik na onog prvog?

Bogati se predaju Bogu u namazu;
U koga je nesređena opskrba, nemirno mu je srce.

I tako, namazi ovih dostojniji su da budu primljeni kod Boga, jer su oni sabrani i mislima predani Njemu, a nisu rasijani. Imajući sredstva za život, oni su stalno u molitvama. Arapi kažu: „Bože, sačuvaj me teškog siromaštva i susjedstva čovjeka koga ne volim", a predanje glasi: „Siromaštvo - crn obraz na oba svijeta!"

„A zar ti nisi slušao", uzviknu on, „da je Vjerovjesnik - neka je mir Božji s njim - rekao: Siromaštvo - to je moj ponos!"

„Ušuti", rekoh, „riječi Vjerovjesnika - Bog ga spasio - odnose se na siromaštvo boraca na polju pokornosti Bogu, koji sebe izlažu strijelama sudbine a ne na one koji se preruše i nose iznošene haljetke pravednika i trguju milostinjom koju dobiju."

O bubnju, gromoglasni, prazne nutrine,
Šta bi ti učinio bez zaliha hrane u vrijeme boja?
Okreni lice pohlepe od ljudi ako si pravi čovjek;
Ne prebiraj u rukama tespih od hiljadu zrna!

Neuki siromah se ne smiruje dok se njegovo siromaštvo ne okonča nevjerovanjem; siromaštvo - to je gotovo nevjerovanje. Ako nema imetka, nije moguće gologa odjenuti, niti izbaviti onoga ko je pao u kakvu nevolju. Zar se mogu uzdići naša braća do položaja i ugleda i zar se može porediti ruka onoga koji daje s rukom onoga koji prosi? Zar ne vidiš da Uzvišeni Gospodar u jasnim kur'anskim izrekama govori o bogatstvu ljudi koji su zaslužili raj. „To su oni kojima je opskrba osigurana."[77] Eto znaj da je čovjek opterećen brigama za životnu

[77] Kur'an, sura as-Saffat, ajet 37.

opskrbu lišen sreće moralne čistote, da carstvom životnog mira upravlja osigurana opskrba.

Onima koji su žedni, u snu se pokazuje
Cio svijet kao izvor vode.

Kad sam te riječi izgovorio, uzde strpljenja ispadoše iz ruku derviša, on isuka mač svoga jezika, istjera konja rječitosti na mejdan odvažnosti, usmjeri ga na mene i uzviknu: „Toliko si pretjerao u iznošenju njihovih vrlina i napričao praznih riječi da bi mašta mogla da predstavi da su oni tobože spasonosni napitak ili ključevi riznice nasušnog hljeba. U stvari, oni - to je šaka nadmenih umišljenika, odvratnih samozadovoljnika, gramzivaca, koji su stalno zabavljeni imetkom i ovosvjetskim dobrima, opsjednuti i zabavljeni brigom o visokim položajima i bogatstvu. Oni nikada riječ ne izuste a da to nije neka glupost, ne gledaju drugačije osim s prezirom i omalovažavanjem. Učenjake nazivaju bijednicima, siromasima upisuju u grijeh siromaštvo. Zanoseći se bogatstvom koje imaju, zavedeni ugledom koji sebi pripisuju, drže se iznad svih i smatraju sebe boljim od svih. Ne pomišljaju da pred nekim obore glavu. Oni nemaju pojma o riječima mudraca koji su rekli: Ko god je u pokornosti Bogu niži od drugih, a po bogatstvu viši, on je naoko bogat, a u biti bijednik.“

Ako se neko bez vrlina bogatstvom uzdiže pred mudracem
Smatraj ga magarećom zadnjicom makar bio mošusni bik.

Rekoh: „Ne dozvoli sebi da ih ponižavaš, jer oni su velikodušni.“ On odgovori: „Varaš se, oni su robovi zlatnika. Kakva je korist u tome što su oni aprilski oblaci kad ne šalju kišu? Ili što su žarko sunce kad nikoga ne obasjavaju? Oni jašu na konju mogućnosti, ali ga ne tjeraju. Ni koraka ne korače radi Gospodara i ne podijele nijednog novčića bez prebacivanja, nabijanja na nos i računa. Oni s mukom sakupljaju bogatstvo, škrto ga čuvaju i s velikom žalošću ostavljaju iza sebe. Mudraci su kazali: Srebro škrtice izlazi iz zemlje onda kada on sam ulazi u zemlju.“

Neko s mukom i trudom sakuplja blago,
Neko dođe i bez truda i muke ga odnosi.

Rekoh mu: „Otkrio si škrtost bogataša samo po tome što si moljakao i prosio. Inače, onome ko ostavi pohlepu, i darežljivi i škrtica izgledaju jednaki. Probni kamen zna šta je i kakvo je zlato, a prosjak zna ko je škrtac.“ On uzviknu: „Ja to govorim iz iskustva sudeći po tome što oni postavljaju sluge pred vrata i određuju snažne grubijane da ne dopuštaju poštenim ljudima da im ulaze i da guraju rukom u prsa čestite ljude govoreći im: „Ovdje nema nikoga!“ Tačno je, oni istinu govore:

Za onoga ko nema pameti, dobre namjere,
moći prosuđivanja i ideje,
Dobro je rekao vratar dvorca:
Nikoga nema u dvorcu.

Ja rekoh: „Pošto su bogati dovedeni do očajanja i bijesa zbog ispruženih ruku i zakrpa prosjaka, nemoguće je zamisliti da bi oči prosjaka mogle da se zasite makar se i pijesak u pustinji u biser pretvorio.

Oči gramzivaca ne mogu se zasititi ovozemaljskim blagom
Kao što se ni bunar ne može napuniti rosom.

Gdje god vidiš one koji trpe oskudicu i osjećaju gorčinu života, oni se zbog gramzivosti bacaju u opasnost, ne čuvaju se posljedica, ne boje se Božje kazne, ne razlikuju dozvoljeno od nedozvoljenog.

Pa kada psu gruda zemlje padne na glavu,
Skače od radosti misleći da je kost.
Kad dvojica nose na ramenima lijes s mrtvacem,
Gramzivac misli da je to sto sa jelom.

Ipak, Gospodar je blagonaklon prema bogatima i čuva ih posredstvom dozvoljenog i nedozvoljenog. Pretpostavimo da nisam ničim potkrijepio ove riječi i donio ubjedljive dokaze, molim te da kažeš istinu: Jesi li ikada vidio da su ruke pravednika bile vezane iza leđa, ili da je koji nevoljnik ležao u zatvoru, ili da je kome prekrivač nevinosti poderan, ili da je šaka prava-zdrava čovjeka odsječena, izuzev kada se radi o siromaštvu. Često odvažne ljude, tjerane nevoljom, hvataju u krađama i provalijama i lome im noge. Može se desiti da

neukrotiva strast od nekog siromaha traži da je zadovolji, pa kada on nema mogućnosti, biva gurnut u grijeh, jer trbuh i spolno mjesto su blizanci, znači djeca jedne utrobe, i dok se jedno nalazi na mjestu, na nogama je i drugo. Slušao sam kako su uhvatili nekog siromaha na djelu silovanja. Osim sramote, koja je pala na njega, postojala je i opasnost da ga kamenuju. On reče: „O muslimani, nemam sredstava da se oženim, niti snage da se savladam. Šta sad da radim, jer u islamu nema monaštva i isposništva!“ A od mnogih činilaca duševnog mira i unutarnje sabranosti i sređenosti, koji su dostupni bogatima, jedan je i taj što svaku noć privijaju na grudi ljepotice i svaki dan im se obnavlja mladost. Takve ljepotice pred čijom se ljepotom rujna zora klanja i stavlja ruku na srce, a noge vitkog čempresa od postiđenosti pred njom tonu u glinu.

Oni zarivaju nokte u krv zaljubljenika;
Od toga su im vrhovi prsta tamnocrvene boje.

Ne može se dogoditi da se oni, uz takvu ljepotu, upuste u grijeh ili posegnu za gnusnim djelima.

Srce koje je pridobila rajska hurija
Zar obraća pažnju na ljepotice iz Jagme?[78]
Onaj pred kojim se nalaze svježe datule, koje želi,
Nema potrebe da se kamenjem baca na grozdove vinograda.

Većina bijednika grijesima uprijaju skute čestitosti: gladni kradu hljeb.

Kada krvoločni pas nađe meso, ne pita
Je li od Salihove deve ili od Dedždžalova magarca.[79]

Koliko je čestitih ljudi zbog siromaštva palo u izvor razvrata i svoju dragocjenu čast puštaju vjetru ružnog spomena!

---

[78] Jagma - mjesto u Turkestanu, čuveno po ljepoticama.

[79] Salih jedan od 25 vjerovjesnika koje Kur'an izričito spominje. Ovdje je aluzija na njegovu kamilu, koja se veoma poštuje, jer je njemu pripadala. Dedždžal - lažni prorok, koji, po legendi, treba da se na Sudnjem danu pojavi na magarcu, jer je sijao laž i smutnju.

Uz glad ne ostaje snage za sudržijivost;
Bijeda istrgne uzde iz ruku bogobojaznosti.

Ti kažeš da oni zatvaraju vrata pred nevoljnicima, ali da je Hatem-i Tai, koji je živio u pustinji, bio građanin, postao bi iznuren i nemoćan zbog dosađivanja prosjaka koji bi mu i odjeću s njega poderali.

„Ne“, uzviknu on, „ja imam sažaljenja prema njihovoj sudbini.“
Ja rekoh: „Ne, ti se žalostiš zbog njihova bogatstva!“

Tako smo razgovarali i prepirali se jedan s drugim. Svaki potez pješakom koji je povlačio, nastojao sam odbiti: od svakog šaha, koji je najavljivao, ja sam se kraljicom pokrivao. Tako je on izgubio glavnicu iz novčanika namjera i izbacao sve strijele iz tobolca dokaza.

Pazi, ne bacaj štita zbog navale brbljivaca,
Jer oni nemaju ništa osim razmetanja i igre riječima.
Djeluj vjerom i spoznajom, jer taj vješti pričalica
Drži oružje pred vratima, a u tvrdavi nema nikoga.

Na kraju kod njega nesta dokaza i ja ga ponizih. Tada on ispruži ruku neprijateljstva i poče se uzalud riječima braniti. Jer običaj je da neznalice, kad ostaju pobijeđeni dokazima protivnika, pokreću lanac neprijateljstva. Kad Azer, vajar kipova, nije mogao pobijediti sina Ibrahima dokazima, zaprijetio mu je govoreći: „Ako ti ne prestaneš, kamenovaću te!“[80] On me tako napade psovkama, a ja sam mu grdnjom odvratio; on meni podera ovratnik, ja njega uhvatih za bradu.

On mene grčevito uhvatio, ja zgrabio njega,
A svijet za nama trči i smije se.
Cio svijet iznenađen, stavio prst među zube
Od čudenja šta mi jedan drugom govorimo.

Ukratko, ovaj spor smo pokrenuli pred kadijom i oslonili se na pravičnu presudu, neka islamski sudija traži najbolje rješenje i odredi razliku između bogataša i siromaha. Kadija, uvidjevši naš spor i saslušavši naše riječi, razmišljajući obori glavu. Poslije dužeg

[80] Kur'an, sura Merjem, ajet 46.

razmišljanja, podiže glavu i reče: „Ej ti, koji hvališ bogataše a dozvoljavaš sebi da grdiš i vrijeđaš siromahe, znaj gdje god ima ruža, ima i trnja; gdje je vino, tamo je i mahmurluk; gdje je blago zakopano, na njemu je i zmija; tamo gdje se nalazi ajkula-ljudožder, nalazi se i biser; poslije ugodnosti i naslada zemaljskog života, slijedi ubod žaoke smrti; pred rajskim nasladama nalazi se zid muka i nevolja.

Šta da radi onaj ko žudi za prijateljem,
da ne bi doživio uvredu neprijatelja;
Riznica i zmija, ruža i trn, tuga i radost, zajedno su.

Zar ne vidiš u vrtu i mirisnu vrbu i suho drvo? Tako isto i među bogatima ima i Bogu zahvalnih i nezahvalnih; u krugu siromaha ima i strpljivih i nestrpljivih.

Kad bi se svaka kap rose pretvorila u biser,
Bazar bi se biserom napunio kao običnim školjkama.

Bliski Bogu Uzvišenom jesu bogataši koji se ponašaju kao siromasi i siromasi bogatih misli i namjera. Najveći među bogatim je onaj koji se brine o siromasima, a najbolji među siromasima je onaj koji ne gleda na bogate, koji se pouzdaje u Boga i kome je On dovoljan.“

Zatim okrenu od mene lice prekora prema dervišu i reče: „O ti, koji si pričao da su bogataši zabavljeni, obuzeti zabranjenim poslovima i opijeni porocima! Jest, među njima ima ljudi s takvim osobinama kao što si govorio: bez visokih želja i namjera, nezahvalnih za bogatstvo koje odnose i slažu, ne troše ga i ne dijele. Ako bi, na primjer, prestale kiše padati, ili sveopći potop odnio svijet, oni, uzdajući se u svoja bogatstva, ne bi ni upitali za nevolje i stradanja siromaha. Ne bojeći se ni Boga, oni govore:

Ako drugi propadne i umre od nemaštine,
Ja imam sve; zašto da se patka boji potopa?
Žene koje putuju u nosiljkama na kamilama
Ne obaziru se na onog koji se zagnjurio u pijesak.
Nitkovi, kada su izvukli svoj ćilim (iz potopa),
Govore: Baš me briga ako propadne cio svijet!

Ima takva vrsta ljudi o kojima si ti slušao, ali postoji i druga, koji postavljaju stolove svojih blagodati i otvaraju ruke darežljivosti, želeći lijep spomen i blagonaklonost Božju. Oni će ovladati i ovim i budućim svijetom. Takvi su sluge njegovog veličanstva, pravednog vladara svijeta, pobjedonosnoga, od Boga pomognutoga i od Njega štićenoga, onoga koji drži uzde upravljanja narodom, čuvara islamskih granica, nasljednika carstva Sulejmanova, najpravednijeg vladara atabega Muzafferuddina Ebu Bekra sina Sada sina Zengija - da mu Bog produlji njegove dane i da učini pobjedonosnim njegove zastave!“

Otac za sina nije nikada učinio toliko dobra
Koliko tvoja darežljiva ruka za ljudski rod.
Bog je htio da ukaže milost svijetu;
Svojom milošću tebe je učinio vladarom svijeta!

Kad je kadija doveo riječ do toga mjesta i konja rječitosti potjerao preko granica našeg poimanja, po zahtjevu presude, mi smo se izmirili i oprostili jedan drugome za ono što je prošlo; nakon prepirke krenusmo putem učtivosti, naklonismo se duboko jedan drugom, izljubismo se u glavu i lice, a razgovor završismo ovako:

Ne tuži se, bijedni čovječe, na kretanje sudbine ukrug;
Nesretan si ako umreš u takvom stanju!
Bogati čovječe, kada imaš sretno srce i ruku,
Koristi se i dijeli, steći ćeš i ovaj i onaj svijet!

POGLAVLJE OSMO - O PRAVILIMA DRUŽENJA

Imetak je radi životnog mira, a nije život radi sakupljanja imetka. Pitali nekog pametna čovjeka: „Ko je sretan, a ko nesretan?” On odgovori: „Sretan je onaj ko je jeo i sijao, a nesretan onaj ko je umro i ostavio!“

Ne moli se za onog ko nije nikakva dobra učinio,
Jer, on je život proveo u sticanju imetka, a nije trošio.

****

Musa - spašen bio - savjetovao je Karuna ovako: „Čini dobro onako kao što je tebi dobra dao Allah!“ Nije poslušao, i ti si čuo kakav mu je bio kraj.

Onaj ko dinarima i drahmama nije dobro činio,
Na koncu je radi novca i glavu izgubio.
Ako želiš da uživaš i na ovom i na onom svijetu,
Čini dobro ljudima kao što je Bog tebi učinio.

****

Arapi kažu: „Čini dobro, ali ne prigovaraj, i korist od toga vratiće se tebi!“ Znači: dijeli, ali ne traž i zahvalnosti, jer će se korist od toga vratiti tebi.

Gdje god drvo darežljivosti uhvati korijen,
Njegove grane i vrh pružaju se prema nebesima.
Ako se nađaš da jedeš njegove plodove,
Ne prislanjaj pilu na njegov korijen traženjem zahvalnosti.
Zahvali Bogu što si postao dostojan dobra,
Što te nije lišio dobročinstva.
Ne traži priznanje što si u službi sultana;
Njemu zahvali za milost što te je uzeo u službu.

***

Dvije osobe su se uzalud trudile i beskorisno se zalagale: onaj ko je gomilao i štedio, a nije se okoristio, a drugi je onaj ko je naučio, a nije po tome postupao.

Koliko god znanja stekneš,
Ako ga ne primjenjuješ - neuk si.
Ne postaje ni mudar ni učen
Četveronožac na kome je nekoliko knjiga.
Kako može znati taj praznoga mozga
Jesu li na njemu drva ili knjige?

***

Nauka se uči da bi se pomoglo i služilo vjeri, a ne da bi se sticala ovosvjetska dobra.

Ko god je prodavao uzdržanost, znanje i pobožnost,
Taj je žetvu sabrao, a onda sve spalio.

***

Učenjak koji nije umjeren - to je slijepac koji drži baklju.

Ko je beskorisno život proveo,
Taj ništa nije kupio, a novac razbacao.

***

Zemlja dobiva ljepotu zahvaljujući učenim i pametnim, a vjera dostiže savršenstvo zahvaljujući moralnim i bogobojaznim. Carevima je potrebno da su u društvu mudraca više nego što je mudracima potrebno da su u blizini careva.

Ako čuješ jedan savjet, o care,
Na cijelom svijetu nema ništa bolje od toga.
Osim pametnih ne zadužuj nikoga upravljanjem,
Premda upravljanje nije posao razumnih.

***

Tri stvari nisu dugovječne: bogatstvo bez trgovine, nauka bez raspravljanja i država bez politike.

***

Samilost prema zlim - to je okrutnost i nepravda prema dobrim i poštenim; opraštati nasilnicima - to je nasilje prema bijednicima.

Ako se brineš za nitkova i podržavaš ga,
On će praviti prestupe u tvojoj zemlji, a ti si mu saučesnik.

***

Ne može se pouzdati u prijateljstvo careva i u ugodni glas djece: prvo se izmijeni zbog jedne sumnje, a drugo se izmijeni za jednu noć.

Ne poklanjaj srce djevojci koja ima hiljadu prijatelja;
Jer ako ga pokloniš, srce daleko ostavljaš.

***

Nemoj svaku svoju tajnu otkrivati prijatelju, jer šta znaš, možda ti on jednoga dana postane dušmanin; i nemoj svako zlo, ako si u mogućnosti nanijeti dušmaninu, jer se može dogoditi da ti vremenom postane prijatelj. Tajnu za koju želiš da ostane skrivena ne otkrivaj nikome makar ti bio i iskreni prijatelj, jer taj prijatelj možda ima svojih iskrenih prijatelja, slično lancu.

Bolje je šutjeti nego tajnu svoga srca
Nekome kazati pa mu reći: Nikome ne kazuj!
O dobroćudni, začepi vodu na samom izvoru;
Jer, nabujali potok ne možeš obuzdati.

***

Ne treba ni tajno govoriti onu riječ
Koju nije pristojno izreći u svakom skupu.

***

Cilj nemoćnog neprijatelja, koji iskazuje pokornost i pokazuje prijateljstvo, nije ništa drugo nego da postane moćan dušmanin, jer kaže se: „Ne smije se pouzdati u prijateljstvo prijatelja“, pa kako je onda moguće osloniti se na ulagivanje neprijatelja.

***

Ko god slabog neprijatelja smatra beznačajnim, sličan je onome ko iz nebrige ne ugasi malu vatru.

Danas ugasi dok je moguće ugasiti;
Jer kad se vatra rasplamsa, spaliće svijet.
Ne dopusti neprijatelju da nategne luk
Dok je moguće prikovati ga strijelom.

***

Između dva neprijatelja vodi razgovor tako da se ne postidiš ako oni postanu prijatelji.

Borba među dvojicom ljudi je kao vatra;
Nesrećni potkazivač je kao nosač drva
Kada se oni međusobno izmire,
On ostaje među njima postiđen.
Raspaliti vatru među dvojicom ljudi
Nije pametno, - a onda sam u njoj izgorjeti.

***

Budi tih u razgovoru s prijateljima -
Da ne bi mogao čuti dušmanin ljuti.
Budi oprezan kad govoriš ispred zida -
Da nema uho koje prisluškuje iza zida.

***

Ko god sklapa mir s neprijateljima taj vrijeđa prijatelje.

O mudri, peri ruke od onog prijatelja
Koji se druži s tvojim neprijateljima.

***

Ako še ti kolebaš u provođenju nekog posla, izaberi ono rješenje koje je bezbolnije.

Sa ljudima blage naravi ne razgovaraj grubo;
Ne traži svađu sa onim ko želi mir.

***

Ako se posao može srediti zlatom, nije pametno život bacati u opasnost. Arapi kažu: „Mač - posljednji iziaz.“

Ako je ruka isprobala sve domišljatosti,
Dozvoljeno joj je onda da se lati mača.

***

Ne žali dušmanina kad je nemoćan, jer kad postane moćan, neće se on tebi smilovati.

Kad vidiš dušmanina da je nemoćan, ne hvali se svojom moći;
U svakoj kosti ima moždina, u svakoj košulji muškarac.

***

Ko uništi zločinca spasava ljude od njegova zla, a njega od Božije kazne.

Samilost, praštanje, je pohvalno, ali
Ne stavljaj ljekovite mâze na ranu zlikovca.
Nije shvatio onaj ko se smilovao zmiji
Da je to zločin prema ljudima.

***

Primati savjete od dušmanina - to je pogreška, ali saslušati - pametno je, da bi postupio suprotno, jer to je ispravno.

Čuvaj se onoga što dušmanin predlaže da činiš -
Da se ne bi udarao rukom kajanja po koljenu!
Ako ti pokazuje put pravo, kao strijela,
Skreni s njega i idi nalijevo.

***

Prekomjerna srdžba donosi strah, a neumjesna ljubaznost odnosi poštovanje. Ne budi toliko strog da te se zasite, a ni toliko blag da postanu drski prema tebi.

Strogost i blagost najbolje idu zajedno,
Kao što vidar - ranar i reže i mehlem stavlja.
Pametni se ne pokazuju strogim ni važnim,
Niti blagim i slabim da unize svoje dostojanstvo.
Ne uznosi se i ne pravi važnim;
Ne izlaži se istovremeno poniženju.

***

Čobanin reče ocu: O mudri,
Daj mi kakav mudri savjet!
Budi dobar, ali ne toliko - odgovori -
Da oštrozubi vuk postane bezobrazan.

***

Dva čovjeka su neprijatelji države i vjere: car bez blagosti i pobožnjak bez znanja.

Neka carstvom upravlja onaj car
Koji je Gospodaru poslušni rob.

***

Car ne treba da srdžbu izlijeva na neprijatelja do te mjere da izgubi povjerenje prijatelja, jer plamen srdžbe zahvata najprije onog ko se srdi, a onda jezik plamena ili stigne ili ne stigne do neprijatelja.

Ne pristoji se sinu Ademovu, stvorenom od zemlje,
Da u glavi drži oholost, gnjev i osornost.
Ti, sa takvom okrutnošću i nadmenošću,
Po mom mišljenju nisi nastao od zemlje, nego od vatre.
U zemlji Bajlakan posjetio sam jednog pobožnjaka
I rekoh mu: Očisti me od neznanja svojim uputama!
Idi i budi izdržljiv kao zemlja, o učenjače, - odgovori on,
U protivnom, sve što si naučio zakopaj u zemlju!"

***

Čovjek ružne naravi - to je zarobljenik u rukama takvog dušmanina, iz čijih mučiteljskih noktiju se on ne izbavlja ma kud da ode.

Zloćudan čovjek, kad bi na nebo uzletio iz ruku nesreće,
U nesreći je u rukama svoje zle naravi.

***

Kad vidiš da je u neprijateljskoj vojsci zavladao razdor, budi bez brige, ali kada se oni slože i sjedine, čuvaj se rastrojstva u svojoj.

Idi i mirno sjedi s prijateljima
Kad vidiš da neprijatelji ratuju među sobom.
Ali ako vidiš da su se oni sporazumjeli,
Nategni luk i nosi kamen na tvrđavski zid.

***

Kad kod neprijatelja iščeznu lukavstva, on pribjegava prividnom prijateljstvu, i tada u „prijateljstvu" počini takva djela kakva ne može nikakav dušmanin.

***

Razmrskaj glavu zmije rukom dušmanina - da bi se tako ostvarilo jedno od dva korisna djela: ako je on svlada, ti si ubio zmiju, a ako ona njega nadvlada, spasio si se dušmanina.

Na dan borbe ne budi siguran od slaba protivnika;
Jer on može izvaditi mozak lava kada izgubi nadu za život.

***

Vijest koju saznaš, a koja nečije srce vrijeđa i žalosti, prešuti i ne pričaj, nek je neko drugi razglasi.

O slavuju, donesi radosnu vijest o proljeću,
Ružne vijesti ostavljaj sovi.

***

Ne donosi vijest caru o nečijoj izdaji, osim u slučaju kada si potpuno siguran da će naići na odobravanje; u protivnom, ti radiš o vlastitoj propasti.

Oružje riječi tada upotrijebi
Kada si uvjeren da će riječ koristiti.

***

Ko god savjetuje tvrdoglavca, njemu samom potreban je savjet.

***

Ne nasjedaj varci neprijatelja i ne daj da te neko zanese pretjeranom pohvalom; jer prvi je razapeo mrežu lukavstva i podmuklosti, a drugi je razastro skut pohlepe. Glupaku se dopada pohvala, koja je kao zaklano bravče koje, kada ga napušeš kroz članak na nozi, izgleda debelo.

Ne slušaj pohvale blagoglagoljivca
Koji od tebe ima malu korist;

Ako jednoga dana ne udovoljiš mu želji,
Naredaće ti dvjesta mana.

***

Dok neko ne ukaže na greške onoga koji govori, njegov govor neće se ispraviti.

Nemoj sebi uobražavati da si rječit govornik
Prema pohvali neznalice i prema vlastitom mišljenju!

***

Svakom čovjeku vlastita pamet izgleda savršena, a svoje dijete lijepo.

Neki Jevrejin i musliman posvađaše se
Tako da me smijeh uhvatio od njihova razgovora.
Musliman je ozlojeđeno vikao: Ako moja potvrda
Nije ispravna, dabogda ja umro kao Jevrejin!
Kunem se Tevratom - govorio je Jevrejin
Ako postupam nepošteno, neka budem musliman kao ti!
Ako nestane razuma sa zemljine površine,
Niko neće misliti za sebe da je glupi neznalica.

***

Deset ljudi mogu jesti za jednim stolom, a dva psa ne mogu da se slože na istoj strvini. Pohlepnik je gladan da mu daš cio svijet, a skromni je sit i zadovoljan jednim hljebom. Mudri ljudi kažu: „Biti bogat skromnošću vrednije je nego bogatstvo u imetku.“

Usko crijevo napuni se jednim običnim hljebom;
Sva zemaljska blaga ne mogu napuniti pohlepne oči.

***

Kada mu se zatvorio krug života, moj otac
Dade mi jedan savjet i umrije:
Strast - to je vatra, - čuvaj se,

Ne raspaljuj sebi na štetu pakleni oganj!
Ti ne možeš izdržati da goriš u toj vatri;
Danas vodom strpljivosti ugasi ovaj oganj.

****

Ko god ne čini dobro kad je u mogućnosti, kada padne u bijedu, trpjeće oskudicu i nemaštinu.

Nema nesrećnijeg čovjeka od onog koji druge vrijeđa;
U dane nevolje niko mu nije prijatelj.

****

Sve što brzo dođe, dugo ne traje.

Slušao sam da u krajevima istoka prave
Četrdeset godina jednu porculansku zdjelu.
U Merdeštu za dan naprave stotinu;
Nema sumnje, tebi je jasna njihova vrijednost.

****

Ptiče, čim iziđe iz jajeta, traži hranu;
Dijete nema pojma o razumu i rasuđivanju.
Ono (ptiče) što u času postane živo biće, ništa ne postigne;
Ovo, (dijete) svojim sposobnostima sve nadmaši.
Staklo možeš naći svugdje, stoga nema veliku vrijednost;
Rubin se trudom dobiva, zbog toga je dragocjen.

****

Poslovi se rade strpljivošću, a ko je brzoplet taj se kaje.

Vidio sam vlastitim očima u pustinji:
Onaj koji polako ide prestiže one što su žurili.
Brzi konj, kao vihor, umori se od trčanja,
A gonič kamila polagano a ustrajno korača.

****

Neznalici nema ništa bolje od šutnje, ali kad bi on to znao, ne bi bio neznalica.

Ako nemaš velike učenosti, bolje je
Da čuvaš jezik iza zuba.
Jezik čovjeka otkriva i sramoti;
Prazan orah - stvar bez vrijednosti.

***

Neki glupak podučavao magarca;
Oko njega utrošio mnogo truda.
Jedan mudrac mu reče: Neznalico, što se trudiš,
U tom praznom poslu - boj se prekora zlih jezika!
Životinja neće naučiti od tebe govor,
Nauči se ti od životinje šutnji.

***

Ko god ne razmišlja kada odgovara,
Često su mu riječi netačne.
Ili ukrasi riječi razumom kao ljudi,
ili sjedi i šuti kao životinja.

***

Ko god raspravlja sa učenijim od sebe da bi ljudi doznali da je on učen, oni će doznati da je neznalica.

Kada neko stariji od tebe počne govoriti
Ne prigovaraj, premda znaš bolje od njega.

***

Ko god se druži s lošima, neće dobra vidjeti.

Ako se anđeo druži sa đavolom,
Nauči divljaštvo, prevrtljivost i lukavstvo.
Od zlih ljudi nećeš se dobru naučiti;
Vuk nikoga ne uči krznarstvu.

***

Ne istražuj kod ljudi tajne poroke da bi njih osramotio, a sâm ostao bez povjerenja.

***

Ko god nauku stekne a po njoj ne radi, sliči onome ko zemlju obrađuje a ništa ne sije.

***

Iz tijela bez srca ne dolazi pobožnost; ljuska bez jezgra - roba bez vrijednosti.

***

Nije svako, ko je u prepirci dovitljiv, i u poslu pošten.

Mnogo je „lijepih stasova" pod čadorom;
A kad otkriješ, pokaže se prava baba.

***

Kada bi sve noći bile Kadr-noć, onda Kadr-noć ne bi imala vrijednosti.

Kad bi svaki kamen bio badahšanski rubin,
Vrijednost rubina i kamena bi se izravnala.

***

Nije svako, ko je po izgledu lijep, i po naravi fin. Suština je u srcu i nutrini, a ne na koži i vanjštini.

Po vanjskim znakovima čovjeka je moguće upoznati za dan,
Do kog stepena je stiglo njegovo znanje,
Ali u njegovu nutrinu ne budi siguran i ne varaj se,

Jer podla duša ne razotkriva se godinama.

***

Ko bitku bije s velikima, sâm svoju krv prolijeva.

Ti sebe smatraš velikim i važnim!
Pravo su kazali: razroki jedno gleda, dvoje vidi,
Uskoro ćeš vidjeti razbijeno čelo,
Ti koji se glavom udaraš s ovnom borbenim.

***

Boriti se golim rukama s lavom i odbijati mač šakom - nije posao pametnih ljudi.

Ne bori se i ne mjeri snagu sa razjarenim lavom;
Pred njegovim snažnim šapama stavi ruke pod pazuha!

***

Nejaki, koji se nadmeće sa silnim, - on je pomoćnik dušmaninu u vlastitoj pogibiji.

Otkud mekušcu i mazi takva snaga
Da se upušta u borbu s ratnicima?!
Nejaki, zbog neznanja, nadmeće se
Sa čovjekom gvozdenih pesnica.

***

Ko god ne sluša i ne prima savjet, suđeno mu je da sluša ukore.

Ako ti ne stiže savjet u uši,
Šuti kada te budem prekoravao.

***

Neobdareni ljudi ne mogu da gledaju darovitog i učenog, isto kao čaršijski psi lovačkog kera. Oni laju, ali ne smiju prići blizu. Tako i

nitkov, koji se ne može natjecati ni s kim svojim vrlinama, zbog svoje podlosti i prljavosti druge ogovara.

Nemoćni zavidnik upravo stoga kleveće
Što se boji da govori izravno u lice.

***

Kad ne bi bilo sile od stomaka, nikakva ptica ne bi pala u lovačku zamku, a vjerovatno ni lovac ne bi postavljao zamku.

***

Mudraci jedu vrlo malo; bogomoljci do polusitosti; pobožnjaci samo da se održe u životu; mladi ljudi dok ne odnesu ispred njih posudu; stari dok se ne oznoje, a derviši-isposnici jedu toliko da u želucu ne ostane mjesta za disanje ni hrane na stolnjaku ni za koga.

Zarobljenik stomaka ne može da spava dvije noći:
Jednu noć - *od tegoba u želucu, drugu noć* - *od čežnje za jelom.*

***

Savjetovati se sa ženama je pogibeljno, a velikodušnost prema zločincima je grijeh.

Opraštanje oštrozubom tigru -
To je nasilje nad ovcama.

***

Ko ne ubije neprijatelja koji je pred njim, on je neprijatelj sâm sebi.

Kamen u ruci, a zmija na kamenu;
Glupo je čekati i odgađati.

***

Neki misle drugačije i kažu: Bolje je razmisliti i pričekati sa kažnjavanjem dušmanina, jer ostaje mogućnost izbora: može se ubiti, a može se pomilovati. Ako se ubije bez razmišljanja, može se dogoditi da propadne dobro djelo, koje je nemoguće ponovo uspostaviti.

Vrlo lako je živoga usmrtiti;
Nemoguće je ubijenog ponovo oživiti.
Znak pameti kod strijelca je strpljenje;
Jer strijela, izbačena iz luka, ne vraća se nazad.

***

Učeni, koji ima posla s neukim, ne treba očekivati poštovanje prema sebi; pa ako neznalica u raspravi nadvlada učenoga, nije nikakvo čudo, jer kamen može da razbije biser.

Nije čudno ako umukne slavuj
Zatvoren u krletku s vranom.

***

Ako odgojen čovjek trpi vrijeđanje od prostaka,
Nek ne bude uvrijeđen, bezvoljan i neraspoložen;
Ako obični kamen razbije zlatnu posudu,
Kamenu se vrijednost ne uvećava, niti zlatu umanjuje.

***

Ne čudi se obrazovanom koji u društvu s neznalicama bude prisiljen da zašuti, jer buka i tutanj bubnja zagluši zvuk harfe, a zapah bijelog luka ubija miris ambre.

Grlati neznalica diči se time
Što je psovkama napao i svladao učenjaka.
On ne zna da se hidžaska lijepa melodija
Ne čuje od zaglušne buke ratnog bubnja.

***

Dragulj ostaje na cijeni ako i padne u blato; prašina ostaje prašina makar se digla do neba.

***

Darovitost bez odgoja je uzaludna, a obrazovanje bez darovitosti je beskorisno. Pepeo ima visoko porijeklo, jer vatra je cjenjeniji elemenat; pa kako pepeo sâm po sebi nema vrijednosti, ravan je prahu. Vrijednost šećera nije u šećernoj trski, to je njegovo vlastito svojstvo.

Pošto je Kan'an po prirodi bezvrijedan,
To što se u njemu Vjerovjesnik rodio nije mu dalo vrijednost.
Učenost i umijeće pokaži ako ga imaš, a ne dragulje;
Ruža raste iz trnja, Ibrahim[81] *je rođen od Azera.*

***

Mošus je ono što miris daje, a ne ono što attar hvali. Mudrac je sličan sandučiću attara: šuti i pokazuje svoje vrijednosti, a neznalica je sličan bojnom bubnju: bučan a unutra prazan.

O učenom koji se kreće među neukim
Pravedni ljudi su izrekli poslovicu:
On je kao ljepotica među slijepcima,
Ili kao Kur'an u kući nevjernikâ.

***

Prijatelja koji se stiče tokom života
Nije pametno uvrijediti u jednom času.
Kamen kroz niz godina postaje rubin;
Pazi da ga ne razbiješ u jednom času kamenom.

***

[81] Ibrahim - vjerovjesnik, daleki predak vjerovjesnika Muhammeda (Š. Sami: *Kamus al-a'lam, I*, str, 528). Njegov otac Azer bio je i idolopoklonik i bavio se izradom kipova (Š. Sami: *Kamus ala'lam, I*, str. 178).

Razum u rukama strasti zarobljen je kao muškarac mekušac u rukama žene svađalice.

Vrata radosti zatvorena su na onoj kući
Iz koje dopiru krikovi žene svađalice.

Razum bez snage - to je lukavstvo i podmuklost, a snaga bez razuma je varvarstvo i bezumlje. Neophodni su zdrav razum, mudrost i pamet, a potom vlast. Jer, vlast i moć neznalice - to je oružje za borbu protiv Gospodara.

***

Darežljiv čovjek, koji troši i drugima dijeli, bolji je od pobožnjaka koji posti a imetak sakuplja i ostavlja. Ko se usteže od dozvoljenog uživanja da bi se dopao ljudima, taj je iz halala upao u haram.

Pobožnjak koji nije odabrao osamu radi Boga
Nesrećnik je; šta može da vidi u tamnom ogledalu?

***

Malo pomalo, postaje mnogo; kap po kap, nastaje potok. To znači: oni koji nemaju snage u rukama sabiru sitno kamenje da bi u zgodnoj prilici razbili glavu tiraninu.

Kap po kap - eto rijeke!
Rijeka u rijeku kad se slije - eto mora!
Malo i još malo - eto mnogo!
Zrno po zrno - pun ambar.

***

Učeni ne smije da prolazi mirno pokraj gluposti običnog svijeta, jer to donosi štetu i njemu i njima: učenjaku se smanjuje poštovanje, a kod njih se učvršćuje neznanje i prostota.

Kada s prostakom razgovaraš ljubazno i nježno,
Povećava se njegova oholost i nadmenost.

***

Griješenje, od koga god poticalo, zazorno je i za osudu, a još je gore ako potiče od učenih, jer znanje je oružje protiv šejtana, pa kada naoružan čovjek padne u ropstvo, za njega je veća sramota.

Običan čovjek, neuk i nesretan u životu,
Bolji je od učenog, a nemoralnog.
Jer on je skrenuo s puta zbog sljepoće,
A učeni ima oba oka, a pao u provaliju.

***

Ljudski život je u vlasti jednog trena, a ovaj svijet je bitisanje između dva nepostojanja. Oni koji vjeru prodaju za ovaj svijet su magarci. Jusufa prodaju, a šta mogu da kupe?[82]

„Nisam li vam naredio, o sinovi Ademovi, da ne obožavate šejtana!“[83]

Po zahtjevu dušmanina prekršio si zadatu riječ, prijatelju!
Pogledaj s kim si prijateljstvo prekinuo, a s kim si se povezao!

***

[82] Aluzija na slučaj koji se desio s vjerovjesnikom Jusufom, koga su braća iz zavisti bacila u bunar, a trgovci ga našli i prodali. Ovaj se događaj iznosi u Kur'anu u suri Jusuf.

[83] Kur'an, sura Jasin, ajet 60.

Šejtan se ne pokazuje pobožnim ljudima, a ni sultan - propalim trgovcima.

Ne daji zajam onome ko ne obavlja namaz
Makar mu bila usta otvorena od neimaštine.
Taj ko ne ispunjava obavezu prema Bogu,
Ne brine se ni za dug prema tebi.

***

Toga, čiji hljeb ne jedu dok je živ, kad umre, ime mu ne spominju.

Ukus grožđa zna siromašna udovica, a ne vlasnik vinograda.

Jusuf-i Saddik[84] - Bog ga spasio - u vrijeme sušnih godina u Egiptu nije se najedao da ne bi zaboravio na gladne i siromašne.

Taj ko živi u miru i blagostanju,
Kako može znati kako je gladnome?!
Stanje siromaha znade onaj
Ko je i sâm u životu bio siromah.
O ti, što jašeš na trkaćem konju, pogledaj
Magarca natovarenog trnjem, zaglibljenog u ilovači.
Ne traži vatre u domu siromašnog susjeda;
Jer što prolazi kroz njegov dimnjak - to su uzdasi srca!

***

U sušnoj i nerodnoj godini ne pitaj iznemoglog siromaha kako je i kako živi ako nisi stavio lijek na njegovu ranu i nešto novaca pred njega.

---

[84] Jusuf-i Siddik (Jusuf Iskreni) - aluzija na vjerovjesnika (pejgambera) Jusufa, čiji su preci (Jakub, Ishak i Ibrahim) također bili vjerovjesnici. Rođen je 1745. godine prije vjerovjesnika Isaa (Isusa) u gradu Harranu (danas selo u Libanu, 35 km južno od Urfe). Jedna kur'anska sura govori o njegovom životu i pejgamberskoj misiji (Š. Sami: *Kamus al-a'lam, VI*, str. 4814).

Kad vidiš magarca pod tovarom zaglibljenog u ilovači,
Žali ga srcem, ali mu ne prilazi blizu.
Ali ako si se primakao i upitao kako je zaglibio,
Pripremi se i kako dolikuje pravim ljudima, vuci za rep.

***

Dvije stvari ne može zdrav razum prihvatiti: da neko može pojesti više nego je bogomdano i umrijeti prije odredenog roka.

Sudbina se ne može izmijeniti ni uz hiljade vapaja,
Proklinjanjem i jadanjem ma iz čijih usta.
Melek zadužen da ravna riznicama vjetrova -
Zar on da žali što se ugasi svijeća neke starice?

***

Ej ti koji tumaraš i tražiš nasušni hljeb, stani malo, dobićeš svoje, a ti koga smrt traži, ne bježi, nećeš život spasiti.

Trudio se ti ili ne, tražeći opskrbu,
Gospodar Uzvišeni daće ti tvoj dio.
Kada bi se bacio u usta lavu ili tigru,
Neće te proždrijeti, osim kad ti dođe smrtni čas.

***

Ruka neće dosegnuti i dobaviti ono što nije određeno, a što je suđeno, dohvatiće - gdje god se nalazilo.

Jesi slušao s koliko muka je Aleksandar
došao do „tamnog vilajeta“
Ali vodu života ispio je onaj kome je bilo suđeno.[85]

***

[85] Aluzija na legendarnu ličnost Hizira, za kojeg se vjeruje da je ispio vodu života i postao besmrtan (S. K. Karaalioğlu: *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*, str. 307).

Ribolovac tanke nafake ne može uloviti ribu u Tigrisu;
A riba bez smrtnog časa ne umire ni na suhu.
Bijedni gramzljivac tumara po cijelom svijetu;
On trči za nafakom, a smrt za njim.

***

Bogataš razvratnik - to je pozlaćeni grumen suhe prljavštine, a pošteni siromah - to je ljepotan blatom zaprljan. Ovaj je sličan Musaovom zakrpljenom ogrtaču, a onaj faraonovoj bradi ukrašenoj dragocjenostima.

***

Bijeda poštenih siromaha okrenuta je licem prema sreći i radosti, a udobnost nevaljalca okrenuta je strmoglavce.

Onog ko ima visok položaj i bogatstvo,
A neće da razumije sudbinu bijednika,
Upozori da nikakvo bogatstvo ni položaj
Neće naći u zagrobnom životu.

***

Zavidnik je škrtac na Božjim darovima i nevinog čovjeka smatra neprijateljem.

Vidio sam jednog glupog, ograničenog čovjeka,
Koji je ogovarao jednog dostojanstvenika.
Rekoh mu: Gospodine, ako si ti nesretan,
Šta su tome krivi oni što su sretni?
Nikada ne želi nesreću zavidniku,
Jer taj nesretnik je već u nesreći.
Kakva je potreba da si s njim u neprijateljstvu
Jer njega i tako progoni zavist-neprijatelj.

***

Učenik bez marljivosti isto je kao zaljubljenik bez novaca; putnik bez znanja je kao ptica bez krila; učeni koji znanje ne primjenjuje, on je kao drvo bez ploda; pobožnjak bez znanja je kao kuća bez vrata.

* * *

Svrha objavljivanja Kur'ana je da bi ljudi stekli dobru narav i ponašanje, a ne radi čitanja bez razumijevanja napisanih poglavlja.

***

Obični pobožnjak - to je pješak koji je prevalio put; lijen učenjak - to je konjanik koji je zaspao na konju.

***

Griješnik koji digne ruke u pokajanju bolji je od pobožnjaka koji se uzoholio.

***

Blagi i saosjećajni vojni komandant
Bolji je od učenjaka koji ljude vrijeđa.

***

Pitali nekog čovjeka: „Čemu sliči učenjak koji po znanju ne radi?“ On odgovori: „Pčeli bez meda.“

Kaži ljutoj osici, koja žaokom ubada:
Kada već ne daješ med, nemoj ubadati!

***

Čovjek bez velikodušnosti - to je žena, a pohlepni bogomoljac - to je drumski razbojnik.

O ti, koji si obukao ubijeljenu odjeću licemjerstva

Radi mišljenja ljudi, a svjedodžba ti crna!
Ne treba ruke pružati za ovosvjetskim dobrima
Pa bili ti rukavi dugački ili kratki.

***

Čežnja dvojice iz srca ne izlazi, i noge im neće izaći iz ilovače žaljenja i kajanja: trgovca čiji se brod razbio i nasljednika koji se s dervišima udružio.

Dervišima će biti dozvoljena i tvoja krv
Ako im ne razdijeliš svoje dobro.
Ili se nemoj družiti s „Plavokošuljašima“,
Ili digni ruke od svog doma i dobra.
Ili se ne druži sa goničima slonova,
Ili traži sebi kuću podesnu i za slonove.

***

Premda je od cara darovani ogrtač dragocjen, još je dragocjenija svoja torba i iznošeno odijelo. Gozbe uglednika su ukusne, ali su mrve iz svoje torbe još slađe.

Sirće i praziluk dobijeni trudom vlastitih ruku
Bolji su nego hljeb i pečena janjetina seoskog starješine.

***

Protivi se razumnom postupku i ne slaže se sa mišljenjem mudrih nasumce uzimati lijek i ići na nepoznat put, sam, bez karavana.

***

Pitali „imama-muršida“ Muhammeda Gazalija[86] - da mu se Bog smiluje: „Na koji način si u naukama dospio do takvog stepena?“ On odgovori: „Tako što se nisam stidio da pitam ono što nisam znao.“

Nada u ozdravijenje, saglasno s razumom, nastaje onda,
Kada puls pokažeš liječniku-specijalisti.
Pitaj što god ne znaš, jer „poniženje“ od pitanja
Pokazaće ti put ka vrhuncu učenosti i mudrosti.

***

Ne žuri da pitaš za ono što si uvjeren da ćeš na ovaj ili onaj način saznati, jer to može da šteti ugledu.

Kad je Lukman vidio da u rukama
Davuda željezo nekim čudom smekšava kao vosak,
Nije ga upitao: Kako to činiš?, jer je znao
Da će i bez pitanja njemu poznato postati.

***

Jedno od neophodnih pravila druženja je i to: Ili gradi sebi kuću, ili se prilagodi kućevlasniku.

Razgovor prilagodi prirodi slušaoca
Ako želiš da ti bude naklonjen.
Svaki pametni, ako se druži sa Medžnunom,
Treba da spominje samo Lejlu.[87]

***

[86] Muhammed al-Gazali (1058-1111) - veliki islamski filozof. Rođen u gradu Tusu. Najpoznatije njegovo djelo je „Ihyâ al-'Ulûm“ (Oživljavanje nauka) (S. K. Karaalioğlu: Ansiklopedik Edebiyat *Sözlüğü*, str. 255).

[87] Medžnun i Lejla - legendarni zaljubljeni par čija je platonska ljubav postala motivom mnogih pjesnika i prozaista Istoka. Prema predanju, živjeli su u drugom stoljeću po Hidžri, za vladavine dinastije Omejjevića.

Ko god se druži s nevaljalcem, makar njegova ružna narav i ne imala uticaja na njega, biće osumnjičen za nevaljalstvo. Ako pođe u razvaline da klanja namaz, pripisaće mu se da je išao da pije vino.

Ti sâm sebi zapisuješ neznanje
Jer si izabrao društvo neznalica.
Zamolio sam od mudraca jedan savjet;
Rekoše mi: Ne druži se s neukim!
Jer da si najučeniji, postaćeš magarac,
A ako si neuk, postaćeš još glupiji.

***

Blagost kamile, kao što je poznato, tolika je da, ako bi je dijete uzelo za povodac i vodilo sto „fersanga", ne bi pokazala neposlušnost. Ali, ako naiđe na opasnu provaliju, gdje bi mogla stradati, i ako dijete iz neznanja pođe tamo, tada istrgne povodac iz njegovih ruku i više mu se ne pokorava. Jer kada je potrebna grubost, blagost je pokudna. Kažu: Blagošću dušmanin ne postaje prijatelj, nego mu se samo povećava gramzljivost.

Ko prema tebi blago postupa, budi mu prah pod nogama!
Ali ako se bude tukao s tobom, napuni mu oči prahom.
Ne govori blago sa neotesancem;
Jer ono što je rđom izgriženo, ne čisti se mekom turpijom.

***

Ko god se upliće u razgovor drugih da bi oni saznali stepen njegove učenosti, oni tako doznaju dubinu njegova neznanja.

Pametan čovjek ne daje odgovor
Sve dok mu se ne obrate pitanjem.
Iako je suština njegovih riječi istinita,
Njegove tvrdnje smatraće se praznim govorom.

***

Imao sam jednu ranu ispod odijela i moj šejh - Bog mu se smilovao - raspitivao se svaki dan kako je rana, a nije pitao gdje je. Ja sam shvatio da on to namjerno izbjegava, jer, po pravilima pristojnosti, nije red spominjati sve dijelove tijela, a i mudri ljudi su govorili: Ko ne mjeri svoje riječi, od odgovora trpi uvrede.

Dok nisi siguran da je tvoja riječ prava istina,
Ne smiješ otvarati usta da odgovaraš.
Ako kažeš istinu i stoga padneš u okove,
To je bolje nego da te laž izbavi iz okova.

***

Laž je slična udarcu koji ostavlja trag: ako rana zaraste, ostaje ožiljak. Tako i brada Jusufova - neka je Božiji spas nad njim - kada su nazvani lažljivcima, nestalo je povjerenja u njihove istinite riječi. Rekao im je otac: „U vašim dušama je ponikla zla misao, a ja se neću jadati...“[88]

Onaj ko je navikao govoriti istinu,
Ako napravi grešku, oprašta mu se;
Ako se neko pročuo po lažnim riječima,
Ne vjeruju mu ni kada istinu govori.

***

Najuglednije stvorenje po vanjskom izgledu je čovjek, a najniže pas; ali mudraci jednodušno misle da je zahvalni pas bolji od nezahvalna čovjeka.

Pas ne zaboravlja nikada komad hljeba
Makar ga sto puta udario kamenom.
Ako nitkova cio život maziš,
Zbog male uvrede zametnuće svađu.

***

[88] Kur'an, sura Jusuf, ajet 18.

Ko ugada svojim prohtjevima i strastima, od njega ne potiče čovječno djelo, a ko je lišen ljudskosti, nije dostojan da upravlja drugima.

Ne žali vola koji je proždrljiv,
Jer ko je proždrljiv, on je i pospanko.
Zar ti treba ugojenost kao u vola?
Zar ćeš kao magarac podnositi ljudski teret?

***

U Indžilu se kaže: „O sine Ademov! Ako ti dam bogatstvo, bićeš obuzet njime i zaboravićeš na mene; ako te učinim siromašnim sjedićeš potišten. Tako, kako ćeš naći ugodnost spominjanja moga imena i hitati da mi se klanjaš!?“

Kad si u blagostanju, ti si ohol i zaboravan,
A kada si u bijedi, tužan si i potišten.
Pa kada je takvo tvoje stanje, sad veselje, sad tuga,
Ne znam kad ćeš biti zabavljen Bogom, a ne sobom.

***

Neumitna Božja volja nekoga skida s carskog prijestolja, a drugoga sačuva u utrobi ribe.

Srećan je onaj ko se ne odvaja od spomena Tvog imena
Makar se nalazio u utrobi kita, poput Junusa.

***

Ako On isuče mač gnjeva, i vjerovjesnik i bogougodnik sklanjaće glavu. Ako pak baci pogled milosti, stigne i zle i dobre.

Ako se On na Dan proživljenja obrati s gnjevom,
Ni vjerovjesnicima neće biti isprike.
Digni zastor s lica milosti,
To je i griješnicima nada za oprost.

***

Ko kroz odgoj na ovom svijetu ne pođe pravim putem, taj se podvrgava patnjama na budućem svijetu: „Mi im damo da iskuse blažu kaznu, prije one najveće“[89]

Moćni najprije savjetuje riječima, a onda okovima;
Ako ne slušaš savjete, onda okove stavljajte.

***

Sretni uzimaju savjete iz postupaka prethodnika prije nego što njihovi nasljednici budu uzimali primjere iz njihovih postupaka. Kradljivci neće povući ruke od krađe dok ih drugi ne spriječe.

Ptica ne prilazi blizu zrnu
Kada vidi drugu pticu u zamci.
Uzmi pouku iz nevolja drugih,
Da drugi ne uzimaju pouke iz tvojih.

***

Kako može slušati savjete onaj čije je uho htijenja stvoreno nagluhim, a kako može da ne ide taj koga uže sreće svojom silom vuče!

Tamna noć za Božje prijatelje,
Svijetla je kao bijeli dan.
Sreća se ne postiže snagom mišica
Ako je ne daruje Onaj koji sve daje.
Kome da se žalim na Tebe, jer nema drugog suca,
I nema moći iznad Tvoje moći?
Onog koga Ti vodiš, niko ne može zavesti;
Koga Ti ostaviš da luta, niko ne može uputiti!

***

---

[89] Kur'an, sura as-Sadžda, ajet 21.

Siromah sretne budućnosti bolji je od cara koji nesretno život završi.

Tuga poslije koje dolazi tvoje radovanje
Bolja je od radosti poslije koje ćeš tugovati.

***

Blagodat pada s neba na zemlju, a sa zemlje prema nebu diže se prašina. Iz svake posude izbija ono što je u njoj.

Ako ti moja narav izgleda nedolična,
Ne puštaj iz ruku svoju dobru narav.

***

Uzvišeni Bog mane vidi i pokriva; zao susjed ne vidi, a viče i razotkriva.

Da ljudi, nedajbože, znaju i vide ono nevidljivo,
Niko ne bi živio u miru od drugih.

***

Zlato se dobiva kopanjem minerala iz rudnika, a iz ruku škrtice - otkidanjem od njegova života.

Gramzljivci ne troše, nego cicijaše,
Govore: Nada je bolja nego potrošeno!
Jednog dana vidjećeš kako je na radost dušmanina
Zlato ostalo, a prezreni škrtac mrtav.

***

Ko ne oprašta svojim potčinjenim taj se podvrgava nasilju jačih.

Ne može svaka mišica koja posjeduje snagu
Kršiti ruke slabim ljudima.
Ne nanosi rane srcima slabih,
Jer ćeš se sâm naći pod silom moćnoga.

***

Pametan izbjegne kada vidi kakvu prepirku, a gdje vidi mir, tu sidro baca; jer u prvom slučaju - to je traženje spasa na obali, a u ovom drugom - sreća nadohvat ruke.

***

Igraču-kockaru potrebne tri šestice, a on izvukao tri jedinice.

Pašnjak je hiljadu puta bolji od mejdana,
Ali konj ne upravlja uzdama.

***

Neki derviš u vrijeme molitve, u osami, obraćao se Bogu: „Smiluj se, Bože, zlikovcima, jer prema dobrima si milostiv: stvorio si ih dobrim."

***

Prvi čovjek koji je izradio vez na odjeći i stavlo prsten na ruku bio je Džemšid[90]. Upitali su ga: „Zašto si sve ukrase stavio na lijevu stranu, a prvenstvo pripada desnoj?" On odgovori: Desnoj je ukras to što je desna, i to je dovoljno."

Feridun reče kineskim umjetnicima
Da izvezu ovakav tekst na njegovom šatoru:
O pametni, dobro postupaj s lošim,
Jer dobri su sami dostojanstveni i sretni!

***

[90] Džemšid - legendarni perzijski vladar iz dinastije Pitšdadijan. On je historijska ličnost, ali o njemu kruže i mnoge priče koje spadaju u domen legendi (Više: Š. Sami: *Kamus al-a'lam, III*, str. 1834-35).

Pitali nekog mudraca: „Pored tolikih prednosti koje ima desna ruka, zašto se prsten nosi na lijevoj?“ On odgovori: „Zar ne znaš da oni koji imaju dobra svojstva, bivaju loše sreće i prikraćeni.“

Onaj ko je stvorio sreću i nasušni hljeb
Daruje ili vrline ili sreću.

***

Savjete davati carevima priliči onome ko se ne boji izgubiti glavu i ko ne očekuje zlato.

Istinskom vjerniku, bilo da mu sipaš zlato pred noge,
Bilo da mu staviš indijski mač na glavu, svejedno je.
On se nikoga ne plaši i ni od koga ništa ne očekuje;
U tome, samo u tome, sastoji se temelj vjere u jedinog Boga.

***

Car postoji radi suzbijanja zulumćara, gradonačelnik radi razbojnika, a kadija izlazi nakraj sa džepokradicama. Nikada dvojica koji se spore, a pokorni su Bogu, ne idu pred kadiju.

Kad pouzdano znaš da moraš dati nečije pravo,
Bolje daj milom nego silom i uz grdnju.
Ko ne plaća harač dobrovoljno,
Naplate mu silom i uz sudske troškove.

***

Kod svih ljudi gorčina u ustima nastaje od kiseline, samo kod kadija nastaje od slatka.

Kad kadija kao mito pojede pet krastavaca,
Presudi u tvoju korist deset vrtova lubenica.

***

Šta da čini stara bludnica kada se ne kaje za grijehe, a šef policije penzionisan i nema moći da kažnjava?

Mladić, koji se povuče u ugao od strasti,
junak je na Božjem putu,
A starac sâm ne može ni ustati iz ugla.
Mladić treba biti jak da bi se suzdržao od strasti;
Kod starca iznemogloga ona se i ne javlja.

***

Pitali nekog mudraca: „Allah, Veliki i Uzvišeni, stvorio je mnogo plodonosnih drveta. Zašto niti jedno od njih nije nazvano 'azad' osim čempresa, koji i nema ploda? Bi li kazao kakva je mudrost u tome?“ On odgovori: „Za svako drvo postoje određeni uvjeti i vrijeme kada daje plod, lista i zeleni, a kad nema tih uvjeta, ono vehne. Kod čempresa ništa od toga nema; on je vazda svjež, a to i jeste osobina 'slobodnih' (od zemaljskih uživanja).“

Ne veži se srcem za ono štoje prolazno, jer će Tigrls
Teći još dugo kroz Bagdad i poslije halifa.
Ako imaš mogućnosti, budi darežIjiv kao palma;
Ako nemaš mogućnosti, budi slobodan kao čempres.

***

Dvojica umiru i sa sobom odnose tugu: prvi je onaj što je imao a nije trošio, a drugi - što je znao a nije po tome radio.

Svako ko vidi obrazovanog škrticu
Rado iznosi njegove mane.
Darežljivi, ako ima dvjesta grijeha
Darežljivost skriva njegove grijehe.

***

Završi se knjiga *Đulistan*, Allah mi je pomogao u tome! Uz pomoć Stvoritelja - neka je slavljeno ime Njegovo - nije bilo pozajmljivano, kao što je običaj kod pisaca, nikakvih stihova prethodnika radi ukrašavanja ovog zbornika.

Iskrpiti i popraviti svoj stari ogrtač
Bolje je nego tražiti na posudbu tuđi.

Sadijeve riječi većim dijelom šaljive su i zabavne, i zbog toga kratkovidi pružaju jezike uvrede i ogovaranja govoreći da, tobože, nije posao pametnih beskorisno zamarati mozak i uzaludno gutati dim svjetiljke (čitajući ovu knjigu). Međutim, neka ne ostane skriveno od pogleda ljudi čistoga srca, kojima je i upućen ovaj govor, da je na nit prekrasnoga teksta nanizan biser ljekovitih savjeta, a gorki lijek savjeta pomiješan je i pripremljen s medom fine šale, da ne bi oni zbog svoje gorke prirode ostali bez sreće lijepog prijema.

Mi smo pružili korisne savjete
I na to utrošili dosta vremena.
Ako ne bude po ukusu za nečije uši,
Zna se: Dužnost poslanika je samo predati objavu.
O ti, koji gledaš u ovu knjigu, moli milost od Allaha,
Za pisca knjige i traži oprost grijeha njegovih;
Za sebe uzmi sve što nađeš dobroga u njoj,
A zatim se pomoli Bogu i za prepisivača.

RJEČNIK MANJE POZNATIH RIJEČI

abdest	- obavezno obredno pranje pred namaz, molitvu kod muslimana
ajet	- kur'anska rečenica
Alijev mač	- aluzija na mač četvrtog halife, zeta vjerovjesnika Muhammeda, Alija, koji je po svom junaštvu postao legenda, a i njegov mač, koji je nosio naziv Zulfikkar, ušao je u legendu. (Nema junaka nad Alijem, nema mača nad Zulfikkarom.)
ambra i amber	- a) crna mirišljava materija, koja se vadi iz crijevnih žlijezda jedne vrste kita; b) smolasta ili polutečna mirisna izlučevina iz tropskog amber drveta
atabeg	- a) vaspitač sultanskog prijestolonasljednika; b) titula emira kojima je bio povjeravan odgoj seldžučkih prinčeva, a dodjeljivana im je na upravu i neka provincija u kojoj su vremenom postajali samostalni vlastodršci, naročito u VI i VII stoljeću Hidžre (XII i XIII st. n. e.)
attar	- travar, prodavač mirisa i ljekovitog bilja
azad	- slobodan, neovisan
bab	- dosl. vrata; u knjizi: poglavlje
barbat	- vrsta žičanog instrumenta na Istoku
bezzaz	- trgovac tkaninama
čauš	- (janjičarski) podoficir

čirak - svijećnjak

ćufte - vrsta jela od sjecanog mesa

ćusela - učinjena goveđa koža

defterdar - najviši finansijski činovnik Osmanskog Carstva ili jedne pokrajine

derviš - povučen, pobožan čovjek; pripadnik nekog derviškog reda u kojem njegovi pripadnici iskazuju pobožnost posebnom vrstom obreda

dirhem (drahma) - zlatni novac

divan - ovdje; vezirsko ili carsko vijeće; skupština, savjet; državno vijeće

dova - neobavezna molitva Bogu, blagoslov (za nekoga)

Dželalijski kalendar - (Takvim-i dželali) - sunčani perzijski kalendar, koji je, ispravivši stari kalendar, uspostavio poznati perzijski naučnik (matematičar, astronom, filozof, pjesnik) Omer Hajjam Nisaburi (živio u XI i XII stoljeću, umro 527. (1132.) godine), po naređenju seldžučkog sultana Dželaluddina Melik-šaha 1074. g. Poznat je kao Dželalijski kalendar.

džin - demon, duh (dobar ili zao)

emir - prvak; vođa; vladar

ezan - poziv na namaz

fakih - pravni učenjak, poznavalac šeriata

ferraš - sluga, čuvar i čistač (obično džamije)

farsang (ar. farsah)	- mjera za razdaljinu (iznosi oko 5 km)
ferzin	- kraljica u igri šah
fetha i damma	- oznake za vokale u arapskom jeziku
fetva	- mišljenje koje, o nekom pitanju, izdaje muftija
fitra ili zekati fitr	- zakonom određeno davanje, koje se daje siromašnim muslimanima tokom mjeseca ramazana, u iznosu kojim se može prehraniti za jedan dan
gulistan	- ružičnjak
hadis	- Muhammedove a.s. izreke, usmena tradicija od Muhammeda a.s.; hadis je uz Kur'an glavni vjerski i pravni izvor islama
halal	- ono što je šeriatom dopušteno
halifa	- dosl. zastupnik, zamjenik, nasljednik; vladar muslimana svijeta ili jednog njegovog dijela
hanikah	- tekija s internatom za derviše
harač	- vrsta ličnog poreza koji se ubirao od muškarca nemuslimana u Osmanskoj Carevini, jer nisu bili obavezni služiti vojsku, a uživali su ličnu i imovinsku sigurnost
haram	- ono što nije šeriatom dopušteno
harem	- ovdje: dvorište džamije
haša	- ukrašeni prekrivač sedla i sapi konja (ili druge jahaće životinje)

hatib	- propovjednik koji uči u džamiji hutbu; imam koji predvodi vjernike u zajedničkom namazu petkom i Bajramom
hikaja	- priča, pripovijest, anegdota
hirka	- haljetak (obično derviški)
huma	- bajoslovna ptica koja donosi sreću; sreća (u prenesenom značenju), dobitak, uspjeh; (Feniks kod starih Grka)
ibadet	- bogosluženje, molitv
ibrik	- vrsta posude za vodu
iddet	- šeriatom određeno vrijeme u kojem razvedena žena ili udovica ne može stupiti u novi brak
Ihvanus-safa	- vjerni, prisni prijatelji, šiijska vjersko-politička organizacija nastala u X stoljeću
imam	- pravni učenjak; predvodnik u skupnom namazu u džematu
Indžil	- Evanđelje; po islamskom vjerovanju, jedna od četiri Božije knjige - objave (Tevrat - Tora; Zebur - Psalmi Davidovi; Indžil - Evandelje i Kur'an)
jordam	- oholost, ponositost, umišljenost, nadmenost
Kaba	- hram u Meki u Arabiji; prema Kur'anu, sagradili su ga vjerovjesnici Ibrahim (Abraham) i sin mu Ismail. To je mjesto hodočašća muslimana, kao i mjesto prema kome se muslimani okreću prilikom obavljanja namaza
kadija	- šerijatski sudac
Kadr-noć	- 27. noć ramazana u kojoj je počela objava Kur'ana vjerovjesniku Muhammedu

kaftan	- ovdje: derviška gruba odjeća
kan'anski bunar	- aluzija na priču, koju i Kur'an iznosi, o vjerovjesniku Jusufu sinu Jakubovu koga su braća iz zavisti bacila u bunar, jer ga je otac najviše volio. To se zbilo u pokrajini Kan'an. Izbavili su ga karavanski trgovci.
kanifas kanafas	- rešetkasta tkanina od pamuka ili lana, juta
kasida	- najčešća pjesnička forma u orijentalnoj poeziji. U stvari, to je prošireni gazel. Sastoji se najmanje od petnaest, a najviše od 99 bejtova (distiha); pjesma kojom se hvali, kudi, proslavlja ili oplakuje
Kerub	- arhanđeo Kerub(in)
kubbe	- kupola
Kibla	- strana kuda se muslimani okreću u namazu, prema Kabi u Meki
„La havle”	- fraza kojom se izražava čuđenje, preneraženost; dosl. „Moć i snaga pripadaju Bogu” (La havle ve la kuvvete illa billah)
lazur	- lazurit; svijetlo siva boja
menn	- zapreminska mjera za tekućine i žitarice; težina joj varira, zavisno od mjesta, do osam oka (nova oka - kilogram)
mejdan	- poprište, borilište
minber	- propovjedaonica u džamiji
mošus (Moschus moschiferus)	- životinja srodna jelenu, malog rasta, bez rogova; iz žlijezde na trbuhu mužjak luči

mirisavu tvar, koja se osušena koristi u kozmetici

muhur - pečat

mujezin - pozivač na namaz (obično s munare)

murid - sljedbenik nekog šejha (pira, duhovnog vođe nekog derviškog tarikata)

muršid - šejh; učitelj; vođa na putu moralnog usavršavanja derviša

muhtesib - šef policije

nafaka - sredstva za život

nafile - dobrovoljni namaz

namaz - muslimanska molitva; ima pet dnevnih obaveznih namaza kao i „džuma" namaz koji se klanja petkom u džamiji; postoje i neobavezni, dobrovoljni namazi

nedim - učeni i duhoviti vladarev intimus koji mu je pravio društvo naročito u slobodnom vremenu, pri jelu, lovu i sl.

palankin - zatvorena nosiljka, tahtarevan

pešiz - sitni novac; groš

pir - starješina derviša, šejh

rekat - naklon u namazu

ruta - vrsta pitomog mirisnog cvijeća

sahtijan - fino učinjena kozja koža

samum - vrući vjetar koji puše iznad predjela sjeverne Afrike i Arabije

seis - konjušar

sjera - masna tvar na ovčijoj još neopranoj vuni; zgrušano mlijeko krave ili ovce, koze i dr. (prije oteljaja ili neposredno iza oteljaja)

Sodoma (Sodoma i Gomora) - naselja na obali današnjeg Mrtvog mora koja su zbog razvrata kažnjena uništenjem

sufija - derviš; pripadnik nekog derviškog tarikata (reda); obično nosi grubu odjeću kao simbol odricanja od ovosvjetskih uživanja; često boravi u hanikahu (tekiji) radi pobožnosti

šadrvan (perz. šadrevan) - vodoskok

tesavvuf - islamski misticizam; u tesavvufu se polazi od nekih suštinskih mjesta koja neposredno upućuju na njegovo ezoterično značenje

tespih (ar. tesbih) - brojanica kod muslimana

Tevrat - Tora, jedna od četiri Božje objave. Objavljena je vjerovjesniku Musau (Mojsiju)

urdibihišt - drugi mjesec iranske sunčane godine; odgovara 21. aprila - 21 maja

vezir - ministar, član carskog divana; titula koja se u XVIII st. davala mnogim valijama pokrajina

zalim - silnik, zulumćar

zekat - zećat, obavezni godišnji vjerski porez u korist siromaha; iznosi 2,5% od cjelokupne gotovine, dragocjenosti, trgovačke robe i nekih drugih pokretnosti koji se nalaze u vlasništvu nekog muslimana u trajanju preko godinu dana

zikr - spominjanje Božijeg imena; neobavezna molitva; zajedničko derviško učenje u slavu Boga

zulum - nasilje, nepravda

zulumćar - nasilnik, silnik

Izdavač
Gazi Husrev-begova biblioteka i
Izdavačka djelatnost EL -KALEM

Za izdavača
Mustafa Jahić i Muhamed Mrahorović

Recenzenti
Dr Lamija Hadžiosmanović i
Dr Emina Memija

Lektor
Džemaludin Latić

Tehnički urednik i korektor
Mr Lejla Gazić

Tiraž
5000 primjeraka

Štampa
UPI - RO „Grafopak” OOUR „Štamparija” Gračanica